Інструктивно-методичні рекомендації

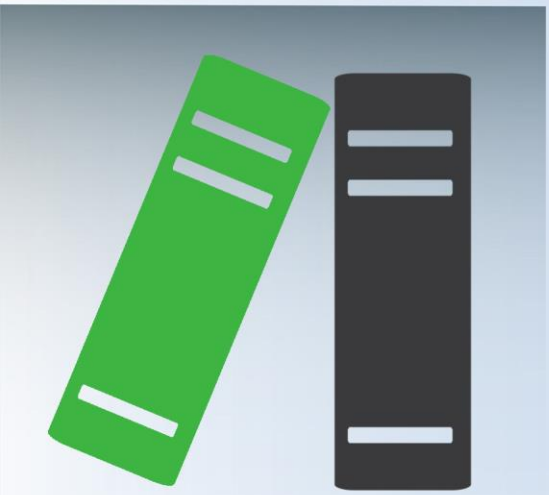

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Миколаїв
2021

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Інструктивно-методичні рекомендації

Миколаїв
2021

Автори та укладачі: ***Науково-педагогічні та педагогічні працівники*** *Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Загальна редакція: ***В. І. Шуляр,*** *д.пед.н., доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, заслужений учитель України*

Відповідальна за випуск: ***О. Г. Захар,*** *кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, протокол від 30 серпня 2021 року № 3.

Організація освітнього процесу в 2021/2022 навчальному році : інструктивно-методичні рекомендації / За заг. ред. В. І. Шуляра. – Миколаїв : ОІППО, 2021. – 172 с.

© Лабораторія редакційно-видавничої діяльності Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
2021

ЗМІСТ

Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації навчального процесу
закладів дошкільної освіти у 2021–2022 навчальному році.....5

Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення предметів
у початковій школі в 2021–2022 навчальному році.....22

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання
української мови і літератури у 2021–2022 навчальному році.....32

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання зарубіжної літератури
та російської мови у 2021–2022 навчальному році.....41

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання іноземних мов
у 2021–2022 навчальному році.....51

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання
математики у 2021–2022 навчальному році.....58

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання
фізики та астрономії
у 2021–2022 навчальному році.....66

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання хімії
у 2021–2022 навчальному році.....76

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання предметів «Біологія»,
«Біологія і екологія» у 2021–2022 навчальному році.....78

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання географії
у 2021–2022 навчальному році.....86

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання трудового навчання,
технологій та креслення у 2021–2022 навчальному році.....93

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання інформатики
у 2021–2022 навчальному році.....103

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання предмета «Основи здоров'я»
у 2021–2022 навчальному році.....110

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання предметів освітньої галузі
«Мистецтво» у 2021–2022 навчальному році.....117

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання фізичної культури
у 2021–2022 навчальному році.....129

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання
предмета «Захист України» у 2021–2022 навчальному році.....135

Інструктивно-методичні рекомендації щодо виховної роботи
та позашкільної освіти у 2021–2022 навчальному році.....139

Інструктивно-методичні рекомендації щодо використання у роботі фахівців
психологічної служби у 2021–2022 навчальному році.....150

Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання суспільствознавчих
предметів у 2021–2022 навчальному році.....163

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Реформування освіти ставить перед дошкіллям нові завдання та вимоги. Виникла потреба у зміні стереотипів мислення, підходів до професії, самих себе, створення належних умов для функціонування, збереження та розширення мережі закладів дошкільної освіти, піднесення на якісно новий рівень соціального статусу педагога, забезпечення ефективності освітніх й управлінських процесів, що безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, формування ключових компетентностей дітей раннього та дошкільного віку.

Комплексне реформування дошкільної освіти

Дошкільна освіта – перша ланка системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини, формування її цінностей, взаємодії з оточенням, є передумовою самореалізації в подальшому навчанні впродовж життя. Комплексне реформування дошкільної освіти передбачає:

- забезпечення доступності освіти для дітей раннього та дошкільного віку;
- підвищення якості педагогічних кадрів та їх мотивації;
- оновлення змісту та організації освітнього процесу;
- створення безпечного та мотиваційного освітнього середовища;
- запровадження систематичних моніторингів та оцінки якості дошкільної освіти;
- удосконалення системи управління та фінансування дошкільної освіти.

Мета та завдання дошкільної освіти

Головною **метою** дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей через виховання, навчання, соціалізацію та формування необхідних життєвих компетентностей.

Завдання, що стоять перед дошкільною освітою:

- збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров’я дитини;

- формування компетентностей, розвиток творчих здібностей у дитини, набуття нею соціального досвіду;
- виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля;
- виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту;
- здійснення соціально-педагогічного патронату сім'ї.

Базовий компонент дошкільної освіти

У січні 2021 року Міністерством освіти і науки України ухвалено нову редакцію та затверджено Базовий компонент дошкільної освіти – це державний стандарт, що визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти.

Базовий компонент дошкільної освіти

Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти

Виконання вимог стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей у найбільш оптимальній для кожної дитини формі.

Державний стандарт дошкільної освіти – це взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, напрямами освіти (змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечують освітній результат: компетентність дитини старшого дошкільного віку, а також умови, за яких ці компетентності можуть бути досягнуті.

Базовий компонент дошкільної освіти – ще один крок для забезпечення рівного доступу до якісного дошкілля в Україні. Упровадження цього документа дасть змогу продовжити реформу дошкільної освіти, зокрема в питаннях наступності між дошкіллям і школою.

Наступність та перспективи

розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти

Дошкільна освіта є стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Нині її зміст органічно пов'язаний з ідеями Нової української школи: забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою в умовах шкільної реформи.

Наступність, перспективи розвитку дитини в закладах дошкільної та початкової освіти забезпечуються завдяки:

- узгодженості, цільовій єдності в розвитку дитини на етапі дошкільної та початкової освіти;
- визначенню спільних для дошкільної та початкової освіти принципів, підходів, намірів, адекватних віковим закономірностям дитини провідним видам діяльності, що спрямовують розвиток дитини;
- використанню форм та методів педагогічної роботи, що відповідають віку дітей.

Збереження субкультури дошкільного дитинства передбачає активне використання провідної для дошкільного періоду ігрової діяльності та збагачення індивідуального досвіду, який здобула дитина у всіх специфічно дитячих видах діяльності, зокрема в комунікативній, мовленнєвій, здоров'язбережувальній, господарчо-побутовій, мистецько-творчій, пізнавально-дослідницькій.

Дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя. Він передбачає взаємодоповнювальний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових якостей та процесів, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної / тілесної та психологічної зрілості. Це надає дитині можливість опанувати нову соціальну ситуацію розвитку – перехід до систематичного шкільного навчання, оволодіння новою соціальною роллю учня та відповідними функціями та діями, що сприяють формуванню навчальної діяльності.

Саме зрілість особистісних якостей та психічних процесів забезпечує успішність розвитку навчальних навичок на наступних етапах шкільного життя. У молодшому шкільному віці розгортається навчальна діяльність, що спирається на вікові надбання дитини дошкільного віку та потребує належних педагогічних форм, методів роботи.

Роль сім'ї в дошкільній освіті

Закон України «Про дошкільну освіту»

- Сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти в дошкільних та інших закладах освіти або забезпечити дошкільну освіту в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.
- Відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі.
- Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності (Закон України «Про дошкільну освіту» , ст. 8).

БКДО

- Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.
- Відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє батьків або осіб, які їх замінюють, від виховання і розвитку їх дитини (закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Конвенція про права дитини та інші нормативно-правові акти).
- Участь батьків або осіб, які їх замінюють, у розвитку компетентностей дитини, залучення сімей до освітнього процесу закладу дошкільної освіти утверджує позиції про те, що кожен із батьків є відповідальним за виховання, розвиток і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та усвідомленого ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності.
- Узаємодія закладів дошкільної освіти з родинами дітей як учасниками освітнього процесу спрямована на формування високого рівня психологічної культури всіх учасників освітнього процесу і на рівні знань та настанов, і на рівні повсякденного спілкування.
- У цих умовах педагогічний колектив закладу дошкільної освіти ініціює різні форми участі батьків в освітньому процесі, управлінні та громадському самоврядуванні закладу дошкільної освіти, а також соціально-педагогічний патронат сімей вихованців.

Програмно-методичне забезпечення освітнього процесу

Програмно-методичне забезпечення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти регламентує «Перелік навчальних видань, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в закладах дошкільної освіти», що розміщений на сайтах Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.

Перелік постійно оновлюється відповідно до результатів розгляду матеріалів науково-методичною експертизою рукописів, поданих на засідання комісії з дошкільної педагогіки і психології Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України з урахуванням терміну дії грифів.

Програмно-методичне забезпечення освітнього процесу

Освітня програма ЗДО

Освітня програма ЗДО – це єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих й організованих закладом дошкільної освіти для досягнення вихованцями результатів навчання (набуття компетентностей), визначених Базовим компонентом дошкільної освіти.

Освітні програми можуть мати корекційно-розвитковий складник для дітей з особливими освітніми потребами.

Основою для розроблення освітньої програми є Базовий компонент дошкільної освіти.

Освітня програма має містити:

- загальний обсяг навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти;
- перелік, зміст, тривалість і взаємозв'язок освітніх галузей та/або предметів, дисциплін тощо, логічну послідовність їх вивчення;
- форми організації освітнього процесу;
- опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;
- інші освітні компоненти (за рішенням закладу дошкільної освіти).

Зміст освітньої програми повинен передбачати:

- формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини;

- виховання елементів природодоцільного світогляду, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до довкілля;
- утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини;
- розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей.

Освітня програма схвалюється педагогічною радою закладу дошкільної освіти та затверджується його керівником.

Освітні програми, що розробляються на основі типових освітніх програм, не потребують окремого затвердження центральним органом забезпечення якості освіти.

Кожна освітня програма має передбачати набуття дитиною компетентностей, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти.

На основі освітньої програми заклад дошкільної освіти складає та затверджує план роботи, що конкретизує організацію освітнього процесу.

Запровадження експериментальних освітніх програм можливе лише за рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти.

Здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами здійснюється за окремими програмами і методиками, розробленими на основі Базового компонента дошкільної освіти центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері освіти, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Додаткові освітні послуги, що не визначені Базовим компонентом дошкільної освіти, вводяться лише за згодою батьків дитини або осіб, які їх замінюють, за рахунок коштів батьків або осіб, які їх замінюють, фізичних та юридичних осіб на основі угоди між батьками або особами, які їх замінюють, та закладом дошкільної освіти в межах гранично допустимого навантаження дитини.

За педагогічними колективами закладів дошкільної освіти зберігається право вибору освітніх програм для вихованців.

Освітня програма ЗДО

Закон України «Про дошкільну освіту»

Лист МОН від 09 грудня 2019 року № 1/9-750 «Щодо освітніх програм у закладах дошкільної освіти»

Інформаційно-цифрова компетентність педагога

Сучасне суспільство характеризується прискореним прогресом. Інформаційно-цифрові технології викликають закономірні зміни в житті людства і стосуються всіх сфер діяльності, зокрема й освітньої, що водночас стає основою й передумовою розвитку суспільства. Саме тому важливим завданням освіти у XXI столітті є формування нових професійних компетентностей педагогів, пов'язаних зі стрімким розвитком цифрового суспільства. У зв'язку з цим до переліку професійно значущих якостей педагога додалася ще одна важлива складова – інформаційно-цифрова компетентність.

Педагогу для успішної професійної діяльності необхідно опанувати новітні цифрові технології. Безумовно, володіння сучасними технологіями ІКТ забезпечує високий рівень інформаційної культури, дає можливість застосовувати їх для навчання та роботи, у щоденному житті.

У Концепції Нової української школи вживається термін «інформаційно-цифрова компетентність», що передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в мережі «Інтернет» та кібербезпеку; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Інтеграція ІКТ в освітній процес пов'язана з сучасними педагогічними практиками, формами та методами навчання.

[Базовий компонент дошкільної освіти]

[Типове положення про атестацію педагогічних працівників]

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота». Цифрова компетентність – це здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для

4.3. Кваліфікаційна категорія «спеціаліст» присвоюється педагогічним працівникам із повною вищою освітою, діяльність яких характеризується здатністю забезпечувати засвоєння учнями навчальних програм; знанням основ

задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язання освітніх, ігрових завдань на основі набутих елементарних знань, умінь, позитивного ставлення до комп'ютерної та цифрової техніки.	педагогіки, психології, дитячої та вікової фізіології, теоретичних основ та сучасних досягнень науки з предмета, який вони викладають; використанням інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів у навчально-виховному процесі; умінням вирішувати педагогічні проблеми, установлювати контакт з учнями (вихованцями), батьками, колегами; додержанням педагогічної етики, моралі.

Ефективність освітніх та управлінських процесів

Внутрішня система забезпечення якості освіти в закладах дошкільної освіти

Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) (наказ Державної служби якості освіти України від 30 листопада 2020 року № 01-11/71) розроблені з метою надання допомоги педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти в організації роботи з визначення політики забезпечення якості освітньої діяльності та формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти (далі – внутрішня система). У Методичних рекомендаціях під внутрішньою системою розуміється сукупність умов, процедур та заходів у ЗДО, що забезпечують ефективність освітніх та управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість освітнього процесу, формування ключових компетентностей дітей раннього та дошкільного віку, сприяють усебічному розвитку особистості.

Основна мета стратегії (політики) забезпечення якості освіти – гарантувати якість дошкільної освіти та формувати довіру суспільства до ЗДО. Зазначені компоненти можливо згрупувати за чотирма напрямами освітньої діяльності ЗДО:

1. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти.
2. Здобувачі дошкільної освіти. Забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку, набуття нею життєвого соціального досвіду.
3. Фахова діяльність педагогічних працівників закладу дошкільної освіти.
4. Управлінські процеси закладу дошкільної освіти.

Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах дошкільної освіти

Методика ***Early Childhood Ehvironment Rating Scale (ECERS-3)***

У 2020 році Українським інститутом розвитку освіти в партнерстві з Командою підтримки реформ МОН, Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» та за підтримки ЮНІСЕФ в Україні розпочато дослідження якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою **ECERS-3**. До закладів дошкільної освіти та місцевих органів управління освітою області надійшли примірники друкованого видання «Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти» **(**методика Early Childhood Ehvironment Rating Scale (ECERS-3).

ECERS – методика, зосереджена на умовах для розвитку дитини, навколо інтересів якої побудоване оцінювання. Саме оцінювання не впливає на освітнє середовище, але шкала може бути орієнтиром для забезпечення якісної дошкільної освіти. Орієнтуючись на представлені індикатори якісного дошкільного освітнього середовища, педагогічні працівники та директори закладів дошкільної освіти можуть підвищити якість освітнього процесу. До проведення дослідження педагогічний колектив має змогу ознайомитись зі змістом методики ECERS, побачити сильні та слабкі сторони свого закладу, а також можливості та ризики в освітньому процесі.

Методика Early Childhood Ehvironment Rating Scale (ECERS-3)

Освітні проєкти (програми)

Освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення нових технологій, проєктів їх апробації та адаптації до сучасних вимог нового змісту. Кафедрою дошкільної та початкової освіти МОІППО реалізуються освітні інноваційні проєкти (програми) різних рівнів у закладах дошкільної освіти області.

Реалізація Міжнародної програми «Афлатот» (Нідерланди) у закладах дошкільної освіти

У області п’ятий рік у п’яти закладах дошкільної освіти реалізується Міжнародна програма «Афлатот» відповідно до меморандуму про співпрацю у сфері дошкільної освіти між Міністерством освіти і науки України та міжнародною фундацією «Aflatoun International» (Нідерланди), з метою упровадження в освітній процес закладів основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку.

Міжнародна програма «Афлатот» побудована на пріоритетах і методичних ідеях Всесвітнього руху із соціальної та фінансової освіти дітей, у якій пояснюють дітям основи бюджетування власних коштів, учать бути ощадливими та приймати виважені рішення, сприяють соціальній адаптації дітей та формують у них навички правильного використання та економії коштів. Вона спрямована на формування азів соціальної та фінансової грамотності у дошкільників. Програма розширює світогляд дітей, допомагаючи залучати їх у навколишній світ, щоб безпечно діяти і бути захищеними в ньому.

За допомогою відповідних заходів і вправ діти розвивають соціальні та фінансові навички, щоб краще впоратися з проблемами, з якими вони умовно стикаються. У програмі використовуються методи, що роблять дитину активним учасником освітнього процесу.

Наказ Афлатот Навчальний посібник

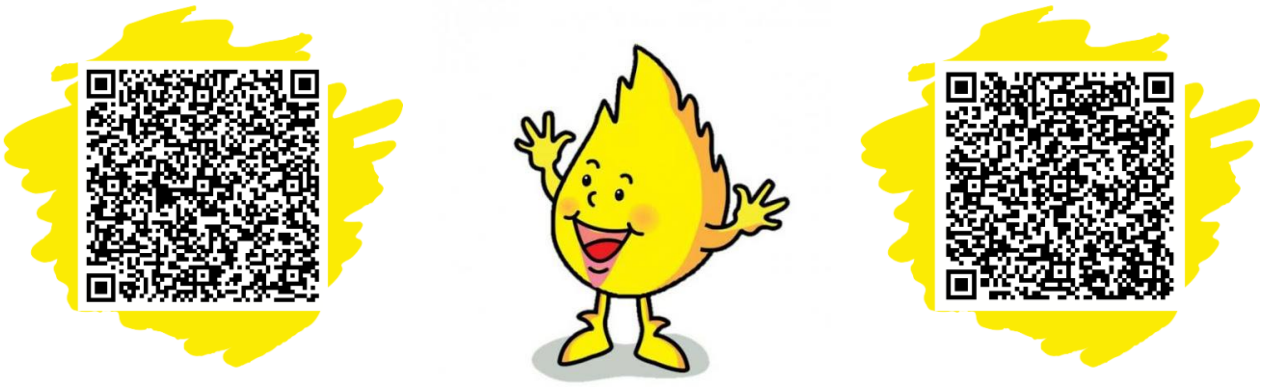

Реалізація проєкту «Сприяння освіті» *LEGO Fondation* ***у закладах дошкільної освіти***

Проєкт «Сприяння освіті» започатковано у 2010 році після підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та фондом the LEGO Foundation (королівство Данія).

З 2020 року він реалізується в десяти дошкільних закладах Миколаївщини.

Метою проєкту є сприяння розвитку якості освіти через всебічний розвиток дитини, зокрема компетентностей, необхідних для навчання впродовж життя та становлення педагога-фасилітатора, який прагне відійти від педагогіки копіювання, шаблонування, практики однієї правильної відповіді та нав'язування свого бачення дитині. В основу взаємодії дорослого і дитини покладено підхід «навчання через гру».

Проєкт «Сприяння освіті» дає можливість педагогові глибоко осягнути поняття «навчання через гру» і практично реалізувати цей підхід у роботі з дітьми. Рекомендуємо ознайомитися з програмою «Безмежний світ гри з LEGO®» до Проєкту. Програма «Безмежний світ гри з LEGO®» спонукає педагогів у своїй практиці в цілому взяти за основу підхід «навчання через гру», де LEGO® стане одним з універсальних інструментів, що допоможе збагатити ігровий досвід кожної дитини з урахуванням її індивідуальних уподобань.

Проєкт LEGO Програма

Реалізація програми «Український віночок. Регіон» у межах інтегрованого наскрізного курсу «Культура добросусідства»

З 2020 року в Миколаївській області впроваджується єдиний унікальний український інтегрований наскрізний курс «Культура добросусідства» – від дошкільної до вищої освіти та навчання дорослих (учителів, батьків), який спрямований на формування власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям, плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Курс реалізується за сприяння Міністерства освіти і науки України та громадської організації «Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток».

Основна ідея курсу полягає в тому, щоб допомогти педагогам, а відтак і здобувачам освіти навчитися вибудовувати життя, керуючись принципами демократії; жити у злагоді з собою й плекати гармонійні відносини з навколишнім світом; бути небайдужими до своєї держави, свого народу; володіти вміннями генерувати інноваційні ідеї, ухвалювати прогностичні рішення, критично мислити та аналізувати інформацію, розуміти значення права, активно цікавитися суспільним, політичним та економічним життям. А головне – мати активну життєву позицію, бути готовими до практичного втілення в життя ідей, на яких будується демократичне суспільство, і гідно виховувати нове покоління українців.

Частиною наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства» є парціальна програма з міжкультурної і громадянської освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Регіон», яка розрахована на 2 роки роботи в середній і старшій групах закладів дошкільної освіти.

Програми курсу «Культура добросусідства»

У 2021 році на базі кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО організовано роботу обласної творчої групи педагогів закладів дошкільної освіти Миколаївщини за інтегрованим курсом «Культура добросусідства», метою якої є розробка регіональної парціальної програми для закладів дошкільної освіти Миколаївської області «Український віночок. Миколаївщина».

У червні 2021 року 29 директорів та педагогічних працівників ЗДО пройшли курси з методики викладання програми з міжкультурної і громадянської освіти дошкільнят «Український віночок. Регіон» інтегрованого курсу «Культура добросусідства» при МОІППО.

У 2022 році планується проведення компетентнісно-діяльнісних модулів для педагогів ЗДО «Методика впровадження програми з міжкультурної і громадянської освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Регіон» за інтегрованим курсом «Культура добросусідства».

Застосування квест-технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти

З 2017 року кафедрою теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти започатковано роботу обласної творчої групи з питань застосування квест-технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. До творчої групи ввійшли досвідчені й підготовлені до дослідницької діяльності педагогічні працівники закладів дошкільної освіти Миколаївської області, які виявили бажання працювати над розробкою та апробацією квестів у закладах дошкільної освіти.

Метою роботи обласної творчої групи педагогічних працівників закладів дошкільної освіти є формування професійної компетентності педагогів закладів дошкільної освіти щодо застосування квест-технології в освітньому процесі. Пропонуємо ознайомитися з посібником «Квести в закладах дошкільної освіти Миколаївщини».

Збірник матеріалів творчої групи

Закрита педагогічна спільнота на фейсбуці «Дошколярики Миколаївщини»

Із появою соціальних мереж в освіті змінюється не тільки освітній процес, а й способи, за допомогою яких навчаються самі педагоги. У доповнення до звичних форматів підвищення кваліфікації вчителі все частіше стають учасниками найрізноманітніших професійних онлайн-груп. У соціальній мережі «Фейсбук» створено та функціонує обласна закрита спільнота для професійного спілкування та обміну досвідом педагогів дошкілля Миколаївської області «Дошколярики Миколаївщини».

Сьогодні група налічує більше 800 учасників. Пропонуємо всім педагогам дошкільникам долучитися до її роботи з метою оперативного обміну важливою інформацією з питань дошкільної освіти на рівні області та країни.

Закрита педагогічна спільнота на фейсбуці «Дошколярики Миколаївщини»		

Віримо в те, що 2021–2022 навчальний рік буде сприятливим для вирішення завдань, що стоять перед освітянами – дошкільниками Миколаївщини!

Корисні покликання

Закон України «Про освіту» Покликання	
Закон України «Про дошкільну освіту» Покликання	
Базовий компонент дошкільної освіти Покликання	
Положення про дошкільний навчальний заклад (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 року № 305 (у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 86)) Покликання	
Постанова Кабінету Міністрів України від 10 січня 2019 року № 11«Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері дошкільної освіти та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою якості освіти» Покликання	
Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 року № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» Покликання	
Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено наказом МОН України від 16 червня 2015 року № 641 у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29 липня 2019 року № 1038) Покликання	

Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів (затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24 березня 2016 року № 234) Покликання	
Гранично допустиме навантаження на дитину в дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності (затверджено наказом МОН України від 20 квітня 2015 року № 446) Покликання	
Наказ МОН України від 16 квітня 2018 року № 372 «Про затвердження Примірного положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти» Покликання	
Наказ МОН України від 08 червня 2018 року № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» Покликання	
Лист МОН України від 21 січня 2021 року № 6/60-21 «Щодо зміни установчих документів закладу дошкільної освіти» (про зміни у Статуті закладу) Покликання	
Лист МОН України від 25 липня 2016 року № 1/9-396 «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» Покликання	
Лист МОН України від 05 вересня 2019 року № 1/9-552 «Щодо порядку запровадження системи НАССР у закладах дошкільної освіти» Покликання	
Лист МОН України від 02 вересня 2016 року № 1/9-454 «Щодо організації роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» Покликання	
Лист МОН України від 02 вересня 2016 року № 1/9-456 «Організація фізкультурно-оздоровчої роботи в дошкільних навчальних закладах» Покликання	

Лист МОН України від 12 грудня 2019 року № 1/9-765 «Щодо організації медико-педагогічного контролю на заняттях із фізкультури в закладах дошкільної освіти» Покликання	
Лист МОН України від 20 жовтня 2016 року № 1/9-561 «Щодо організації роботи дошкільних навчальних закладів по ознайомленню дітей із народними традиціями, святами та обрядами» Покликання	
Лист МОН України від 11 жовтня 2017 року № 1/9-546 «Щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців» Покликання	
Лист МОН України від 19 квітня 2018 року № 1/9-249 «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти» Покликання	
Лист МОН України від 12 грудня 2019 року № 1/9-766 «Щодо комунікації з дітьми дошкільного віку з родин учасників ООС/АТО, внутрішньо переміщених осіб та організації взаємодії з їхніми батьками» Покликання	
Лист МОН України від 14 лютого 2019 року № 1/11-1491 «Щодо організації роботи та дотримання вимог із питань охорони праці та безпеки життєдіяльності у закладах дошкільної освіти» Покликання	
Лист МОН України від 13 листопада 2018 року № 1/9-691 «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» Покликання	
Лист МОН України від 10 квітня 2019 року № 1/9-235 «Щодо порядку зарахування дітей до інклюзивних та спеціальних груп ЗДО» Покликання	
Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 22 вересня 2020 року № 55 «Про протиепідемічні заходи у закладах дошкільної освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» Покликання	

Методичні рекомендації з організації освітнього процесу, протиепідемічних заходів у закладах освіти Миколаївської області в умовах адаптивного карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) Покликання	
Лист МОН України від 10 березня 2021 року № 1/9-128 «Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів у середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків» Покликання	

Слідкуйте за виходом щорічних інструктивно-методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України для педагогічних працівників дошкільної освіти та використовуйте їх у практичній діяльності.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Організація освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти у 2021–2022 навчальному році здійснюватиметься відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р), Державного стандарту початкової освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688 (у 1–4 класах). Виконання вимог, зазначених у Державному стандарті початкової освіти, є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності.

Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи).

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено за такими освітніми галузями:

- мовно-літературна (українська мова, мови відповідних корінних народів і національних меншин; літератури; українська мова та література для корінних народів і національних меншин; іншомовна освіта);
- математична;
- природнича;
- технологічна;
- інформатична;
- соціальна і здоров'язбережувальна;
- громадянська та історична;
- мистецька;
- фізкультурна.

Компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі забезпечує формування всіх ключових компетентностей.

Для кожної освітньої галузі визначено мету та загальні результати навчання здобувачів освіти загалом. За ними впорядковано обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, що є основою для подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти.

Корисні посилання для вчителів початкової школи

Закон України «Про освіту»	Закон України «Про повну загальну середню освіту»
Концепція загальної середньої освіти «Нова українська школа»	Державний стандарт початкової освіти

Викладання предметів у початковій школі в 2021–2022 навчальному році

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених Державним стандартом початкової освіти результатів навчання, є освітня програма закладу загальної середньої освіти. Освітня програма закладу освіти може бути наскрізною або для певного рівня освіти; схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником.

Освітня програма закладу освіти розробляється на основі Державного стандарту початкової освіти (2018), типових освітніх програм, розроблених під керівництвом Савченко О. Я., Шияна Р. Б. (накази Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 року № 1272, № 1273).

- Типові освітні програми для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом Савченко О. Я., Шияна Р. Б. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 року № 1272)

- Типові освітні програми для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом Савченко О. Я. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 року № 1273)
- Типові освітні програми для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом Шияна Р. Б. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 року № 1273)

Перелік освітніх програм, розроблених суб'єктами освітньої діяльності, науковими установами, фізичними чи юридичними особами (апробовані в межах дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня та за результатами експертизи Державної служби якості освіти визнані такими, що відповідають Державному стандарту початкової освіти; забезпечені схваленими для використання в закладах загальної середньої освіти навчальними посібниками відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 07 квітня 2021 року № 1/9-188).

• Освітня з програма «Світ чекає крилатих» (науковий керівник – Цимбалару А. Д.). Лист ДСЯО від 22 вересня 2020 року № 01/01-23/1115	
	• Освітня програма початкової освіти за вальдорфською педагогікою (автори: Косенко Д. Ю., Мезенцева О. І.). Лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01-23/1044
• Освітня програма за педагогічною технологією «Росток» (науковий керівник – Пушкарьова Т. О.). Лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01-23/1045	

	• Освітня програма «Інтелект України» (науковий керівник – Гавриш І. В.). Лист ДСЯО від 06 серпня 2020 року № 01/01-23/929
• Освітня програма за системою розвивального навчання Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова та ін. (автори: Старагіна І. П., Захарова Г. М. та ін.). Лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01-23/1043	

У 2021–2022 н. р. у початковій школі навчання організовуватиметься відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти, Концепції НУШ.

Учителям 1–3 класів пропонуємо керуватися в роботі чинними методичними рекомендаціями. Детально про навчальні матеріали для роботи з першокласниками в адаптаційний період на сайті Міністерства освіти і науки України.

Особливості організації освітнього процесу

в 2 класі та в 3 класі

Автономія вчителя дозволяє вільно обирати форми, методи і засоби навчання, що відповідають освітній програмі; розробляти та впроваджувати авторські навчальні програми, проєкти, освітні методики і технології, методи і засоби, насамперед методики компетентнісного навчання.

Рекомендації закладам загальної середньої освіти Миколаївської області з урахуванням регіональних особливостей та з досвіду роботи всеукраїнського, регіонального експериментів

Пропонуємо навчальний день Нової української школи розпочинати ранковими зустрічами, метою яких є створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі та формування в учнів мотивації до навчальної діяльності. На ранкову зустріч бажано відводити перші 15–25 хвилин навчального дня або кілька хвилин (залежно від вікових особливостей здобувачів освіти та режиму роботи закладу) на початку першого уроку.

Авторами Концепції НУШ запропоновано тематичний інтегрований підхід. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Рекомендуємо інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснювати навколо певного об'єкту чи явища довкілля або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо.

Учителями Миколаївщини пілотних шкіл усеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти» апробовано, впроваджено формувальне та підсумкове оцінювання, розроблено зміст діагностичних робіт практико-діяльнісного інтегрованого та компетентнісного спрямувань. Експериментатори брали участь у розробці навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у 1–2 класах, що є в основі Типової освітньої програми під редакцією Б. Д. Шияна. У 2–4 класах упроваджуються модельні програми інтегрованих курсів, нові методичні аспекти щодо реалізації ідей та положень Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової освіти.

Корисні посилання для вчителів початкової школи

Із досвіду роботи вчителів пілотних закладів освіти

Миколаївська спеціалізована І–ІІІ ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради	

	Новобузька загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 Новобузької районної ради Миколаївської області
Первомайська загальноосвітня школа I ступеня № 11 Первомайської міської ради Миколаївської області	
	Вознесенська загальноосвітня школа I–III ступенів № 8 Вознесенської міської ради Миколаївської області

Матеріали доступні для перегляду та використання на сайтах Міністерства освіти і науки України та Нової української школи

Рекомендації щодо вивчення предметів початкової школи у 4 класах

Пропонуємо застосовувати інтегрований діяльнісний підхід, оскільки наскрізні змістові лінії спільні для всіх навчальних предметів і є засобом інтегрування навчального змісту. Вони окреслюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних, світоглядних орієнтацій учня, визначають його поведінку в життєвих ситуаціях. Упровадження наскрізних змістових ліній у навчальний предмет передбачає розв'язування

завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проєктів, роботу з різними джерелами інформації (уміння формулювати задачі і ставити запитання, працювати в команді, знаходити нестандартні й оригінальні рішення проблеми, розкрити свій індивідуальний потенціал, проявити творчість тощо). В основі навчання має бути діяльнісний підхід, який дозволяє вчителю планувати творчі завдання, що передбачають застосування знань у незнайомій ситуації (вправи з елементами пошукової та дослідницької діяльності, творчості). Використовувати у своїй практиці частково-пошукові методи навчання, що спрямовані на розв'язання завдання предмета, пов'язаного із формуванням способів навчально-пізнавальної діяльності учнів; мисленнєвих дій та операцій; вироблення уміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки; завдання, спрямовані на формування навиків самостійної роботи учнів з інформацією (пошук необхідної інформації в довідкових виданнях, зокрема на електронних носіях, у мережі «Інтернет»), комунікативні та комунікаційні уміння та навички. Постійна робота зі стратегіями розвитку критичного мислення на уроках допоможе учням зрозуміти, що критичне мислення важливо застосовувати щодо всіх аспектів нашого життя.

Значну частину навчального часу необхідно присвячувати парній та груповій роботі, спільному пошуку шляхів вирішення проблемних питань.

Закладами освіти Миколаївщини реалізується компетентнісний підхід у науково-педагогічному проєкті «Інтелект України», що спрямований на формування в учнів ключових, загальнопредметних і предметних компетентностей, їх особистісного ставлення як суб'єктів навчально-пізнавальної діяльності та життєдіяльності. Проєкт допомагає різнобічному розвитку дитини, її талантів і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, прищепленню цінностей, самостійності, творчості і допитливості. Забезпечення дидактичним матеріалом та посібниками сприяє успіху дітей та поступу вчителя в реалізаціях освітніх завдань.

Упровадження освітньої технології та авторської програми «Росток» є інтегративно-діяльнісним підходом до формування інноваційного мислення учня і вчителя, здібностей до саморозвитку та самореалізації особистості.

Основними завданнями проєкту є:

- підвищення рівня фізичного, психічного, морального, інтелектуального, духовного і творчого розвитку учнів у процесі організації активної діяльності на основі інтеграції;

- гуманізація та екологізація змісту, педагогічних технологій і методів навчання, реалізованих у науковому та навчально-методичному забезпеченні педагогічного процесу школи.

Освітній проєкт «Крила успіху» («Світ чекає крилатих») передбачає гармонійний розвиток дитини шляхом створення наближених до її життя соціокультурних ситуацій.

Авторами навчально-методичного забезпечення освітнього проєкту (Цимбалару А. Д., Пархоменко Н. Є., Бондар І. Ю., Коваленко Г. П. та ін.) підготовлено інтегровані навчальні програми, спрямовані як на забезпечення певного рівня знань, умінь і навичок учнів, так і на розвиток їхньої уяви, пам'яті, уваги і логічного мислення, формування навичок взаємонавчання та самооцінювання. Через інтеграцію змісту у проєкті зменшено кількість навчальних предметів, знято дублювання. Це дозволяє збільшити час на опанування рідної та англійської мов, математики й природознавчого компонента. Структурування занять відбувається на засадах критичного мислення.

Проєкт вирізняється серед інших великою увагою до збереження здоров'я дитини. Учні позбавлені необхідності носити важкі шкільні ранці. Усе, з чим вони щодня приходять до школи – це тематичний журнал-посібник обсягом 48 сторінок. У цьому кольоровому виданні вміщено матеріал з усіх навчальних предметів, що вивчатиметься протягом тижня. Завдання посібника забезпечують реалізацію інтегрованого і водночас диференційованого підходів.

Важливо продовжити навчання педагогів у напрямі опанування інформаційними технологіями та їх ефективного застосування в роботі. В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні рекомендуємо вчителям закладів загальної середньої освіти вдосконалювати цифрові компетентності, що активізують пізнавальний інтерес учнів до використання додаткових навчальних матеріалів, розміщених на освітніх електронних ресурсах. Актуальним є розміщення записів відеоуроків із різних навчальних предметів, презентацій, відеоконференцій, інформування учнів та батьків про освітні ресурси, що сприяє кращому засвоєнню знань учнів із різними рівнями підготовки. Важливо, щоб в учнів були чіткі інструкції до завдань, що необхідно виконати, та вільний доступ до навчальних матеріалів. Якщо вчитель чітко спланує роботу, визначиться, як проводитиме дистанційне навчання, які цифрові сервіси застосовуватиме, підготує та використовуватиме якісні навчальні матеріали, організує зворотний зв'язок з учнями, то таке навчання забезпечить необхідну якість освітніх послуг.

Міністерством освіти і науки України надаються рекомендації закладам загальної середньої освіти щодо організації освітнього процесу під час дистанційного навчання відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, що затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115 (чинне від 16 жовтня 2020 року).

Пропонуємо матеріали для організації дистанційного навчання, підготовлені МОІППО та методичні посібники:

- «Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році»
- «Засоби та інструментарій дистанційного навчання в початковій школі»

Звертаємо увагу, що в Законі України «Про освіту» та затвердженому професійному стандарті зафіксовано, якими професійними вміннями і навичками повинен володіти учитель: застосовувати цифрові пристрої, їх програмне забезпечення, цифрові сервіси та технології для організації освітнього процесу, професійного спілкування; дотримуватися академічної доброчесності тощо. Це надає можливість орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності, оскільки вчителі стають учасниками найрізноманітніших професійних онлайн-груп та діляться досвідом використання онлайн-інструментів під час дистанційного навчання.

Корисні посилання для вчителів початкової школи

	Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти

Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (із дипломом молодшого спеціаліста)»	

У фейсбуці створена закрита група спільноти для професійного спілкування та обміну досвідом учителів початкової школи «Нова українська школа».

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

«Українська мова» і «Українська література» – предмети освітньої галузі «Мови і літератури». Метою освітньої галузі є «розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій».

Мета навчання української мови в школі (предметна) – формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** навчання української мови в основній школі є:

- виховання стійкої мотивації та свідомого прагнення до вивчення української мови;
- формування в учнів:
  - духовного світу, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства загалом;
  - компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;
  - умінь розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх із погляду нормативності, відповідності ситуації та сфери спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її в самостійно створених висловленнях різних типів, стилів і жанрів;
- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ, фактів.

Мета шкільного вивчення української літератури – це:

- формування гуманістичного світогляду старшокласників, долучення їх засобами художньої літератури до загальнолюдських і національних цінностей;
- виховання національно свідомих громадян України;
- естетичний розвиток учнів, підвищення їх загального культурного рівня та розширення культурно-пізнавальних інтересів;

- сприяння всебічному розвитку школярів, їх духовному збагаченню, активному становленню й самореалізації в сучасному світі.

Мета реалізується через такі завдання вивчення української літератури в школі:

1) зацікавлення учнів художнім твором як явищем мистецтва слова, специфічним «інструментом» пізнання світу й себе в ньому;

2) підвищення загальної освіченості учнів, ознайомлення їх із найвизначнішими взірцями української народної творчості та художньої літератури;

3) формування:

- читацької культури учнів, розвиток у них естетичного смаку, уміння розрізняти явища високохудожньої та «масової» культури;
- стійкого інтересу до української літератури як вагомого духовного спадку народу, повноцінного оригінального мистецтва, виховання палкого шанувальника української книги;
- гуманістичного світогляду, духовно багатої особистості, з високими загальнолюдськими морально-етичними орієнтирами;

4) сприяння національному самоусвідомленню та стійкому відчуттю приналежності до європейської спільноти;

5) вивчення української літератури в національному та світовому культурологічному контекстах, у міжпредметних зв’язках;

6) удосконалення творчих і комунікативних здібностей учнів, критичного мислення, культури полеміки, уміння аргументовано доводити власну думку;

7) вироблення вміння компетентно орієнтуватися в інформаційно-комунікативному сучасному просторі, застосовувати здобуті на уроках літератури знання, практичні навички для їх використання в практичному житті;

8) розвиток навичок самоосвіти, бажання і спроможності вчитися впродовж життя.

Викладання української мови та літератури в 2021-2022 навчальному році

У 2021–2022 навчальному році вивчення української мови здійснюватиметься за такими програмами:

у 5–9 класах – за навчальною програмою зі змінами, затвердженими наказом МОН України від 07.06.2017 № 804;

у 10–11 класах – за навчальними програмами (рівень стандарту та профільний рівень), затвердженими наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407.

Навчальні програми розміщені на офіційному сайті МОН України за покликанням: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi

Перелік чинних освітніх програм для вивчення предметів «Українська мова» і «Українська література» в 2021– 2022 навчальному році (з активними покликаннями на тексти програм)

Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів	
Українська література для 5–9 класів. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів	
Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів.10–11 класи (рівень стандарту)	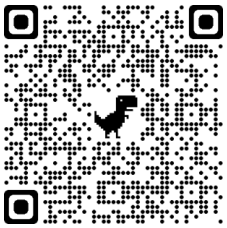
Українська література. Програма. 10–11 класи. Профільний рівень	
Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання.10–11 класи. Рівень стандарту	
Українська мова. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям (профіль – українська філологія)	
Українська мова. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із поглибленим вивченням української мови (8–9 класи)	
Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) із поглибленим вивченням української літератури (8–9 класи)	

Література рідного краю: програма для закладів загальної середньої освіти (5–11 класи)	https://cutt.ly/amdiWqd

Під час підготовки до нового навчального року використовуйте «Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» (лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 № 1/9-430)

Із метою методичної підтримки вчителів, забезпечення кожному українському учневі та вчителю рівного, вільного і безоплатного доступу до якісного навчального контенту на сайті МОН України Громадською спілкою «Освіторія» на замовлення Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства освіти і науки України та державної установи «Український інститут розвитку освіти» створено платформу «Всеукраїнська школа онлайн» для дистанційного та змішаного навчання учнів 5–11 класів.

Платформа містить відеоуроки, тести та матеріали самостійної роботи з української мови і літератури для учнів 5–11 класів. Онлайн-курси допоможуть учням опанувати навчальний матеріал, виробити навички мовленнєвої комунікації та життєві компетентності, сприятимуть у підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання, становленні ключових і предметних компетентностей. На платформі запропоновано теми з **української мови:**

- Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія. Відомості із синтаксису і пунктуації **(5 клас).**
- Словотвір. Орфографія. Іменник. Прикметник. Числівник **(6 клас).**
- Дієприкметник. Дієприслівник. Прислівник. Службові частини мови **(7 клас).**
- Односкладні прості речення. Неповні речення. Речення з однорідними членами. Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). Поняття про відокремлення **(8 клас).**
- Складнопідрядне речення. Безсполучникове складне речення. Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності **(9 клас).**
- Орфоепічна норма. Орфографічна норма. Морфологічна норма **(10 клас).**
- Синтаксична норма. Пунктуаційна норма. Стилістична норма. Практична риторика **(11 клас).**

Теми з української літератури:

- Нова українська література. Література українського романтизму (9 клас).
- Титан духу і думки Іван Франко. Модерна українська проза. Образне слово поетичного модернізму **(10 клас).**

- Модерна драматургія. Перлини західноукраїнської літератури. «Під чужим небом». Воєнне лихоліття. Літературне «шістдесятництво» **(11 клас).**

Детально ознайомитися із змістом курсів «Українська мова», «Українська література» можна за покликанням: https://lms.e-school.net.ua/course_category/

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати навчальну літературу, що має гриф МОН України або висновок відповідної комісії Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України: «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах». Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» **(**https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki).

В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні – дистанційної форми навчання в період карантинних заходів у режимі онлайн і офлайн, учителям рекомендуємо використовувати сучасні електронні ресурси: ZOOM, Viber, Skype, безкоштовні платформи Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams тощо.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

30 вересня 2020 року прийнято новий Державний стандарт базової середньої освіти, в якому забезпечено наступність змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти. У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено: «Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток **компетентних** мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень».

Основні компетентності у базовій середній освіті мають формуватися і розвиватися під час вивчення української мови і літератури: вільне володіння

державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність.

Із метою формування, розвитку ключових компетентностей та спільних для всіх компетентностей умінь у навчальних програмах запроваджено чотири наскрізні лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», що сприяють інтеграції змісту освіти.

Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти передбачено викладання предметів «Українська мова», «Українська література» або інтегрованих курсів (додаток 4).

У переліку навчальних програм зазначено такі:

Українська мова. 5–9 класи	для всього рівня
Українська мова. 5–6 класи. Українська мова. 7–9 класи	для окремих циклів
Українська література. 5–9 класи	для всього рівня
Українська література. 5–6 класи. Українська література. 7–9 класи	для окремих циклів
Інтегрований курс української мови і літератури. 5–9 класи	
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–9 класи	для всього рівня
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи	для окремих циклів
Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5–9 класи	для всього рівня
Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5–6 класи. Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи	для окремих циклів

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення української мови та літератури у 5 класах пілотних закладів освіти

Із метою реалізації Концепції «Нова українська школа» та підготовки до освітнього процесу у 5 класі за новим Державним стандартом базової середньої освіти у 2021 році кафедрою теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти розпочато роботу обласної творчої групи вчителів української мови і літератури з проблеми «Забезпечення безперервності та наступності мовно-літературної освіти початкової і основної школи в умовах Нової української школи» закладів освіти Миколаївської області. Епіграфом та головним акцентом заходів стали слова Василя Сухомлинського: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора».

На засіданнях учасники творчої групи вивчали наступність стандартів початкової і базової середньої освіти; підходи до дидактичного аналізу Державного стандарту базової середньої освіти; ціннісні орієнтири та цикли базової середньої освіти; основні компетентності і наскрізні вміння здобувачів освіти. Педагоги-експериментатори, учителі початкових класів пілотних закладів освіти: Вознесенської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 8 Вознесенської міської ради, Новобузького ЗЗСО № 1 Новобузької міської ради, Миколаївської спеціалізованої І–ІІІ ступенів школи № 22 із поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради, Первомайської гімназії Первомайської міської ради передавали естафету учителям-філологам, які навчатимуть п'ятикласників у 2021–2022 навчальному році; учителі демонстрували основні підходи до навчання учнів української мови в НУШ.

Результатом роботи творчої групи стане створення компетентнісно орієнтованих завдань для учнів 5 класу.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

Корисні посилання для вчителів української мови та літератури

1. Велика чи мала літера [Електронний ресурс]. – Режим доступу : velyka-chy-mala-litera.wikidot.com
2. Мова – ДНК нації : освітній проєкт для тих, хто хоче вдосконалити свої знання з української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr-mova.in.ua.
3. Офіційний сайт української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrainskamova.com

4. Сайт Олександра Авраменка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : xn--80aafnzkijm.xn--j1amh

5. Словник української мови в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrlit.org/slovnyk/ slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

6. Словники України онлайн: український лінгвістичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lcorp.ulif.org.ua.

7. Словотвір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : slovotvir.org.ua

8. Чиста мова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : chysta.uamodna.com

9. Школа української мови Івана Ющука [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ushchuk.wordpress.com

10. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yak-my-hovorymo.wikidot.com.

11. Soloveiko – безкоштовний онлайн-сервіс перевірки українських текстів на грамотність.

12. Відеоуроки з української мови та літератури за шкільною програмою на каналі YouTube.

13. Експрес-уроки О. Авраменка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ippo.kubg.edu.ua/ekspres-uroky

14. Безкоштовні відеоуроки з української мови та літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pedrada.com.ua/news/3769-qqn-16-m6-15-06-2016-bezplatnvdeouroki-z-ukransko-movi-ta-lteraturi

15. Фільми онлайн з української літератури відповідно до програми ЗНО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://all4zno.net/filmi-online-z-ukrainskoi-literaturi-zno.html

16. Кінофільми, що допоможуть засвоїти шкільну програму з української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pedpresa.ua/161892-kino-dopomozhut-zasvoyity-shkilnuprogramu-z-ukrayinskoyi-literatury.html

17. Екранізовані твори з української літератури (за програмою ЗНО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://znoclub.com/mova-ta-literatura/883-ekranizovani-tvori-z-ukrajinskojiliteraturi-za-programoyu-zno.html

Сайти бібліотек

1. Державна бібліотека України для юнацтва: http://www.4uth.gov.ua/
2. Національна бібліотека України для дітей: www.chl.kiev.ua/
3. Електронна бібліотека української літератури: https://www.ukrlib.com.ua/books/
4. Бібліотека українського центру: http://ukrcenter.com
5. Дитячий сайт «Казкар»: http://kazkar.at.ua/

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

«Зарубіжна література» і «Російська мова» – предмети освітньої галузі «Мови і літератури». Метою освітньої галузі є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій. Літературний компонент складається з емоційно-ціннісної, літературознавчої, загальнокультурної і компаративної змістових ліній; мовний компонент – із мовленнєвої, мовної, соціокультурної і діяльнісної наскрізних змістових ліній.

У пояснювальній записці до програми «Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5–9 класи» (2012 р. зі змінами 2015–2017 рр.) зазначено, що ***«головна мета вивчення предмета «Зарубіжна література»*** в загальноосвітній школі – прилучення учнів до кращих здобутків зарубіжної літератури та культури, розвиток творчої особистості (читача), формування в неї гуманістичного світогляду, високої моралі, естетичних смаків, а також якостей громадянина України, який усвідомлює свою належність до світової спільноти».

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі:

- формування стійкої мотивації до читання художньої літератури, вивчення зарубіжної літератури як скарбниці духовних цінностей людства; читацької та мовленнєвої культури;
- ознайомлення учнів із найкращими зразками оригінальної й перекладної літератури («золотого» фонду класики та сучасної);
- поглиблення уявлень про специфіку художньої літератури як мистецтва слова;
- розвиток умінь і навичок учнів сприймати, аналізувати й інтерпретувати літературний твір у культурному контексті, зв’язках з іншими видами мистецтва, аспекті актуальних питань сучасності й становлення особистості; творчих здібностей, культури спілкування, критичного мислення;
- активізація інтересу до вивчення іноземних мов у процесі читання творів зарубіжних письменників;
- прищеплення поваги до різних мов, культур, традицій, толерантного ставлення до всіх рас, народів, народностей і національностей;

- виховання любові до української мови і літератури як органічного складника світової культури, прагнення до збереження рідної мови, національних традицій і цінностей в умовах глобалізації світу;
- формування духовного світу особистості, її високої моралі, ціннісних орієнтацій; етичних уявлень та естетичних смаків;
- розширення культурно-пізнавальних інтересів особистості.

Вивчення зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти – це культурний діалог, де учень й учитель – повноправні партнери творчого процесу, а учень, учитель, автор твору, перекладач – учасники цього діалогу, що має зробити читання, книгу невід'ємною частиною життя учня-випускника, громадянина України у XXI століття. Прилучення учнів до здобутків художньої літератури різних країн і народів сприятиме збереженню загальнолюдських цінностей, формуванню духовної особистості, допоможе інтегруватися в соціокультурне середовище, знайти спільну мову з однолітками різних країн і народів.

Здатність спілкуватися рідною мовою (у разі відмінності від державної) сьогодні визначена в Концепції Нової української школи як одна з ключових компетентностей. Розвиток мов національних меншин є важливим фактором культурного взаємозбагачення і консолідації громадян України. Процес навчання мовам національних меншин, зокрема й російської мови, сприяє розвитку громадського взаєморозуміння і толерантності в умовах полікультурної ситуації в Україні.

Головними *цілями* навчання російській мові в основній школі є:

- розвиток творчої особистості з гуманістичним світоглядом, здатної до толерантного міжкультурного спілкування, самоорганізації та самовдосконалення; вільно орієнтується в інформаційному просторі;
- удосконалення комунікативної компетентності, що передбачає ефективне використання всіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма в різних сферах і ситуаціях спілкування.

Досягнення цих цілей передбачає вирішення таких *завдань*:

- розвиток позитивної мотивації до вивчення російської мови, культури в контексті полікультурної ситуації в Україні;
- удосконалення вмінь, необхідних для слухання, розуміння мовлення, читання вголос і мовчки, складання усних і письмових висловлювань; загальнонавчальних умінь і навичок (організаційних, загальнопізнавальних, контрольно-оцінних);
- опанування учнями базових знань про мову і мови, необхідних для формування мовленнєвих умінь і навичок;

- збагачення лексичного запасу учнів, засвоєння норм російської літературної мови (лексичних, граматичних, а також орфоепічних і орфографічних);
- засвоєння соціокультурної інформації, культурно-ціннісних понять і уявлень, національних стереотипів, вербальних і невербальних засобів комунікації.

Характерною особливістю навчання російської мови в школах з українською мовою навчання є використання знань, умінь і навичок, отриманих на уроках української мови.

Викладання зарубіжної літератури та російської мови в 2021-2022 навчальному році

Зарубіжна література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. ***5–9 класи*** (2012 р. зі змінами 2015–2017 рр.)	
Зарубіжна література. Програма для ***10–11 класів*** загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Рівень стандарту	
Зарубіжна література. Програма для ***10–11 класів*** загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. Профільний рівень	
Російська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (початок вивчення з 1 класу). 2017	
Російська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (початок вивчення з 5 класу). 2017	

Російська мова. 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (початок вивчення з 1 класу). Рівень стандарту. 2017	
Російська мова. 10–11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (початок вивчення з 5 класу). Рівень стандарту. 2017	

Під час підготовки до нового навчального року рекомендуємо використовувати «Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» (лист Міністерства освіти і науки України від 11 серпня 2020 року № 1/9-430)

Із метою методичної підтримки вчителів, забезпечення кожному українському учневі та вчителю рівного, вільного і безоплатного доступу до якісного навчального контенту на сайті Міністерства освіти і науки України Громадською спілкою «Освіторія» на замовлення Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства освіти і науки України та державної установи «Український інститут розвитку освіти» створено платформу для дистанційного та змішаного навчання учнів 5–11 класів «Всеукраїнська школа онлайн».

Платформа містить відеоуроки, тести та матеріали для самостійної роботи із 18 основних предметів, зокрема із зарубіжної літератури, 9–11 класи. На платформі розглянуто такі теми:

- Романтизм. Взаємодія романтизму і реалізму. Реалізм. Нові тенденції у драматургії кінця XIX – початку XX століття (9 клас);
- Проза й поезія пізнього романтизму та переходу до реалізму XIX століття. Роман XIX століття. Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці. Драматургія кінця XIX – початку XX століття (10 клас).
- Шедеври європейської лірики першої половини XX століття. Антиутопія у світовій літературі. Проблеми війни і миру в літературі XX століття. Людина та пошуки сенсу існування в прозі другої половини XX століття. Література другої половини XX – початку XXI століття (11 клас).

Детальна інформація щодо змісту курсів «Зарубіжна література, 9 клас», «Зарубіжна література, 10 клас», «Зарубіжна література, 11 клас» за покликанням: https://lms.e-school.net.ua/course_category/.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

30 вересня 2020 року прийнято новий Державний стандарт базової середньої освіти, в якому забезпечено наступність змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти. У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено: «Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток **компетентних** мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень».

Основні компетентності базової середньої освіти мають формуватися і розвиватися під час вивчення зарубіжної літератури, російської мови: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність. Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння: читати з розумінням, висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію у вигляді суджень і висновків, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

Із метою формування та розвитку ключових компетентностей та спільних для всіх компетентностей умінь у навчальних програмах предметів, зокрема із зарубіжної літератури і російської мови, запроваджено чотири наскрізні лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», що сприяють інтеграції змісту освіти.

Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти передбачено викладання предмета «Зарубіжна література» або інтегрованих курсів: «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)», «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури». У 5–9 класах із навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд із державною мовою чи з навчанням української мови та мови корінного народу або національної меншини заплановано викладання предметів: «Зарубіжна література» і «Література корінного народу або національної меншини», «Мова корінного народу або національної меншини»; інтегрованих курсів: «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» або «Інтегрований курс літератур (корінного народу або національної меншини та зарубіжної літератури), «Інтегрований мовно-літературний курс (мова та література корінного народу або національної меншини)» (додаток 4).

Перелік навчальних програм

Зарубіжна література. 5–9 класи	Для всього рівня
Зарубіжна література. 5–6 класи. Зарубіжна література. 7–9 класи	Для окремих циклів
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–9 класи	Для всього рівня
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи	Для окремих циклів
Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5–9 класи	Для всього рівня
Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5–6 класи. Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 7–9 класи	Для окремих циклів
Російська мова. 5–9 класи	Для всього рівня
Російська мова. 5–6 класи. Російська мова. 7–9 класи	Для окремих циклів
Російська література. 5–9 класи	Для всього рівня
Російська література. 5–6 класи. Російська література. 7–9 класи	Для окремих циклів
Інтегрований курс російської мови та літератури. 5–9 класи	Для всього рівня
Інтегрований курс російської мови та літератури. 5–6 класи.	Для окремих циклів

Інтегрований курс російської мови та літератури. 7–9 класи	
Інтегрований курс російської та зарубіжної літератури. 5–9 класи	Для всього рівня
Інтегрований курс російської та зарубіжної літератури. 5–6 класи. Інтегрований курс російської та зарубіжної літератури. 7–9 класи	Для окремих циклів

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	**Покликання**	**QR-код**
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення зарубіжної літератури в 5 класах пілотних закладів освіти

У 2021–2022 н. р. чотири заклади загальної середньої освіти розпочинають пілотування нового Державного стандарту базової середньої освіти:

- Вознесенська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 8 Вознесенської міської ради;
- Новобузький ЗЗСО № 1 Новобузької міської ради;
- Миколаївська спеціалізована І–ІІІ ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради;
- Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

Із метою реалізації Концепції Нової української школи та підготовки до освітнього процесу у 5 класі за новим Державним стандартом базової середньої освіти у 2021 році продовжено роботу обласної творчої групи вчителів зарубіжної літератури «Формування та розвиток ключових та предметних компетентностей на уроках зарубіжної літератури під час переходу до НУШ». Результат роботи творчої групи – компетентнісно орієнтовані завдання для 5 класу, що розміщуватимуться на сайті МОІППО.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

Корисні посилання для вчителів зарубіжної літератури та російської мови

Періодичні фахові видання

1. Всесвіт : фаховий журнал світової літератури. – К. : Видавничий дім «Всесвіт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vsesvit-journal.com

2. Всесвітня література в сучасній школі : науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – К. : РА «Освіта України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ra-ou.com.ua/index.php?id=6

3. Всесвітня література в школах України : науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – К. : Педагогічна преса [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://presa.ua/vsesvitnja-literatura-v-shkolah-ukraini.html

4. Зарубіжна література в школах України : науково-методичний журнал. – К. : Антросвіт : «Зарубіжна література в школах України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
https://www.xn--1000-83dma3a1c7b6a8s.xn--j1amh/

Сайти бібліотек

1. Бібліотека світової літератури – оригінали та переклади (Library of the world literature – original texts and translations): http://ae-lib.org.ua/
2. Державна бібліотека України для юнацтва: http://www.4uth.gov.ua/
3. Національна бібліотека України для дітей: www.chl.kiev.ua/
4. Львівська обласна бібліотека для дітей: http://kazkar.at.ua/lodb.org.ua/
5. Електронна бібліотека української літератури (світова література): https://www.ukrlib.com.ua/books/
6. Бібліотека українського центру: http://ukrcenter.com
7. Дитячий сайт «Казкар»: http://kazkar.at.ua/

Сайти науковців, викладачів, учителів

1. http://www.isaieva.kiev.ua/index.html – сайт Олени Ісаєвої, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри методики викладання світової літератури факультету іноземної філології НПУ ім. М. П. Драгоманова.
2. https://bogosvyatska.com/ – сайт Анни-Марії Богосвятської, кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри гуманітарної освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, члена-кореспондента Міжнародної ноосферної академії науки та освіти, Лицаря Гуманної Педагогіки.
3. http://svitlit.at.ua/ – сайт Олега Куща, викладача зарубіжної літератури та російської мови Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка, учителя зарубіжної літератури та російської мови Полтавської обласної спеціалізованої школи-інтернату II–III ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі (ліцею «Політ»).
4. http://svitliteraturu.com/ – сайт Адріани Химинець, учителя зарубіжної літератури, української мови і літератури Мукачівської ЗОШ I–III ступенів № 20 ім. О. Духновича.
5. https://sites.google.com/view/dmitrievalm/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0?authuser=0 – сайт Лариси Дмитрієвої,

учителя зарубіжної літератури Миколаївської гімназії № 3 Миколаївської міської ради.

6. https://grischenkonatalia.wordpress.com / – сайт Наталії Грищенко, учителя російської мови і літератури Миколаївської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 19 Миколаївської міської ради.

7. https://zakurdaieva.blogspot.com/ – сайт Ірини Закурдаєвої, учителя зарубіжної літератури, української мови і літератури Білозірської ЗОШ І–ІІІ ступенів Вітовської районної ради.

8. https://kruchenova.wordpress.com/ – сайт Валентини Крученової, учителя зарубіжної літератури, заступника директора з навчально-виховної роботи Березанського ЗЗСО І–ІІІ ступенів Березанської селищної ради.

9. http://uapryal.com.ua/ – сайт «Украинской ассоциации преподавателей русского языка и литературы».

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Відповідно до Закону України «Про освіту» метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до навчання впродовж життя, готова до самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, серед яких здатність спілкуватись іноземною мовою.

Метою іншомовної освіти є формування комунікативної компетентності для міжкультурного спілкування, задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти, пов'язаних зі знанням іноземних мов.

Державний стандарт визначає **іншомовну компетентність** як здатність здобувача освіти спілкуватися іноземною мовою в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, володіти навичками міжкультурного спілкування.

Здатність спілкуватися іноземними мовами передбачає вміння:

- здійснювати комунікацію в усній та письмовій формах на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм мови, особливостей основних стилів та жанрів мовлення, типів мовної взаємодії;
- здобувати й опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її, використовувати в усній та письмовій комунікації для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- відповідально використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження, спираючись на особливості міжкультурної комунікації і досвід комунікації іноземною мовою;
- відповідно до ситуації ефективно виражати ідеї, почуття, пояснювати та обговорювати факти, явища, події, обґрунтовувати свої погляди та переконання в усній і письмовій формах у різних особистісних і соціальних контекстах (побутових, навчальних, громадських тощо), спираючись на мовний і мовленнєвий досвід, мовні норми в спілкуванні, соціокультурні реалії та особливості міжкультурної комунікації.

Викладання іноземних мов в 2021-2022 навчальному році

Вивчення іноземних мов у 2021-2022 навчальному році здійснюватиметься за такими навчальними програмами:

1-4 класи	Програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко	
		Програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна
5-9 класи	Навчальна програма	
10-11 класи		Навчальна програма

Звертаємо увагу на те, що як і в попередні роки заклад освіти має право вибору щодо вивчення другої іноземної мови. Рішення про запровадження вивчення другої іноземної мови приймається, залежно від умов для такого вивчення, закладом освіти самостійно.

Чинними залишаються методичні рекомендації минулого року щодо викладання іноземної мови: http://surl.li/wsvp .

Під час проведення уроку іноземної мови вчителю слід ураховувати такі орієнтири:

- під час уроку користуватися якомога більше мовою, що вивчається;
- інструкції для виконання учнями завдань або будь-яких активностей слід надавати мовою, що вивчається, з урахуванням правил надання інструкцій (лаконічність, демонстрація, перевірка розуміння);
- забезпечувати належний баланс 4-х видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання), з урахуванням ланки, класу, навчального контексту, мети уроку, рівня підготовки учнів тощо;
- використовувати різні форми роботи учнів (індивідуальну, парну, групову), які забезпечують розвиток **наскрізних умінь**;
- застосовувати комунікативний, діяльнісний підходи до викладання іноземної мови, ;
- дотримуватися принципу наступності (регулярне повторення та закріплення раніше вивченої лексики, граматичних явищ тощо);
- застосовувати рефлексію на кожному уроці, сприяти усвідомленню учнями своєї навчальної поведінки, стилю навчання, формуванню учнівської автономії.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу іншомовної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

30 вересня 2020 року прийнято Державний стандарт базової середньої освіти, масове впровадження якого розпочнеться з 2022 року. В його основу покладено **компетентнісний** підхід та ціннісні орієнтири.

У Державному стандарті іноземні мови включено в мовно-літературну освітню галузь разом із українською мовою та літературою, мовами й літературами відповідних корінних народів і національних меншин.

Вимоги до **обов'язкових результатів навчання** визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, у основу якого покладено ключові компетентності.

До **ключових компетентностей** належать:

1) вільне володіння державною мовою;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;

3) математична компетентність;

4) компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;

5) інноваційність;

6) екологічна компетентність;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність;

8) навчання впродовж життя;

9) громадянські та соціальні компетентності;

10) культурна компетентність;

11) підприємливість і фінансова грамотність.

Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, культурний та соціальний досвід учнів.

Звертаємо увагу на те, що вимоги до обов'язкових результатів навчання в Державному стандарті базової середньої освіти на кінець адаптаційного циклу (5-6 класи) співвідносяться з вимогами Загальноєвропейських рекомендацій до мовної освіти, що відповідають рівню А2, а в базовому предметному циклі (7-9 класи) - з рівнем В1 відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій до мовної освіти.

Для забезпечення належного рівня володіння іноземною мовою у 5-му класі бажано виділити не менше 3,5-4 годин на тиждень.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	**Покликання**	**QR-код**
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	

Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення іноземної мови у 5 класах пілотних закладів освіти

У 2020-2021 н.р. в рамках Нової української школи 4 заклади Миколаївської області розпочнуть пілотування нового Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: Вознесенська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8 Вознесенської міської ради, Новобузький заклад загальної середньої освіти № 1 Новобузької міської ради, Миколаївська спеціалізована I-III ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради, Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

Під час організації освітнього процесу доцільно використовувати проєктне навчання, міжпредметні зв'язки, інтерактивні форми проведення уроків.

Британська Рада є надійним партнером Міністерства освіти і науки України, постійно надає методичну підтримку вчителям: http://surl.li/wsvy , а з листопада 2021 року заплановано розпочати масову підготовку вчителів іноземної мови до викладання у 5-х класах за новим Державним стандартом середньої базової освіти.

Отже, перед закладами освіти постає завдання формувати у школярів навички, які дозволять їм зробити свідомий життєвий вибір та бути конкурентоспроможними впродовж активного періоду життя.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

Корисні посилання для вчителів іноземної мови

Breaking News English містить велику кількість текстів рівнів A2-B2 з можливістю прослухати текст, обираючи швидкість та складність, пропонується близько 40 доступних для завантаження завдань до кожного тексту.

ISLCollective містить величезну кількість розроблених завдань. Є можливість сортувати за віком учнів, складністю, темою, формою роботи, видом мовленнєвої діяльності тощо. Наявні також відеоуроки із завданнями.

https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/understanding-learners – матеріали для професійного розвитку вчителя (статті, поради, ідеї, досвід використання підходів, технологій).
https://www.fusionyearbooks.com/blog/project-based-learning/ – 25 ідей для запровадження проєктно-орієнтованого навчання.

https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/three-games-recycle-vocabulary-english-language-classroom - ігри для закріплення лексики.

Для вчителів німецької мови:

https://www.hueber.de/digitale-lehrwerke/hueber-interaktiv?login=true – робочі книжки з різними додатковими функціями
https://tinyurl.com/y9srcdx7 - онлайн-платформа Goethe-Institut «Німецька в початковій школі»: добірка матеріалів, які можна використовувати, щоб зробити уроки веселими та різноманітними.

https://tinyurl.com/y9ne2nkk - 10 навчальних розділів для опрацювання лексики та граматичних структур на повсякденні теми.

https://quizlet.com/462638643/lektion-9-b23-begriffe-erklaren-flash-cards/ – створення флешкарток.
Приклади інтерактивних завдань:

https://wordwall.net/ru/resource/10314960/konflikte-der-familie-2
https://wordwall.net/ru/resource/5264284/redemittel-tipps-ratschl%C3%A4ge
https://www.suchsel.net/suchsel_111210.html – створення головоломок, пошук слів.

Для вчителів французької мови:

Базовий інтернет-ресурс для вчителів французької мови:
https://tinyurl.com/y9vvjahb
Базовий інтернет-ресурс для учнів, навчальний додаток:
https://tinyurl.com/y88q3zv2

Сайти для безкоштовного вивчення французької мови: для учнів усіх рівнів:
https://tinyurl.com/y8rdoynx
https://www.bonjourdefrance.com/

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Модернізація системи освіти, інформатизація суспільства та розвиток науково-технічного прогресу визначають якісно нові підходи до організації освітнього процесу. Сучасний соціум диктує потребу зміни знаннєвої освітньої парадигми на компетентнісну та діяльнісну. На часі необхідні інші знання, компетенції, більш гнучке і динамічне реагування на виклики, запити.

Важливою частиною науки, техніки та загальнолюдської культури є математика. Це важливий інструмент для світопізнання та розвитку особистості.

Предмет «Математика» має виняткове значення для формування в учнів здібностей здійснювати різного роду обчислення, аналітичних і синтетичних умінь, конструктивних, комунікативних, перцептивних і когнітивних навичок; розвитку логічного, просторового та ймовірнісного мислення.

Навчання математики ґрунтується на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, інтегрованого та аксіологічного підходів.

У 2021–2022 навчальному році пріоритетними залишаються: реформа Нової української школи, реалізація нового Державного стандарту базової середньої освіти та підготовка до впровадження Концепції старшої профільної школи.

Головна мета ключової реформи Міністерства освіти і науки України – створити Нову українську школу (НУШ), де буде цікаво навчатись, і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у житті. Для учнів ключова зміна стосується підходів до навчання та змісту освіти. Адже випускник Нової української школи має бути людиною творчою, з великим потенціалом саморозвитку та самореалізації. Отже, сучасне навчання здійснюється через формування предметних і ключових компетентностей.

Викладання математики в 2021–2022 навчальному році

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями 5–11 класів результатів навчання, визначених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, є освітня програма закладу загальної середньої освіти. У 2021–2022 навчальному році освітня програма закладу освіти може розроблятися на основі: у 5–11 класах закладів загальної середньої освіти

освітній процес здійснюватиметься відповідно до таких типових освітніх програм:

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня», затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 405

«Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня», затверджена наказом МОН від 20.04.2018 № 408 (у редакції наказу МОН від 28.11.2019 № 1493 зі змінами, внесеними наказом МОН від 31.03.2020 № 464)

Освітня галузь	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Математика	Математика	4	4			
	Алгебра			2	2	2
	Геометрія			2	2	2
Гранично допустиме навчальне навантаження		28	31	32	33	33
Усього годин		140	140	140	140	140

5–9 класи

(також 8–9 класів із поглибленим вивченням математики) продовжують навчатися за навчальною програмою, затвердженою наказом МОНУ від 07.06.2017 № 804

10–11 класи вивчатимуть математику за навчальною програмою «Рівень стандарту. 10–11 класи», «Профільний рівень. 10–11 класи», затвердженою наказом МОНУ від 23.10.2017 №1407

У 5–9 класах вивчення математики здійснюється за навчальною програмою «Математика. Навчальна програма для учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 07 червня 2017 року № 804. Укладачі програми (2012 р.): М. І. Бурда, Ю. І. Мальований, Є. П. Нелін, Д. А. Номировський, А. В. Паньков, Н. А. Тарасенкова, М. В. Чемерис, М. С. Якір.

Учителі математики можуть використати авторське календарно-тематичне планування до підручника, за яким працюють у класі, з попередніми корективами. У календарно-тематичному плануванні в кожному класі доцільно звернути особливу увагу на систематичне повторення навчального матеріалу за попередній клас. Це сприятиме підготовці учнів як до складання ДПА, так і ЗНО з математики.

Організація освітнього процесу з математики має бути направлена на реалізацію Концепції розвитку природничо-математичної освіти – STEM-освіти (розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 960-р.). Згідно з Концепцією методики навчання математики та навчальні програми STEM-освіти спрямовані на формування компетентностей, актуальних на ринку праці.

Учителю математики в освітньому процесі необхідно враховувати STEM-підходи до навчання, а саме: поступове збільшення самостійної діяльності учнів. Інтерпретувати це можна так: у 5–6 класах стимулювання учнів до проведення пошукової роботи під керівництвом учителя; у 7–8 – спроби проведення дитячих квазі-дослідницьких робіт (на основі навчального матеріалу з програми виконати всі етапи наукового дослідження і самостійно отримати новий для них факт); у 8–9 – самостійне дослідження теми, що виходить за межі програмного матеріалу. Учні працюють самостійно і лише інколи радяться з учителем. Учителі мають звернути особливу увагу на методику проведення уроків математики з елементами STEM. Прикладна направленість, поєднання декількох наук, розвиток комунікаційних навичок учнів, креативного мислення, логічного мислення, ознайомлення учнів із програмним забезпеченням, використання якого зменшує витрати часу на виконання тих чи інших поставлених завдань, виконання STEAM-проєктів, використання завдань, що спрямовані на реалізацію наскрізних ліній ключових компетентностей, є окремими елементами STEM на уроках математики.

Особливу увагу вчителів математики доцільно звернути на об’єктивність оцінювання рівня математичної компетентності учня (учениці). Як зазначено в методичних рекомендаціях МОН України, відповідно до чинних нормативних актів і семестрова, і річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Коригування семестрової оцінки проводиться згідно з пунктом 3.2 Інструкції з ведення класного журналу 5–11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03 червня 2006 року № 496. Коригування річної оцінки проводиться згідно з пунктами 9–10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до

наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 14 липня 2015 року № 762 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 08 травня 2019 року № 621), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 липня 2015 року за № 924/27369, річне оцінювання може коригуватися.

Рекомендуємо опрацювати інформаційні матеріали щодо організації навчального року з використанням технологій дистанційного навчання: https://cutt.ly/0bFufA6.

Президент України підписав Указ «Про оголошення 2020–2021 навчального року Роком математичної освіти в Україні». У пріоритеті – забезпечення сучасного рівня викладання математичних дисциплін.

План Року математичної освіти передбачає заходи, покликані забезпечити рівний доступ учнів до вивчення математики і застосування сучасних технологій навчання математики, удосконалити ресурсне забезпечення освітнього процесу, підвищити мотивацію школярів до вивчення математики та її застосування в житті, популяризувати математичну освіту. Із планом заходів щодо проведення Року математичної освіти в Україні у 2020–2021 можна ознайомитися за покликанням: https://cutt.ly/lnwmaMs.

Міжнародне дослідження PISA зазначає, що найкраще працюють освітні системи, де є баланс між зацікавленням учнів, орієнтацією на їхні інтереси та високими вимогами, установленими у стандартах.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 584-р «Деякі питання участі України у міжнародному дослідженні якості освіти PISA-2021» було заплановано у 2021 році проведення міжнародного дослідження якості освіти «PISA – 2021» щодо рівня математичної грамотності здобувачів освіти. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року № 1539-р «Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 584» проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA перенесено на 2022 рік. Радимо ознайомитись з інформацією щодо підготовки учнів до проходження PISA.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу математичної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 затверджено Державний стандарт повної загальної середньої освіти.

Метою нового Державного стандарту визначено розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху й самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Базова середня освіта має такі цикли, як адаптаційний (5–6 класи) та базового предметного навчання (7–9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь (навичок), способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Метою математичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення і психічних властивостей особистості; розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Компетентнісний потенціал математичної галузі висвітлено в додатку 7 і містить уміння та ставлення за ключовими компетентностями.

У професійному стандарті вчителя зазначається про здатність формувати ключові компетентності, здійснення оцінювання та моніторинг результатів на засадах компетентнісного підходу.

Педагог має розробити певні критерії (орієнтири) для того, щоб організувати освітню діяльність із урахуванням чіткого розуміння, на якому етапі формування тієї чи іншої компетентності знаходиться учень.

Також у професійному стандарті вчителя в предметно-методичній компетентності визначається здатність моделювати навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання, що прописані в новому Державному стандарті.

Вимоги до обов'язкових результатів (додаток 8) навчання учнів із математичної освітньої галузі передбачають, що учень:

- досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна вирішувати із застосуванням математичних методів;
- моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем;
- критично оцінює процес і результат розв'язання проблем;
- розвиває математичне мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє математичною мовою.

Отже, визначено обов’язкові результати навчання: загальні, конкретні та орієнтири для оцінювання.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров’язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Рекомендації щодо вивчення математики у 5 класах пілотних закладів освіти

Масове впровадження Державного стандарту повної загальної середньої освіти розпочнеться з вересня 2022 року. У 2021–2022 навчальному році чотири пілотні заклади освіти Миколаївської області розпочнуть апробацію нового стандарту:

- Вознесенська загальноосвітня школа I–III ступенів № 8 Вознесенської міської ради;
- Новобузький заклад загальної середньої освіти № 1 Новобузької міської ради;
- Миколаївська спеціалізована I–III ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради;
- Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

Курс математики у 5–6 класах побудовано як пропедевтичний, проміжний між математикою початкової школи та систематичним курсом математики базової середньої освіти (на виваженому співвідношенні нових і раніше засвоєних знань, обов'язковому й варіативному навчальному матеріалі, а також із урахуванням індивідуальних і вікових особливостей учнів).

За змістовим наповненням курс математики інтегрує навчальний матеріал, що включає:

- числові множини (натуральні, цілі та раціональні числа);
- числові вирази та обчислення (операції з числами, поданими у різних формах запису, зокрема десятковими і звичайними дробами, відсотками);
- елементи алгебри (вирази зі змінними, рівняння, нерівності);
- залежності та графіки;
- геометричні фігури та величини (плоскі та об'ємні геометричні фігури, величини);
- робота з даними (статистика, комбінаторика та ймовірність).

Зміст модельної навчальної програми для 5–6 класів ураховує наявні в учнів компетентності, здобуті в початковій школі, та забезпечує наступність у навчанні математики, а також є достатнім для опанування інших дисциплін в основній школі.

У 5 класі відбувається поступове розширення множини натуральних чисел до множини додатних раціональних чисел. У 6 класі учні спочатку ознайомлюються з множиною цілих чисел, а потім із множиною раціональних чисел. Це дає можливість на початку 6 класу ввести поняття «координатна площина», яке використовують інші предмети.

Увесь курс пронизує розв'язання текстових задач, основними функціями яких є ілюстрація практичного застосування математичних знань, розвиток логічного мислення учнів та опанування процесу моделювання (сюжетні задачі з реальними даними щодо: використання природних ресурсів рідного краю; безпеки руху; знаходження периметрів та площ предметів довкілля, об'ємів предметів, що мають форму прямокутного паралелепіпеда; розрахунку сімейного бюджету, можливості здійснення масштабних покупок; розрахунків, пов'язаних із календарем і годинником; розрахунок харчового раціону;

визначення середнього значення замірів величин (просторових розмірів об'єктів природи, часу, швидкості тощо)).

Через використання задач зручно реалізувати наскрізні змістові лінії в курсі математики, показуючи прикладну спрямованість предмета.

Вивчення виразів, рівнянь, нерівностей, геометричних фігур має загалом пропедевтичний характер. Зокрема учні володіти знаннями щодо використання букв для запису законів арифметичних дій, формул, навчитися обчислювати значення простих буквених виразів, складати за умовою задачі й розв'язувати нескладні рівняння першого ступеня спочатку (у 5 класі) на основі залежностей між компонентами арифметичних дій, а згодом (у 6 класі) із використанням основних властивостей рівнянь.

Реалізуючи геометричний зміст курсу математики (5–6 класи), потрібно використовувати наочний матеріал, а також проводити з дітьми дослідні роботи.

На вивчення математики у 5 класі відведено 5 годин на тиждень (175 годин на рік). Звертаємо увагу, що в програмі відведено окремі години на створення моделей до задач та життєвих ситуацій, роботу над проєктами у групах. Тому радимо під час організації освітнього процесу використовувати форми групової роботи з учнями. Добре проводити різні види оцінювання, де одним із видів буде групове оцінювання результатів роботи команди і кожного зокрема, рефлексії та саморефлексії.

I семестр	**II семестр**
Актуалізація досвіду і опорних знань за початкову школу (10 год)	Актуалізація досвіду і опорних знань за I семестр (10 год)
Натуральні числа. Вирази. Рівняння. Нерівності (30 год)	Десяткові дроби (30 год)
Плоскі геометричні фігури і величини (20 год)	Об'ємні геометричні фігури (10 год)
Звичайні дроби (15 год)	Застосування математики (15 год)
Створення моделей до задач та життєвих ситуацій. Робота над проєктами у групах. Розв'язування цікавих задач (5 год)	Створення моделей до задач та життєвих ситуацій. Робота над проєктами у групах. Розв'язування цікавих задач (5 год)
	Повторення (15 год)

Для урізноманітнення уроків математики можна використати досвід педагогів.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Метою діяльності вчителів фізики та астрономії є створення умов для всебічного розвитку особистості учня, формування наукового світогляду, ключових і предметної компетентностей. Пріоритетом у 2021–2022 навчальному році є підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти.

Для досягнення визначеної мети необхідно:

- ознайомитись із технологіями навчання в Новій українській школі, можливостями їх використання в освітньому процесі з фізики та астрономії;
- проаналізувати власну професійну діяльність у контексті вимог Нової української школи, визначити питання, із яких необхідно підвищити рівень підготовки;
- вивчити зміст модельних навчальних програм для 5-6 класів: проаналізувати їх структуру, основні компоненти, пропедевтику фізичних і астрономічних знань;
- оновити фахові знання щодо реалізації компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів у освітньому процесі, розвитку критичного мислення учнів засобами фізики та астрономії;
- опанувати методики здійснення формувального, поточного, підсумкового оцінювання із фізики й астрономії на засадах компетентнісного підходу.

Ефективним інструментом осучаснення освітнього процесу, підвищення його результативності є впровадження STEM-технологій в освітньому процесі.

Орієнтиром для визначення змісту навчання фізики та астрономії є основні завданнями, визначені Концепцією розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти).

З огляду на це необхідно здійснити відбір методів і форм навчання, що забезпечують формування в учнів навичок розв’язання складних (комплексних) практичних проблем, критичного мислення тощо, усебічний розвиток особистості, яка володіє засобами пізнавальної та практичної діяльності, усвідомлює необхідність здобуття освіти впродовж життя.

Для пошуку цікавих ідей упровадження STEM-освіти рекомендуємо скористатися матеріалами, представленими на ютуб-каналі кафедри теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Цікавинки діяльності природничників».

Викладання фізики та астрономії в 2021-2022 навчальному році

Планування та організація освітнього процесу з фізики та астрономії у 2021-2022 навчальному році здійснюється відповідно до чинних освітніх програм.

Загальний обсяг навантаження, очікувані результати та рекомендовані форми організації освітнього процесу визначені:

- у основній школі Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти II ступеня (наказ Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 405),
- у старшій – Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти III ступеня (наказ Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 408 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 28 листопада 2019 року № 1 493)).

Навчальні програми

Основна школа. **«Фізика»**	ФІЗИКА. 7–9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів	
Старша школа (два варіанти) інтегрований предмет **«Фізика і астрономія»** або **«Фізика»** і **«Астрономія»** як окремі предмети	Програма авторського колективу під керівництвом О. І. Ляшенка. ФІЗИКА і АСТРОНОМІЯ Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, профільний рівень)	
	Програма авторського колективу під керівництвом В. М. Локтєва. ФІЗИКА. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів	

	Програма авторського колективу під керівництвом Я. Я. Яцківа. АСТРОНОМІЯ. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів	

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Пріоритетним підходом сучасної освіти є компетентнісний, що передбачає спрямованість освітнього процесу формування в учнів ключових і предметної компетентностей. Концепцією «Нова українська школа» визначено перелік ключових компетентностей, що є необхідними для успішного життя сучасної людини. Цей перелік використовується в нормативних документах, відповідно до яких здійснюється навчання фізики та астрономії в закладах освіти, зокрема в освітніх програмах для основної та старшої школи.

Із 2022-2023 навчального року розпочинається перехід основної школи на новий державний стандарт, у якому кількість ключових компетентностей і їх перелік дещо відрізняється:

- ключових компетентностей на одну більше (додано інноваційність як здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі, ініціювати нові ідеї, визначати і ставити цілі, мотивувати та розвиватися, навчатися і досягати успіхів);
- володіння рідною мовою об’єднано з іншомовною компетентністю;
- інформаційно-цифрова компетентність зазначена як інформаційно-комунікаційна;
- екологічна грамотність і здорове життя трансформована в екологічну компетентність;
- ініціативність і підприємливість стала співзвучною з наскрізною лінією «Підприємливість і фінансова грамотність».

Зважаючи на це, окрім нормативних документів, за якими здійснюється освітній процес із фізики та астрономії нині, рекомендуємо ретельно вивчити зміст чинних нормативних документів, що регламентують зміст освіти в Новій українській школі: Державний стандарт базової середньої освіти та Типову

освітню програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 19 лютого 2021 року № 235).

Із метою підготовки до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти рекомендуємо акцентувати увагу на таких питаннях:

- організація освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу;
- реалізація ціннісного потенціалу фізики та астрономії;
- забезпечення активності учнів у процесі навчання, формування вміння вирішувати практичні завдання, що вимагають синтезу знань із різних освітніх галузей.

Аналіз змісту нормативних документів у розрізі ключових компетентностей дає підстави для висновку, що усі відмінності, окрім нової компетентності, не є суттєвими, лише акцентують увагу на певних моментах.

Чинна навчальна програма з фізики як для основної, так і старшої школи розроблена з урахуванням вимог компетентнісного підходу, що підтверджується наявністю таблиці «Компетентнісний потенціал предмета», а також структурою очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Акцентуємо увагу, що очікувані результати відповідають структурним компонентам компетентності: знаннєвий, діяльнісний (уміння, навички), ціннісний (мотиви, ставлення, цінності).

Зміст предметної фізичної/астрономічної компетентності визначається на основі видів діяльності, до яких залучаються учні в освітньому процесі.

Продемонструємо це на прикладі фізики.

Основні види діяльності, до яких залучаються учні: вивчення теоретичного матеріалу, розв’язування задач, виконання експерименту, проведення досліджень (виконання проєктів). Отже, пропонуємо такий зміст структурних компонентів предметної фізичної компетентності учня.

Когнітивний компонент – знання: основних елементів змісту фізичної освіти (фізичне явище, фізичний дослід, фізичний прилад, фізична величина, фізичний закон, фізична теорія, технічний пристрій); суті фізичних понять і законів, принципів і теорій; типів фізичних задач і методів їх розв’язування; етапів фізичного експерименту, видів похибок і методів їх обчислення.

Діяльнісний компонент – уміння: характеризувати елементи фізичних знань за узагальненими планами; уміння розв’язувати фізичні задачі; планувати і виконувати експериментальне та теоретичне дослідження.

Особистісний компонент – мотиви навчально-пізнавальної діяльності (пізнавальний інтерес до фізики); рефлексивність – здатність здійснювати самоконтроль, самооцінку і самоаналіз результатів діяльності з фізики та

процесу її здійснення; ставлення до предмета, усвідомлення значення знань із фізики в повсякденному житті; цінності (знання з фізики як цінність).

За таким же принципом можна визначити зміст кожної із ключових компетентностей у контексті освітнього процесу з фізики та астрономії.

Наприклад, ключова компетентність «Ініціативність і підприємливість».

Когнітивний компонент – знання: фізичної сутності сучасних виробничих процесів, раціонального використання всіх видів ресурсів; принципу дії та правил ефективного використання техніки; можливостей застосування знань із фізики/астрономії в майбутній професійній діяльності; про сучасні промислові та виробничі підприємства, із якими можна пов'язати майбутню професію, а також її затребуваність на ринку праці.

Діяльнісний компонент – уміння: опираючись на знання з фізики та астрономії, генерувати нові ідеї та ініціативи, обґрунтовувати їх доцільність, втілювати в життя; застосовувати отримані знання для розв'язання проблем у різних сферах життя, що пов'язані з матеріальними чи енергетичними ресурсами; економно використовувати технічні прилади; оцінити власні здібності щодо вибору майбутньої професії, пов'язаної з фізикою/астрономією чи технікою.

Особистісний компонент – ціннісне ставлення до фізичних знань як необхідної умови успішного життя; повага до результатів власної праці та праці інших людей; усвідомлення необхідності виваженого вибору майбутньої професії, оцінка своїх здібностей; прагнення досягти певного соціального статусу, зробити внесок у економічне процвітання держави.

Зміст компонентів компетентностей дає підстави для визначення технології їх формування та розвитку, що включає взаємопов'язані методи, форми і засоби навчання.

У контексті формування компетентностей учнів ефективними є продуктивні методи навчання (проблемний, евристичний, дослідницький), метод проєктів, кейс-метод, метод розв'язування задач тощо.

Використання методу проблемного навчання передбачає не тільки передачу вчителем навчальної інформації, а й ознайомлення учнів із процесом пошуку розв'язання даної проблеми. Структура проблемного викладу передбачає виконання таких етапів:

- виявлення протиріччя та постановка проблеми;
- висунення гіпотез;
- складання плану вирішення проблеми;
- процес розв'язання;
- доведення гіпотези;
- розкриття значення розв'язку для подальшого розвитку думки або сфери діяльності.

Відповідно до представленої структури доцільно розробити проблемні ситуації до уроків, що ґрунтуються на практичному застосуванні законів фізики та астрономії.

Евристичний (частково-пошуковий) метод навчання передбачає виконання учнями певних кроків дослідження під керівництвом учителя або самостійно з подальшим формулюванням висновків.

Приклад: під час вивчення залежності періоду коливань математичного маятника учні об'єднуються в групи і під керівництвом учителя визначають характер залежності від одного з показників, роблять висновки (те ж саме можна зробити під час вивчення різних видів тертя, простих механізмів тощо).

Дослідницький метод навчання передбачає самостійне проходження учнями більшості його етапів: спостереження та вивчення фактів; з'ясування незрозумілих явищ (постановка проблеми); висунення гіпотез; складання плану; реалізація плану (виявлення зв'язків явищ, що вивчаються, з іншими); опис розв'язку проблеми та його обґрунтування; перевірка розв'язків; практичні висновки про можливості застосування отриманої навчальної інформації.

Перспективний досвід використання ефективних методів навчання астрономії представили учасники обласного інтернет-форуму «Астрономія в сучасній школі: як зробити освітній процес цікавим і результативним?», що проведений кафедрою теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти у квітні 2021 року. Рекомендуємо ознайомитися і використати на практиці.

Одним із найефективніших методів формування компетентностей учнів науковці вважають метод проєктів, який одночасно є як методом, так і засобом навчання. У методичних рекомендаціях МОНУ щодо організації проєктної діяльності учнів в освітньому процесі з фізики пропонується виконання таких видів проєктів: дослідницькі, творчі, інформаційні, практичні, ігрові.

З ідеями креативних проєктів рекомендуємо ознайомитися в матеріалах обласного форуму юних шанувальників фізики та астрономії.

Розв'язування задач більшою мірою впливає на формування предметної компетентності. Однак конструювання змісту задачі на основі практичного матеріалу, що пов'язаний із життям людини, об'єктами природи та техніки сприяє формуванню й ключових компетентностей.

Також пропонуємо розглянути можливості формування ключових компетентностей учнів під час розв'язування експериментальних задач із фізики.

Оскільки компетентність формується в процесі діяльності, компетентнісний потенціал експериментальних задач визначатимемо на основі видів діяльності, до яких залучаються учні під задач їх розв'язування. Продемонструємо це конкретних прикладах.

Спілкування державною мовою: теоретичне обґрунтування розв'язку задачі, правильне використання фізичних термінів і понять, складання плану проведення експерименту та формулювання висновків із дотриманням норм сучасної української мови.

Математична: застосування математичних інструментів для виведення формули під час теоретичного обґрунтування розв'язку, проведення обчислень, аналізу результатів, побудови графіків, оцінювання достовірності одержаних даних.

Основні компетентності в природничих науках і технологіях: розв'язування експериментальних задач на дослідження об'єктів живої природи, використання фізичного обладнання та вимірювальних приладів, цифрових датчиків.

Інформаційно-цифрова компетентність: перекодування інформації (представлення у вигляді схеми, таблиці, графіка тощо), використання комп'ютерної техніки для обробки, аналізу та візуалізації одержаних результатів.

Уміння вчитися впродовж життя: складання плану розв'язування задачі, визначення необхідного обладнання, розрахунок часу, необхідного для його виконання, планування роботи.

Ініціативність і підприємливість: пошук можливих варіантів розв'язку, їх порівняння; висунення ідей, розроблення плану їх реалізації; відбір необхідного обладнання, вивчення будови та принципу дії приладів і пристроїв, способів їх ефективного використання.

Соціальна і громадянська компетентність: робота в парі, групі, прийняття виважених рішень, дотримання правил поведінки та спілкування в процесі роботи над завданням.

Екологічна грамотність і здорове життя: дотримання правил техніки безпеки під час використання фізичного обладнання.

Таким чином, зазначені види діяльності, до яких залучаються учні під час розв'язування експериментальних задач, сприяють формуванню їх ключових компетентностей. Однак для підвищення ефективності реалізації компетентнісного підходу доцільно здійснювати відбір таких задач.

Ефективними для формування ключових компетентностей учнів є експериментальні задачі зміст яких: відповідає віковим особливостям учнів, рівню їх підготовки; міжпредметний, має прикладну спрямованість (умова задачі будується на конкретних ситуаціях, що описують об'єкти живої природи, процеси в організмі людини, технічні винаходи, історичні факти тощо); цікавий для учнів.

Із метою підготовки вчителів до впровадження компетентнісного підходу в освітній процес кафедрою теорії й методики природничо-математичної освіти та інформаційних технологій проводиться сертифікований захід обласна творча група вчителів фізики з проблеми «Формування ключових компетентностей учнів засобами фізики: ініціативність і підприємливість».

Метою заходу є розроблення навчально-методичних матеріалів, орієнтованих на формування ініціативності та підприємливості учнів у процесі вивчення фізики.

Заплановано виконання таких завдань:

- ознайомлення зі структурою та сутністю даної ключової компетентності, технологією її формування та розвитку;
- аналіз компетентнісного потенціалу сучасного навчально-методичного забезпечення викладання фізики в контексті формування ініціативності та підприємливості учнів;
- визначення видів навчально-методичних матеріалів, яких потребують учителі-практики;
- розроблення навчально-методичних матеріалів, укладання методичного посібника.

Розроблені матеріали заплановано узагальнити в методичному посібнику «Формування ключових компетентностей учнів засобами фізики: ініціативність і підприємливість», який буде запропонований до використання педагогам закладів освіти області.

Одним із дев'яти ключових компонентів формули НУШ є наскрізний процес виховання, який формує цінності. Цінності входять до особистісного компонента компетентності.

Потужним засобом формування ціннісної сфери І. Бех вважає вплив емоційного сприйняття, а не просте засвоєнням схем і програм поведінки. Школа повинна впливати на формування загальнолюдських цінностей за допомогою активізації емоційної сфери школярів. Так, як через переживання знання набуває цілісного характеру, так і через емоції відбувається переробка цінностей, сенсу діяльності й життя людини.

На важливу роль емоцій у формуванні ціннісної сфери дитини звертає увагу й В. Шарко, яка стверджує, що саме з емоційного ставлення виникає відчуття значущості явищ, їх суб'єктивне оцінювання. У свою чергу цінності надають емоціям глибини, перетворюючи їх у стійкі почуття. Об'єднані в єдиний комплекс потреби, інтереси та емоційні переживання утворюють єдиний феномен цінностей.

Позитивні емоції в учнів може викликати не лише зміст навчального матеріалу, його емоційне забарвлення, а й позитивні емоції від розв'язаної задачі, вдало виконаного цікавого досліду, спостереження красивих природних явищ і пояснення їх суті з точки зору фізики. Наприклад, задача з ілюстрацією.

Інший шлях формування цінностей особистості – це розкриття практичної значущості знань у житті людини, а також залучення учнів до дискусійної діяльності (наприклад).

На виконання визначених вище завдань буде спрямовано зміст курсів підвищення кваліфікації вчителів фізики та астрономії, компетентнісно та діяльнісно орієнтованих варіативних модулів, сертифікованих заходів тощо. Вони мають стати основою для планування роботи методичних об'єднань учителів, що дасть можливість досягти таких результатів:

- усвідомлення педагогами концептуальних засад Нової української школи, сучасних технологій навчання;
- ефективне планування підвищення кваліфікації з урахуванням особистісних потреб учителя;
- розуміння основних підходів до створення модельних програм, вимог до їх змісту та структури;
- підвищення рівня фахової компетентності щодо конструювання освітнього процесу на засадах компетентнісного, діяльнісного та особистісного підходів;
- володіння методикою здійснення різних видів оцінювання рівня сформованості ключових і предметної компетентностей учнів в освітньому процесі з фізики та астрономії.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	**Покликання**	**QR-код**
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	

Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Ефективні шляхи розбудови шкільної освіти нового типу, яка не тільки готує компетентного фахівця, а й всебічно розвинену людину, здатну організовувати свою життєдіяльність у гармонії з природою та суспільством.

У цьому контексті роль шкільної хімічної освіти визначається її місцем у формуванні наукового світогляду учня. Це передбачає вдосконалення змісту природничої освіти, технологій побудови освітнього процесу, їхнього оновлення відповідно до нових освітніх стандартів.

У системі загальної природничої освіти хімія є однією з обов'язкових компонент. Хімія як природнича наука вивчає та пояснює явища та процеси, що відбуваються в навколишньому світі й водночас забезпечує задоволення практичних потреб суспільства. Хімічні знання про склад, властивості, будову речовини, способи їх добування й використання, дають змогу розкривати сутність процесів у живій природі та створювати нові речовини.

Метою шкільної хімічної освіти є розвиток хімічної компетентності. Для досягнення цієї мети учні мають опанувати наукову хімічну термінологію, основні хімічні поняття, закони. Завданням для вчителя є розкрити значення хімічних знань у житті людини, формування ключових компетентностей учнів, навичок критичного мислення до інформації хімічного характеру, експериментальні вміння, формування наукового світогляду.

Компетентнісний підхід у навчанні, на відміну від предметного, передбачає інтеграцію ресурсів змісту курсу хімії та інших предметів на основі провідних соціально й особистісно значущих ідей, що втілюються в сучасній освіті: уміння вчитися, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська відповідальність, ініціативність і підприємливість. Для реалізації цих ідей виокремлено такі ***наскрізні змістові лінії:*** *«Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».* (Програма затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07 червня 2017 року № 804).

Освітній процес у закладах освіти області організовується відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні» (2018 р.), Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова КМУ від 30 вересня 2020 року № 898), навчальних планів і програми Міністерства освіти і науки України та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів.

Викладання хімії в 2021–2022 навчальному році

Навчання хімії у 2021-2022 навчальному році здійснюватиметься за такими навчальними програмами: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas

Варто звернути увагу на те, що в програмах не зазначено розподіл годин за темами, а для досягнення запланованих результатів учитель може самостійно визначати час для вивчення певної теми та змінювати порядок вивчення тем у межах одного класу, але так, щоб не порушувалася логіка викладу навчального матеріалу.

У зв'язку з дистанційною та змішаною формою освітнього процесу в 2020-2021 навчальному році (під час карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19) навчання хімії у 8-11 класах розпочати у 2021-2022 навчальному році з ґрунтовного повторення матеріалу попереднього класу навчання. Для цього доцільно використати резервні години і збільшити кількість навчальних годин на вивчення теми «Повторення», що передбачена навчальними програмами. Плануючи повторення слід урахувати, що частину лабораторних дослідів і практичних робіт, передбачених навчальними програмами, учні виконували під час карантину на дистанційному навчанні. Тому під час повторення доцільно виділити навчальний час для проведення таких робіт, із метою формування відповідних практичних навичок. Виконання практичних робіт оцінюється обов'язково в усіх учнів. Виконання лабораторних дослідів може оцінюватися вибірково. Діагностичне та формувальне оцінювання на початку навчального року дає можливість учителю вибудовувати індивідуальну траєкторію під час складання календарного планування.

Корисні посилання для вчителів хімії

https://drive.google.com/file/d/19X-VIVplezaq9dwVpysAmquB2F0Ci4Jb/view?usp=sharing

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ «БІОЛОГІЯ», «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ» У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Розбудова Нової української школи, пошук нових шляхів, методів, технологій навчання є актуальною проблемою освіти сьогодення. «Провідником змін» Нової української школи є вчитель, який повинен йти в ногу з часом, ураховувати всі освітні інновації. Це потребує від педагога не тільки ґрунтовних предметних знань, а й відкритості та готовності вчити і вчитися, проявляти свою активність і творчість.

Біологія і екологія – складові освітньої галузі *«Природознавство»*, основною метою якої на сучасному етапі є формування в учнів природничо-наукової компетентності як базової; високого рівня екологічної культури, здорового способу життя, ціннісних орієнтацій на гармонійну взаємодію людини і природи відповідно законам сталого розвитку.

Основна мета навчальних предметів «Біологія», «Біологія і екологія» – формування базової природничо-наукової компетентності випускників шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із довкіллям; оволодіння методологією пізнання живої природи; розуміння біологічної картини світу та цінності таких категорій, як знання, життя, природа, здоров'я; свідомого ставлення до природи як універсальної, унікальної цінності; застосування знань із біології та екології в повсякденному житті та майбутній професійній діяльності, оцінювання їх ролі для збалансованого розвитку людства, науки та технологій.

Ураховуючи зазначене вище, навчання біології як складової освітньої галузі «Природознавство» в умовах ***Нової української школи***, спрямоване на реалізацію таких першочергових **завдань**:

- ***засвоєння знань***:
  - щодо ролі біологічної науки у формуванні сучасної наукової картини живої природи; методів пізнання живої природи;
  - закономірностей живої природи; будови, життєдіяльності та ролі живих організмів;

- ***формування:***
  - уявлень про природу як систему, що розвивається;
  - про людину як біосоціальну істоту;
  - емоційно-ціннісного ставлення до живої природи;
  - готовності до оцінки наслідків діяльності людини щодо природного середовища, власного організму, здоров'я інших людей;

- ***усвідомлення значення*** біології в житті людини і суспільства;

- ***оволодіння вміннями:***
  - застосовування біологічних знань для пояснення процесів та явищ живої природи, життєдіяльності власного організму;
  - здійснення спостережень за живими організмами та станом власного організму;
  - профілактики захворювань, травматизму, шкідливих звичок; використання приладів, інструментів;
  - проведення простих біологічних досліджень;
  - роботи з різними джерелами інформації;

- ***розвиток пізнавальних інтересів***, спрямованих на отримання нових знань про живу природу; інтелектуальних умінь та творчих здібностей.

Очікування:

- якісна професійна підготовка вчителя біології;
- планування роботи вчителя на основі діяльнісно-компетентнісного підходу;
- упровадження в освітній процес із біології досягнень сучасної науки;
- оснащення кабінетів біології сучасним лабораторним обладнанням;
- апробація та впровадження нових ефективних вітчизняних, європейських і світових педагогічних технологій та методів навчання;
- формування здоров'язбережувального середовища;
- високий рівень еколого-патріотичного виховання.

Викладання біології, біології і екології в 2021-2022 навчальному році

У 2021–2022 навчальному році вивчення біології, біології і екології в закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься за такими навчальними програмами:

Програма з біології для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти	

Програма з біології для 8-9 класів з **поглибленим вивченням біології** закладів загальної середньої освіти	
Програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. **Рівень стандарту**	
Програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. **Профільний рівень**	
Експериментальні програми інтегрованого курсу **«Природничі науки» для 10-11 класів** закладів загальної середньої освіти авторський колектив під керівництвом Засєкіної Т. М.	

Розподіл годин у програмах є орієнтовним. Це дає право вчителю творчо підходити до реалізації їх змісту, самостійно обирати послідовність розкриття навчального матеріалу в межах одного навчального року, але так, щоб не порушувалася логіка його викладу, змінювати орієнтовну кількість годин, передбачених програмами для вивчення тем або розділів, та визначати час проведення шкільних екскурсій, використовуючи для цього резервні години або години навчальної практики, добирати об'єкти для вивчення та включати в зміст освіти приклади зі свого регіону. Резервні години можуть бути використані для повторення, систематизації, узагальнення навчального матеріалу, контролю та оцінювання результатів навчання учнів.

У навчальних програмах виокремлено такі наскрізні змістові лінії: **«Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська**

відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Реалізація наскрізних змістових ліній полягає у відповідному трактуванні навчального змісту тем і не передбачає будь-якого його розширення чи поглиблення. У рубриці програми «Зміст навчального матеріалу» виокремлено питання, що вивчаються в біології й належать до наскрізних змістових ліній.

Зміст навчальних програм «Біологія» (6-9 класи) та «Біологія і екологія» (10-11 класи) відображає підходи, визначені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (**2011 р.**), Концепції Нової української школи (**2016 р.**), Концепції екологічної освіти України (**2001 р.**).

А саме:

- оптимізовано навчальне, психологічне і фізичне навантаження учнів за рахунок скорочення описового, складного для засвоєння матеріалу, що не має світоглядного значення, перенесення складних теоретичних понять з основної школи в старшу;
- реалізовано діяльнісний і компетентнісний підходи, що дозволяє акцентувати увагу педагогів на формування конкурентноздатної, всебічно розвиненої особистості учня за рахунок включення в зміст біологічної освіти певних способів діяльності та розвитку ключових компетентностей;
- екологізовано зміст всіх розділів біології;
- запроваджено дослідницький підхід та проєктні технології як основного інструмента формування природничо-наукової компетентності;
- передбачено формування інформаційної компетенції як предметної (уміння знаходити, структурувати інформацію, перетворювати її з однієї форми в іншу), так і комунікаційної (здатність встановлювати і підтримувати контакти, щоб успішно орієнтуватися на сучасному ринку праці);
- посилено практико- і особистісно-орієнтований напрям змісту біологічної освіти та виховний потенціал за рахунок включення відомостей прикладного характеру.

В основній та старшій школі (на рівні стандарту) передбачається засвоєння знань про живу природу як цілісну систему, що має відповідні рівні організації (молекулярний, клітинний, організмовий, популяційний, екосистемний, біосферний) із притаманними їм ознаками життя; застосовування узагальненого підходу для пояснення процесів життєдіяльності, розуміння біологічної картини світу, формування екологічної, генетичної і гігієнічної грамотності, оцінювання ролі знань з біології для сталого розвитку.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Учителям біології необхідно запроваджувати в практику педагогічні технології, які дозволяють ефективно реалізовувати вимоги Концепції НУШ: технології критичного мислення, проблемно-діалогічного навчання, проєктні технології тощо. Безперечною вимогою часу є освоєння комп'ютерних технологій, можливостей цифрових лабораторій (цифрових вимірювальних комплексів), що не тільки дозволяє інтенсифікувати діяльність вчителя та учня, а й виділити суттєві ознаки біологічних об'єктів, явищ, урізноманітнити контроль навчальних досягнень.

На засадах діяльнісного підходу ґрунтується освітній документ - новий Державний стандарт базової середньої освіти *(Постанова КМУ від 30 вересня 2020 року № 898), який впроваджуватиметься в закладах загальної середньої освіти у 2021-2022 навчальному році*

Державний стандарт базової середньої освіти

Державний стандарт визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти.

Державний стандарт є основою для розроблення типових освітніх програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту»:

Закон України «Про повну загальну середню освіту»

Відповідно до Державного стандарту, метою природничої освітньої галузі, до якої належить і біологія, є:

формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності в природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.

Звертаємо вашу увагу на дотримання правил техніки безпеки в кабінеті біології. Їх подано в інструктивно-методичних матеріалах «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напряму закладів освіти»:

Лист МОН України від 01 лютого 2012 року № 1/0-72)

У зазначених матеріалах перелічено нормативно-правові документи з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах освіти системи загальної середньої освіти; описано загальні положення щодо створення безпечних і нешкідливих умов навчання, особливості безпеки під час проведення робіт із біології, порядок, тематика й організація проведення інструктажів із безпеки життєдіяльності учнів. Також в інструктивно-методичних матеріалах наведено зразок журналу реєстрації первинного, позапланового та цільового інструктажів із безпеки життєдіяльності учнів, орієнтовні «Паспорт кабінету» та «Акт дозволу на проведення занять у кабінеті». З повним текстом інструктивно-методичних матеріалів можна ознайомитися на офіційних вебсайтах Міністерства освіти і науки України:

www.mon.gov.ua

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової

середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Корисні посилання для вчителів біології

Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова КМУ від 30 вересня 2020 року № 898)	

Учені-лауреати Нобелівської премії	
Моя наука	
3D Human Anatomy	
Microbiology Online	
Мозаік едюкейшн- цифрова освіта	

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Основні завдання шкільної географії

Шкільна географічна освіта є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування наукового світогляду, любові до рідного краю, виховання дбайливих господарів, набуття вмінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Провідним напрямом сучасної шкільної географічної освіти є забезпечення компетентісного підходу в навчанні. Такий підхід означає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей учнів як кінцевого результату навчання. Предметна географічна компетентність учнів включає змістовий, діяльнісний, ціннісний та світоглядний компоненти, що закладено в очікуваних результатах навчально-пізнавальної діяльності учнів оновлених і нових навчальних програм.

Підготовка компетентного учня, здатного розв’язувати проблеми різного рівня складності на основі здобутих знань, умінь і навичок та досвіду їхнього застосування, ціннісних ставлень і географічно-позиційного сприймання довкілля, є однією з цілей компетентнісного навчання географії.

Географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних **завдань:**

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв’язки між природними компонентами, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їх частин відповідно до природних та соціально-економічних чинників; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;
- оволодіння вмінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів на цій основі ключових компетенцій; виконувати дії, набуті на основі застосування географічних знань і попереднього досвіду;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання географічних процесів і явищ;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;

- формування здатності й готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території;
- самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;
- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу.

Викладання географії в 2021-2022 навчальному році

У 2021-2022 навчальному році предмет «Географія» у 6–9 класах вивчатиметься за програмою, що укладена відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, оновлена відповідно до положень Концепції Нової української школи та завдань реформування школи у зв'язку з упровадженням компетентнісного підходу. Удосконалена навчальна програма затверджена наказом МОН України від 07 червня 2017 року № 804 та розміщена на офіційному сайті МОН України: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas).

Учні 10–11 класів вивчатимуть географію на рівні стандарту (52 години, 1,5 год на тиждень – 10 клас; 35 годин, 1 год на тиждень – 11 клас) та на профільному рівні (175 годин, 5 год на тиждень) за навчальними програмами, затвердженими наказом МОН України від 23 жовтня 2017 року № 1407: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv).

У освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф МОН України або висновок «Схвалено для використання в закладах освіти» відповідною комісією Науково-методичної ради МОНУ. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»: https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/).

На означеному вище сайті в розділі «Електронна бібліотека», крім електронних версій підручників із географії (https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/), розміщено науково-популярне видання серії «Шкільна бібліотека» «Унікальні сторінки географії. Визначні географічні відкриття: посібник для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (авт.: Гільберг Т. Г., Лис Ю. В., Совенко В. В.) (https://lib.imzo.gov.ua/posbniki-ser-shklna-bbloteka/unkalnstornki-geograf-viznachn-geografchn-vdkrittya-posbnik-ser-shklna-bbloteka-dlya-5-6-klasv-zakladv-zagalno-seredno-osvti-avt-glberg-t-g-lis-yu-v-sovenko-v-v/).

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу природничої освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 затверджено Державний стандарт базової середньої освіти. Учні 5-х класів розпочнуть навчання за новим Державним стандартом із вересня 2022 року.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти географія відноситься до природничої освітньої галузі.

Метою природничої освітньої галузі є формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, здатен оцінити вплив природничих наук, техніки і технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності в природі, відповідально взаємодіє з навколишнім природним середовищем.

За типовою освітньою програмою для 5-9 класів (https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti) географія у 5-му класі є складовою інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». З модельними навчальними програмами цього курсу можна ознайомитися за покликанням: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku.

Починаючи з 6-го класу географія вивчатиметься як окремий предмет.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти вдосконалює і урізноманітнює форми методичної допомоги вчителям: у 2021 році проводилися курси підвищення кваліфікації вчителів географії, семінари, конференції, тренінги, екскурсії, індивідуальні консультації.

Особливістю проведення курсів підвищення кваліфікації вчителів географії в цьому році було таке:

- зменшено тривалість курсів (30 академічних годин);
- у зв'язку з довготривалим карантином усі курси проводилися за дистанційною формою навчання (на платформі дистанційного навчання Moodle), 50 % занять - синхронно з використанням сервісу Zoom;
- змінено форму проведення підсумкової конференції – у вигляді захисту проєктів учителів (презентацій територіальних громад).

Із метою поліпшення якості підвищення кваліфікації вчителів географії Миколаївської області у 2020-2021 навчальному році до проведення курсів залучено провідних науковців із географії, методики навчання географії, економіки, картографії нашої держави, а саме: Коберника С. Г., доктора педагогічних наук, доцента, завідувача кафедри теорії і методики природничо-географічних дисциплін Інституту природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Чорного С. Г., доктора сільськогосподарських наук, професора, завідувача кафедри ґрунтознавства та агрохімії Миколаївського аграрного державного університету; Палехову В. В., доцента кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили; Гільберг Т. Г., кандидата географічних наук, доцента, завідувача кафедри природничо-математичних дисциплін і технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; Хижняка Д. М., начальника відділу маркетингу Державного виробничого підприємства «Картографія», спеціалістів видавництва «Інститут передових технологій».

Такі зустрічі з науковцями дають змогу вчителям географії зорієнтуватися в змінах, що відбуваються в освіті, допомагають зробити правильний вибір підручників, посібників для цікавого професійного викладання географії в школі.

Також проведено виїзний семінар із проблеми «Краєзнавча робота на уроках географії» на базі Трихатського закладу загальної середньої освіти Ольшанської селищної ради Миколаївського району.

У 2021–2022 навчальному році рекомендуємо вчителям географії:

- організувати на початку 2021-2022 навчального року в 6-11-х класах проведення вхідного оцінювання учнів із метою діагностування рівня навчальних досягнень учнів за попередній рік і планування подальшої роботи із систематизації, узагальнення та закріплення навчального матеріалу, що вивчався учнями дистанційно;
- передбачити під час календарно-тематичного планування на 2021-2022 навчальний рік збільшення навчального часу на узагальнення та закріплення навчального матеріалу за попередній рік;

- спланувати вивчення і виклад нового матеріалу стисло з використанням попереднього досвіду роботи в дистанційному режимі;
- спиратися більш на самостійну роботу школярів, організувати дослідження і експеримент, використовувати інтерактивні методи і форми роботи з учнями;
- активніше застосовувати електронні підручники (посібники, інтерактивні карти, карти Google) із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі й містить цифрові об'єкти різних форматів, забезпечує інтерактивну взаємодію між суб'єктами навчання;
- удосконалювати власну інформаційно-комунікаційну компетентність, що передбачає впевнене критичне та відповідальне використання цифрових технологій для розвитку і спілкування, здатність безпечно й етично застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях.

У 2021-2022 навчальному році під час планування та проведення засідань методичних об'єднань учителів географії рекомендуємо розглянути такі питання:

1) Державний стандарт базової середньої освіти, зокрема:
   - компетентнісний потенціал, що відображає здатність природничої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і навичок, окреслює основу знань;
   - вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів базової середньої освіти в природничій галузі;
2) модельні навчальні програми інтегрованих курсів «Пізнаємо природу», «Природничі науки» для 5-6 класів;
3) застосування інноваційних технологій формування та розвитку ключових компетентностей на уроках географії.

Корисні посилання для вчителів географії

- Географіка. Географічний портал [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/metodika_vikladannja_geografiji/35

- Державний стандарт базової середньої освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti
- Інтернет на користь : онлайн-ресурси для вивчення географії [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://naurok.com.ua/post/internet-na-korist-onlayn-resursi-dlya-vivchennya-geografi
- Закон України «Про освіту» [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/paran186#n186
- Всеукраїнська школа онлайн [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.youtube.com/channel/UCQR9sMWcZshAwYX-EYH0qiA?view_as=subscriber

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА КРЕСЛЕННЯ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Головне завдання вчителя нині не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ. Він, як і раніше, залишається лідером освітнього процесу, але стає невидимим організатором. Учитель має зробити так, щоб учні самі дійшли висновків - саме тоді вони запам’ятовують суть.

Головною метою трудового навчання є формування технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Зазначена мета досягається шляхом залучення учнів на уроках трудового навчання до проєктної діяльності як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування в них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Провідним завданням учителя трудового навчання є реалізація очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, які виписані таким чином, щоб вони були спільними для учнів, які навчаються в класах із поділом на групи і без такого поділу. При цьому, шлях досягнення результатів визначає вчитель відповідно до матеріально-технічних можливостей шкільної майстерні, інтересів і здібностей учнів, фахової підготовки самого педагога.

Очікувані результати мають бути досягнуті на кінець навчального року. Вчитель може планувати їх досягнення чи під час опрацювання одного проєкту (наприклад, розрізняє деталі за способом отримання, 6 кл.), чи поетапне їх досягнення у ході виконання окремих проєктів (очікування: розраховує та планує орієнтовну вартість витрачених матеріалів, 8 кл. можна розділити на: обраховує вартість затрачених матеріалів – розраховує потребу матеріалів на проєкт – розраховує та планує орієнтовну вартість витрачених матеріалів) чи досягнення під час використання різних технологій обробки (знає будову та принцип дії інструментів, пристосувань та обладнання для обробки конструкційних матеріалів, 7 кл.).

Викладання трудового навчання в 2021-2022 навчальному році

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями 5–11 класів результатів навчання, які визначені Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, є **освітня програма** закладу загальної середньої освіти.

Вивчення трудового навчання здійснюватиметься за навчальною програмою, затвердженою наказом МОНУ від 07 червня 2017 № 804. Навчальна програма зорієнтована на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.	

Результатом навчальної діяльності учнів під час вивчення трудового навчання та технологій є проєкт.

Важливим критерієм вибору проєкту є його значущість для учня (можливість використання виробу в побуті, для хобі або реалізації виробів на шкільних ярмарках, аукціонах тощо). Неприпустимим є проєктування та виготовлення виробу тільки для опанування технології.

Проєктне навчання передбачає розвиток творчого та критичного мислення учнів, уміння учнів працювати з інформаційними джерелами, різними видами проєктно-технологічної документації, формування в учнів навичок проєктної діяльності, уміння здійснювати аналіз та оцінку технологічних об’єктів, уміння свідомо обирати ті чи інші технологічні процеси, трудові прийоми і технічні засоби.

Педагогу треба враховувати зміни в освітньому процесі та приділяти увагу використанню наскрізних ліній у навчальному процесі; постійно самостійно навчатися, слідкувати за тенденцією розвитку науки, технологій, тощо в Україні й у світі, втілювати нові технології (робототехніки, STEM-освіти, LEGO); не забувати національні українські ремесла і відтворювати їх; розвивати й заохочувати творчо обдаровану учнівську молодь.

Кількість годин, відведених на викладання трудового навчання, технології та креслення в закладах загальної середньої освіти

Предмет	Класи						
	5-й	6-й	7-й	8-й	9-й	10-й	11-й
	Кількість годин						
Трудове навчання	2	2	1	1	1	–	–
Технології	–	–	–	–	–	0 1 2 3	3 2 1 0
Креслення	–	–	–	–	–	–	2

Кількість годин на вивчення трудового навчання може збільшуватися за рахунок годин варіативної складової.

У 5–6 класах спеціалізованих шкіл на вивчення трудового навчання відводиться 1 год на тиждень (Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затверджена наказом МОН України від 20 квітня 2018 р. № 405)	
Поділ класів на групи технічних і обслуговуючих видів праці відбувається за бажанням учнів та здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом МОНУ від 20 лютого 2002 р. № 128	

Технології 10–11 класи (рівень стандарту)

У 10–11 класах Типовими освітніми програмами навчальний предмет «Технології» віднесено до вибірково-обов’язкових.

Навчання здійснюється за програмою, затвердженою наказом МОНУ від 23 жовтня 2017 р. № 1407 Навчальна програма «Технології» (рівень стандарту) має модульну структуру і складається з десяти обов’язково-вибіркових навчальних модулів, із яких учні спільно з учителем обирають лише три, для вивчення упродовж навчального року (двох):	

- «Дизайн предметів інтер'єру»;
- «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва»;
- «Дизайн сучасного одягу»;
- «Краса та здоров'я»;
- «Кулінарія»;
- «Ландшафтний дизайн»;
- «Основи підприємницької діяльності»;
- «Основи автоматики і робототехніки»;
- «Комп'ютерне проєктування»;
- «Креслення».

Навчальний модуль, за своїм змістовим наповненням, є логічно завершеним навчальним (творчим) проєктом, який учні виконують колективно або за іншою формою, визначеною вчителем. Кількість годин, що відводиться на вивчення кожного з трьох обраних модулів, учитель визначає самостійно з урахуванням особливостей проєктної діяльності учнів, матеріальних можливостей школи тощо.

Технології, 10–11 класи (профільний рівень)

Типовими освітніми програмами передбачається по 6 годин на вивчення предмета у 10-11 класах. Навчання здійснюється за однією з профільних програм	
чи за програмами професійного навчання, затвердженими МОНУ від 23 вересня 2010 р. № 904 з використанням, за потреби, часу навчальної практики у 10 класі. Здійснення професійно-технічного навчання в закладах загальної середньої освіти та міжшкільних навчально-виробничих комбінатах (міжшкільних ресурсних центрах) можливе і за іншими професіями, за умови дотримання вимог державних стандартів професійно-технічної освіти.	

Змістове наповнення технологічного профілю також може складатися з декількох курсів за вибором «Професійні проби». Такі курси освоюються

учнями послідовно. Програми таких курсів повинні мати відповідний гриф МОНУ.

Курси за вибором «Професійні проби» можуть освоюватися за рахунок варіативної складової навчальних планів учнями, які навчаються за будь-яким профілем.

Креслення

Важливою складовою технологічної підготовки школярів є знання ними основ графічної грамоти. Вивчення курсу креслення можливе у 11 класах технологічного профілю в обсязі 2 год на тиждень за навчальною програмою «Креслення. 11 клас» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 25 вересня 2018 року № 22.1/12-Г-906).	
У 8-11 класах креслення може вивчатися як курс за вибором за навчальною програмою «Креслення» для закладів загальної середньої освіти (лист ІМЗО від 08 листопада 2019 р. № 22.1/12-Г-10550), або, за наявної технічної можливості, за програмою курсу за вибором «Професійні проби» для учнів 8-11класів «Технічне креслення на базі комп'ютерних програм» (лист ІМЗО від 09 червня 2020 р. № 22.1/12-Г-346).	

Креслення вивчається у 7–8 класах спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням предметів технічного (інженерного) циклу. Вивчення предмета здійснюється за навчальною програмою «Креслення. 7–8 класи» (лист ІМЗО від 25 вересня 2018 р. № 22.1/12-Г-904).

Перед початком навчального року рекомендуємо опрацювати інформаційні матеріали щодо організації навчального року з використанням технологій дистанційного навчання	

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу технологічної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 затверджено Державний стандарт повної загальної середньої освіти, який упроваджуватиметься у 2022 році.

Відповідно до Державного стандарту базової загальної середньої освіти метою предмета «Технології» є реалізація творчого потенціалу особистості, формування технічного та критичного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного й національного самовираження.

Зважаючи на адаптаційний цикл навчання та вікові особливості учнів, у процесі вивчення предмета «Технології» у 5-6 класах вирішуються такі завдання:

- здобуття досвіду проєктно-технологічної діяльності та партнерської взаємодії в нових умовах технологічної освіти;
- засвоєння графічної грамоти, способів проєктування, виготовлення та оцінювання виробів, умінь раціонального використання найпоширеніших матеріалів, безпечного поводження з найпростішими засобами праці, застосування техніки і технологій для реалізації власних проєктів;
- розвиток уяви, технічного, системного і критичного мислення, психомоторики, здатності гармонійно поєднувати розумову та фізичну працю;
- формування проєктно-технологічної компетентності, творчого ставлення до праці, самозарадності, підприємливості й інноваційності, готовності дбати про добробут, примножувати культурні цінності, оберігати природу та раціонально змінювати довкілля засобами дизайну і технологій.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової

середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення трудового навчання у 5 класах пілотних закладів освіти

У 2021-2022 навчальному році розпочнеться пілотне впровадження проєкту нового Державного стандарту загальної середньої освіти. Це важливий етап реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Перш ніж нові підходи будуть упроваджені в масштабах країни, їх відпрацюють у 100 ретельно відібраних школах. На Миколаївщині в проєкті беруть участь 4 школи:

- Вознесенська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8 Вознесенської міської ради;
- Новобузький заклад загальної середньої освіти № 1 Новобузької міської ради;
- Миколаївська спеціалізована І-ІІІ ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради;
- Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

Заклади загальної середньої освіти Миколаївської області братимуть участь в інноваційному освітньому проєкті всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти».

Освітній процес із реалізації модельної програми предмета «Технології» у 5-6 класах проєктується на основі компетентнісного, особистісно зорієнтованого, діяльнісного та культурологічного підходів і спрямовується на досягнення очікуваних результатів пізнавальної діяльності учнів.

Фундаментальними об'єктами змісту модельної програми «Технології», за яким здійснюється *модульне концентровано-спіральне структурування* її складових, є способи проєктно-технологічної діяльності та основи матеріалознавства, техніки і технологій.

Цілісність змісту і процесу навчання та його ефективність забезпечуються дотриманням *принципів:*

- дитиноцентрованості та природовідповідності;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, відповідності змісту навчання формам їх мислення;
- особистісної й соціальної значущості проєктно-технологічної діяльності;
- наступності, неперервності та доступності освіти;
- науковості, системності, інтегрованості та варіативності змісту навчання;
- проблемності, творчості та співробітництва в процесі діяльності;
- компетентнісної спрямованості проєктно-технологічної діяльності учнів і взаємозв'язаного формування ключових та предметної компетентностей.

Системоутворювальною в здобутті технологічної освіти є проєктна педагогічна технологія. Вона поєднує в собі мету, завдання, принципи, складові змісту, форми, методи і засоби навчання технологій, забезпечує досягнення очікуваних результатів навчання.

Складовими змісту навчання у 5-6 класах є такі *навчальні модулі*:

- ***Проєктування і технології.***
- ***Декоративно-ужиткове мистецтво в проєктно-технологічній діяльності.***

- ***Проєктно-технологічна діяльність у побуті.***

У процесі засвоєння навчального модуля «Проєктування і технології» розкривається, реалізується й розвивається творчий потенціал особистості в процесі проєктування та створення особистісно й соціально значущих виробів, збагачується досвід проєктно-технологічної діяльності.

Технологія у 5-6 класах розглядається як наука про майстерність, творча діяльність людини, сукупність способів і засобів перетворення інформації, енергії та матеріалів у спроєктований продукт за визначеною послідовністю.

Учні та учениці засвоюватимуть технології виготовлення виробів найпоширенішими ручними засобами праці з доступних учням для вивчення та обробки матеріалів, здобуватимуть уміння раціонально використовувати наявні ресурси.

Завершується навчальний модуль *оцінюванням виробів, презентацією і рекламою проєктів,* формуванням умінь самостійно оцінювати якість виробів за визначеними критеріями, здійснювати рефлексію власної діяльності, критично мислити та вирізняти недобросовісну рекламу.

Розподіл часу на вивчення окремих розділів і тем учителі здійснюють самостійно, ураховуючи обрані проєкти, які поступово повинні пропонуватися все складніші, розширювати досвід проєктно-технологічної діяльності, створювати нові можливості для творчості.

Об’єкти проєктування добираються відповідно до результатів навчання, яких мають досягти учні з урахуванням умов і можливостей матеріально-технічного забезпечення навчального процесу. Навчальний проєкт розробляється та реалізується індивідуально під керівництвом учителя або у співпраці з іншими учасниками проєкту.

Результатами вивчення предмета у 5–6 класах повинні бути:

- здатність помічати, критично оцінювати і вирішувати проблему, втілюючи у співпраці з іншими свій задум у особистісно та соціально значущий продукт проєктно-технологічної діяльності;
- графічна грамотність, просторова уява та технічне мислення;
- застосування наукових знань і вмінь раціонально добирати і використовувати матеріали, техніку і технології без заподіяння шкоди навколишньому середовищу;
- уміння організувати власну діяльність у побуті та творчій діяльності, дбати про добробут;
- навички безпечного та ефективного застосування найпоширеніших ручних інструментів, пристроїв та технологічних машин;
- творче застосування технологій декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну в індивідуальних і колективних проєктах;

- самозарадність, підприємливість та інноваційність, здатність задовольняти власні потреби та потреби інших людей у створенні нових необхідних речей і наданні послуг;
- повага учнів до будь-якої праці й творче ставлення до неї;
- конструктивне керування своїми емоціями, дотримання правил безпеки та технологічної культури.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Якість упровадження інформаційних технологій і медіаграмотності багато в чому визначається компетентністю та рівнем професійної діяльності науково-педагогічних працівників.

Метою діяльності вчителів інформатики у 2021-2022 навчальному році є створення сприятливих умов для всебічного розвитку творчої особистості учня, формування ключових і предметної компетентностей відповідно до методичних рекомендацій минулих років.

Для досягнення визначеної мети необхідним є виконання таких завдань, як:

- неперервний розвиток професійної компетентності вчителя інформатики щодо всебічного розвитку творчої особистості учня, формування ключових і предметної компетентностей, розвиток критичного мислення учнів;
- опанування методик здійснення навчання інформатики на засадах компетентнісного та проєктно-орієнтованого підходу.

Викладання інформатики в 2021–2022 навчальному році

Планування та організація освітнього процесу з інформатики у 2021–2022 навчальному році здійснюється відповідно до чинних освітніх програм:

Початкова школа	Відповідно до Типової освітньої програми для 1-2 класів НУШ та Типових освітніх програм для 3-4 класів НУШ за редакцією О. Савченко та Р. Шияна	Типова освітня програма для 1-2 класів НУШ Типова освітня програма

		для 3-4 класів НУШ за редакцією О. Савченко Типова освітня програма для 3-4 класів НУШ за редакцією Р. Шияна
Основна школа	Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня (наказ МОНУ від 20 квітня 2018 року № 405) – за програмою для загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика. 5-9 класи» та для загальноосвітніх навчальних закладів із поглибленим вивченням інформатики «Інформатика. 8-9 класи»	 Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня Програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика 5-9 класи» Програма для загальноосвітніх навчальних закладів із поглибленим вивченням інформатики «Інформатика. 8-9 класи»
Старша профільна школа	Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня (наказ МОН від 20 квітня 2018 року № 408 (у редакції	 Типова освітня програма

	наказу МОНУ від 28 листопада 2019 року № 1493)) за навчальною програмою вибірково-обов'язкового предмета для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика» та «Інформатика для 10-11 класів (профільне навчання)»	закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня Навчальна програма вибірково-обов'язкового предмета для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Інформатика» Навчальна програма «Інформатика для 10-11 класів (профільне навчання)»

Використання годин варіативного складника навчальних планів може йти на збільшення годин на вивчення інформатики інваріантного складника, упровадження курсів за вибором, проведенням індивідуальних консультацій та групових занять. Викладання спецкурсів та факультативів з інформатики здійснюватиметься за навчальними програмами курсів за вибором і факультативів, що входять до переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОНУ для використання у закладах загальної середньої освіти (https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/).

Для забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних норм облаштування кабінету інформатики, безпечної організації освітнього процесу та роботи з технічними засобами навчання на уроках інформатики, організації навчання дітей з особливими освітніми потребами слід детально вивчити Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205.

На допомогу вчителям інформатики Миколаївщини навчально-методичною лабораторією ІКТ, медіаосвіти та системного адміністрування МОІППО заплановано ряд курсів, компетентнісно та діяльнісно орієнтованих

варіативних модулів, сертифікованих заходів тощо для підвищення кваліфікації вчителів інформатики: безпека в мережі «Інтернет», розвиток медіаграмотності педагогів та учнів, використання онлайн-інструментів для організації змішаного/дистанційного навчання, підготовка до впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти, підвищення цифрової та фахової компетентності вчителя інформатики тощо.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу інформатичної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

30 вересня 2020 року прийнято новий Державний стандарт базової середньої освіти, який упроваджуватиметься в закладах загальної середньої освіти з 01 вересня 2022 року.

Відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Новий Державний стандарт побудований на принципі наступності та визначає компетентнісний потенціал інформатичної освітньої галузі й базові знання (додаток 13) та вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з інформатичної освітньої галузі (додаток 14).

Окрім документів, за якими здійснюється освітній процес з інформатики нині, необхідно ознайомитися з нормативними документами, що регламентують зміст освіти в Новій українській школі: Державний стандарт базової середньої освіти та Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ від 19 лютого 2021 року № 235).

Із метою підготовки до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти навчально-методичною лабораторією ІКТ, медіаосвіти та системного адміністрування МОІППО у 2021 році організовано роботу творчої групи вчителів інформатики «Розвиток в учнів ключових компетентностей на уроках інформатики за новим державним стандартом». Під час засідань планується розгляд таких питань:

- Стандарти базової середньої освіти. Інформатична галузь.

- Основні компетентності, які формує базова середня освіта. Наскрізні вміння.
- Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів в інформатичній освітній галузі. Оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках інформатики в умовах нового державного стандарту.
- Навчально-методичне забезпечення викладання інформатики в умовах нового державного стандарту.

Учасниками творчої групи планується розробити дидактичні матеріали до уроків інформатики у 5-6 класах Нової української школи. Результати роботи творчої групи будуть розміщені на сайті ІТ-МОІППО (https://it.moippo.mk.ua/творчі-групи-вчителів-інформатики/)

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	**Покликання**	**QR-код**
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення інформатики у 5 класах пілотних закладів освіти

З 01 вересня 2021 року навчання за новим Державним стандартом відбудеться в чотирьох пілотних закладах освіти Миколаївщини: Миколаївській спеціалізованій І–ІІІ ст. школі № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради, Первомайській гімназії Первомайської міської ради, Вознесенській ЗОШ І-ІІІ ст. № 8 Вознесенської міської ради та Новобузькому ЗЗСО № 1 Новобузької міської ради. Пріоритетом у 2021-2022 навчальному році для пілотних закладів є впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти у 5 класі.

Із метою збереження наступності вивчення інформатики в початковій школі та реалізації Концепції «Нова українська школа» рекомендуємо вчителям пілотних закладів освіти:

- ознайомитись із технологіями навчання в Новій українській школі, можливостями їх використання на уроках інформатики;
- проаналізувати власну професійну діяльності в контексті вимог НУШ, визначити питання, із яких необхідно підвищити рівень підготовки;
- вивчити зміст модельних навчальних програм для 5-6 класів: проаналізувати їх структуру, основні компоненти та створити навчальні програми на основі модельних програм відповідно до потреб закладу освіти;
- оновити фахові знання щодо реалізації компетентнісного, діяльнісного та проєктно-орієнтованого підходів в освітньому процесі, розвитку критичного мислення учнів;
- опанувати методики здійснення формувального, поточного, підсумкового оцінювання з інформатики на засадах компетентнісного та проєктно-орієнтованого підходу.

Для реалізації модельних навчальних програм рекомендується використовувати проблемний метод навчання та проєктно-орієнтований підхід.

Під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, яка передбачає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність учнів щодо їх вирішення, у результаті чого й відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями і розвиток розумових здібностей.

Проєктно-орієнтоване навчання передбачає співпрацю учня та вчителя, учня та учнів для вирішення проблеми, що вивчається. Його мета – створення педагогом під час навчального процесу таких умов, за яких результатом є

індивідуальний досвід проєктної діяльності учнів та орієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і придбання нових. Проєктну технологію з інформатики можна використовувати як на уроці, так і позаурочний час.

Під час реалізації навчальної програми рекомендуємо вчителю:

- надавати учням чіткі інструкції щодо очікуваних результатів навчання;
- застосовувати особистісно-орієнтований підхід, що може бути забезпечений передусім вибором тем навчальних проєктів та ролей у груповій діяльності;
- спрямовувати, спонукати та підтримувати розвиток учня;
- сприяти формуванню чіткої громадянської позиції та ціннісних орієнтирів.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

Корисні посилання для вчителів інформатики

Міністерство освіти і науки України	https://mon.gov.ua/ua	
Державна установа «Інститут модернізації змісту освіти»	https://imzo.gov.ua/	
Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	https://moippo.mk.ua/	
Сайт «ІТ-МОІППО»	https://it.moippo.mk.ua/	

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Предмет «Основи здоров'я» реалізує основні завдання Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в новій українській школі (режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/1952020–33789), оскільки метою його є формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності.

Для реалізації означеної мети завданням предмета «Основи здоров'я» є розвиток самозарадності учнів через особисту та культурну ідентифікацію, активну громадянську позицію, підприємництво, відповідальність за навколишнє середовище, добробут та стабільність у майбутньому, а також розуміння критеріїв життя крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Конкретними результатами навчання визначено: розвиток здоров'язбережувальних компетенцій учнів, поглиблення навичок та умінь (зокрема прийняття рішень, розв'язання проблем, творчого та критичного мислення, спілкування, самооцінки та почуття гідності, протистояння негативному психологічному впливові, подолання емоцій та стресу, а також розвиток співчуття і відчуття себе як громадянина), усвідомлення учнями необхідності відповідати за життя і здоров'я своє та оточуючих.

Питання збереження здоров'я сьогодні набуло глобального значення. Пандемія, що спіткала людство, актуалізує оновлення освітнього простору, в якому здоров'язбереження займає вагоме місце.

Пріоритетними напрямами роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти в контексті науково-методичного супроводу викладання предмета «Основи здоров'я» у ЗЗСО області на 2021–2022 навчальний рік визначено такі:

1. Навчання на основі розвитку життєвих навичок у контексті вивчення предмета «Основи здоров'я» (компетентнісні та діяльнісні варіативні модулі).
2. Продовження роботи за проєктом «Вчимося жити разом» у ЗЗСО Миколаївщини та проведення навчальних тренінгів на базі МОІППО, онлайн-навчання, сертифікація педагогів області за проєктом «Вчимося жити разом».
3. Науково-методичний супровід пілотування нового інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» (5 клас).

Особливість методики проведення уроків інтегрованого предмета «Основи здоров'я» полягає в тому, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку

особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправляння насамперед у процесі групової взаємодії.

Тому актуальним у контексті викладання предмета є впровадження Всеукраїнського проєкту «Вчимося жити разом», спрямованого на формування психосоціальних компетентностей шляхом використання тренінгових технологій.

Станом на травень 2021 року кількість зареєстрованих учасників навчання на порталі превентивної освіти за проєктом від Миколаївщини становить 6 411 осіб, отримали сертифікати 1 473 осіб.

Викладання основ здоров'я в 2021-2022 навчальному році

Відповідно до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 405, на вивчення предмета передбачено 1 година на тиждень (режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya).

У 2021–2022 навчальному році вивчення предмета «Основи здоров'я» у 5–9 класах здійснюватиметься за навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 07 червня 2017 року № 804 (режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas).

Кожна тема програми визначає предметний зміст, що розкриває спільні для всіх навчальних предметів *наскрізні змістові лінії*: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», спрямовані на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Актуальними є матеріали:

- методичні рекомендації Міністерства освіти і науки щодо вивчення предмета «Основи здоров'я» у 2020–2021 та 2021–2022 навчальних роках (режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-pro-vikladannya-navchalnih-predmetiv-u-

zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci);

- методичні рекомендації Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо організації дистанційного навчання (режим доступу: https://moippo.mk.ua/materialy-dlia-orhanizatsii-dystantsiinoho-navchannia/);

- методичні рекомендації Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо організації дистанційного навчання з основ здоров'я;
- аналітична інформація Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України (режим доступу: https://phc.org.ua/news/5-krokiv-do-pokraschennya-svogo-psikhichnogo-zdorovya).

Життєві навички є важливим елементом усіх наскрізних ліній, що відпрацьовуються на уроках предмета «Основи здоров'я». Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження і розв'язання конфліктів; протидії тиску, погрозам, дискримінації; спільної діяльності та співробітництва, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень тощо.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу здоров'язбережувальної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Державний стандарт базової середньої освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти, загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти.

Одним із основних ціннісних компонентів, що в основі реалізації мети базової середньої освіти, є формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту.

Наступність змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» забезпечує здоров'язбережувальна і соціальна освітня галузь нового Державного стандарту та інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут».

Метою здоров'язбережувальної і соціальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб; дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

Із метою ознайомлення педагогів області з особливостями нового Державного стандарту базової середньої освіти та написання методичних рекомендацій щодо його впровадження 07 квітня 2021 року навчально-методичною лабораторією акмеології в дистанційному режимі проведено перше засідання обласної творчої групи вчителів основ здоров'я з проблеми «Реалізація компетентнісного потенціалу соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі Державного стандарту базової загальної середньої освіти».

У 2021–2022 навчальному році починається пілотування Державного стандарту базової середньої освіти у визначених закладах загальної середньої освіти України й Миколаївщини зокрема (режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti).

За новим Державним стандартом базової середньої освіти:

- визначено мінімальну кількість годин на тиждень для вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» – 1 година, що дає можливість забезпечити ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності учнів;
- більшу увагу приділено соціальній складовій здоров'я;
- у базових знаннях сформульовано характеристики сексуальної культури, подано комплексно сексуальну освіту (8–9 класи), що узгоджено із віковими особливостями підлітків.

У вимогах до обов'язкових результатів навчання із соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі передбачено, що учень:

- турбується про особисте здоров'я та безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя, здоров'я, добробуту;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту;
- усвідомлює цінність та дотримується здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики для здоров'я, суспільства;
- виявляє підприємливість та поводиться етично для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб.

Компетентнісний потенціал галузі розкрито в додатку 15, вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів – у додатку 16 Державного стандарту базової середньої освіти.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Рекомендації щодо вивчення інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» у 5 класах пілотних закладів освіти

Пілотування новацій Державного стандарту базової середньої освіти розпочнеться із вересня 2021–2022 навчального року в чотирьох ЗЗСО нашого регіону: Миколаївська спеціалізована загальноосвітня І–ІІІ ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської

міської ради, Новобузька ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1 Новобузької районної ради, Вознесенська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 8 Вознесенської міської ради, Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

Вивчення нового інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» передбачає формування базових знань учнів в однойменних категоріях (здоров'я, безпека, добробут).

Навчальний предмет «Здоров'я, безпека, добробут» є логічним продовженням інтегрованого пропедевтичного курсу «Я досліджую світ» у початковій школі, який у 5–9 класах реалізується в окремих предметах. Програма побудована лінійно-концентрично. Зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Питання, що розглядаються у 5–6 класах, детальніше вивчатимуться й у 7–9 класах.

Програмою передбачено вивчення таких змістових ліній: «Вчуся вчитися», «Моя безпека», «Моє здоров'я», «Мій добробут», «Я серед людей».

Основною ідеєю концепції побудови програми в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5–6 класи) є поступальний рух дитини через призму особистісного виміру від внутрішнього «Я» до гармонійної та безпечної взаємодії з навколишнім світом, побудови взаємин у спільноті та суспільстві загалом.

Розподіл годин у програмі є орієнтовним. Зважаючи на навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення та потреби здобувачів освіти, учитель або автор навчальної літератури може самостійно змінювати обсяг годин, відведених на опрацювання окремого розділу, змінювати порядок вивчення розділів, тем. Педагог має змогу пропонувати власну тематику для обговорення, бесід, досліджень, проєктів, акцій, практичних і творчих завдань, зокрема й тих, що підлягають обов'язковому оцінюванню.

Звертаємо увагу, що на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235 «Про затвердження типових освітніх програм для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти» типова освітня програма вводиться в дію поетапно з 2022–2023 навчального року (5 клас).

Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети в типовому навчальному плані.

Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі закладу освіти дозволено зменшувати, включно до мінімального показника. Різниця між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин (резерв навчальних годин) у кожній освітній галузі може бути перерозподілена закладом освіти між освітніми компонентами цієї освітньої галузі або на інші освітні галузі, а також на вибіркові освітні компоненти (незалежно від освітньої галузі).

Провідний принцип інтегрованого предмета – «навчання через дію». У модельній програмі зазначено орієнтовні види навчальної діяльності, що є дієвим важелем формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Компетентнісний підхід передбачає на уроках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» використання інтерактивних методів навчання, що забезпечують: активну участь кожного учня; творчу співпрацю між собою і з учителем; навчання на ситуаціях, наближених до реального життя; сприятливий емоційний клімат у класі; формування відчуття класу як єдиної команди тощо.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять із використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Добираючи додаткові матеріали до уроків, учителям слід звернути особливу увагу на відповідність їх змісту віковим особливостям, навчальним можливостям та реальним потребам школярів. Лише за цих умов реалізація освітньої траєкторії учнями за схемою «знання» – «уміння» – «ставлення» – «життєві навички» сприятиме формуванню мотивації до здорового способу життя.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МИСТЕЦТВО» У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У процесі реформування системи освіти одним із її основних компонентів є мистецька освітня галузь, метою якої є всебічний художньо-естетичний розвиток дитини та формування ключових компетентностей, необхідних для творчого самовираження в особистому і суспільному житті через опанування національної та світової мистецької спадщини.

Саме мистецтву належить провідна роль у вихованні емоційно-чуттєвої сфери дитини та її естетичних смаків, розвитку творчого, креативного мислення та можливості інтегрування знань з усіх сфер життя; розумінні етичних норм суспільства та становленні справжнього патріота України.

Ураховуючи нові виклики сучасного світу, визначення нової мети, а, відповідно, і переорієнтацію головних цілей та завдань Нової української школи, глобальну комп'ютеризацію та охоплення країн мережею «Інтернет», упровадження дистанційного навчання через карантинні обмеження, викладання предметів мистецьких дисциплін у закладах освіти має відбуватися із застосуванням інтегративних, інтерактивних та інноваційних методів, прийомів та технологій навчання.

Викладання мистецтва в 2021–2022 навчальному році

Початкова школа

У 2021–2022 навчальному році учні 4-х класів продовжать навчатися мистецтва в Новій українській школі, типові освітні та навчальні програми для якої затверджені Міністерством освіти і науки України.

Типові освітні програми для 1–2 класів НУШ (Савченко О. Я., Шиян Р. Б.): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf	
Типові освітні програми для 3–4 класів НУШ (Савченко О. Я.): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf	

Типові освітні програми для 3–4 класів НУШ (Шиян Р. Б.): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf	
Музичне мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи (оновлено): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/1-muzichne-mistecztvo-1-4-klas.docx	
«Мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи (оновлено): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/8.-mistecztvo-1-4-klas.doc	

Уроки «Музичного мистецтва», «Образотворчого мистецтва» (по 1 годині на тиждень) або інтегрованого курсу «Мистецтво» (2 години на тиждень) рекомендовано планувати на основі тематичного навчання.

На допомогу вчителям на сайті «Шкільні підручники» розміщені електронні версії 9-ти підручників «Мистецтво», що розроблені за освітніми програмами О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна та надруковані у 2021 році: https://pidruchnyk.com.ua/4klas/	

Більшість підручників побудовано за тематизмом попередніх років, що занурює дітей у світ мистецтва нашого народу та допомагає здійснити віртуальні мистецькі подорожі до інших країн.

Авторськими колективами Г. Кізілова, О. Шулько та І. Стеценко, С. Садовенко створено підручники за тематичною послідовністю, запропонованою вчителями пілотних шкіл для всіх предметів та курсів навчання у 4 класі, а саме:

1. Подорожуємо і відкриваємо світ (Мистецтво різних країн).
2. Машина часу (Мистецтво з глибини віків і до сучасності).
3. Чарівні перетворення (Казка очима різних митців).
4. Факти та таємниці (Мистецькі загадки та сюрпризи).
5. Світ невидимий (Мистецтво мініатюр).
6. Світ невідомий (Мистецтво незвіданих світів).
7. Як це влаштовано і як це працює (Мова мистецтва).
8. Енергія (Енергія та рух у мистецтві).

9. Можливості людини (Мистецтво допомагати собі та іншим).

Планування уроків мистецтва відповідно до загального тематизму сприяє впровадженню наскрізного інтегрованого навчання, що допомагає учням зрозуміти цілісну картину світу через засвоєння змісту різних предметів.

Вибір тем, послідовність, тривалість їхнього опанування залишається в компетенції вчителя та залежить від досягнення учнями очікуваних результатів навчання мистецтва за визначеними змістовими лініями.

Змістова лінія «Художньо-практична діяльність» у 4-му класі розширюється за рахунок опанування нових технік та прийомів виконавської майстерності в усіх видах мистецької діяльності:

- хоровий та сольний спів із самостійним добором засобів виразності задля створення художнього образу, а також виконання нескладних канонів;
- гра на шумових та звуковисотних музичних інструментах, зокрема синтезаторі, індивідуально та в ансамблі за ритмічними партитурами, уміння створювати власні ритмічні та темброві партитури;
- імпровізація голосом, пластикою, на музичних інструментах та засобами пантоміми (міміка, жести);
- малювання графічними та живописними матеріалами з використанням різних засобів образотворчої виразності;
- конструювання з паперу та інших підручних, природних матеріалів;
- ліплення різними прийомами та способами;
- виконання оздоблювальних елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва (народна іграшка, розпис, витинанка, писанка тощо);
- створення композицій із дотриманням пропорцій та елементарних законів форми та перспективи;
- продукування творчих ідей та естетичне оформлення середовища навколо себе;
- виконання інсценувань, найпростіших театральних етюдів з імітацією характерних рухів та звуків обраних героїв, художніх образів;
- відтворення народних та сучасних танцювальних елементів;
- опанування мовою різних видів мистецтв та експериментальна художньо-естетична творчість.

У рамках змістової лінії «Сприймання та інтерпретація мистецтва» четверокласники мають набути таких компетентностей:

- емоційно сприймати та характеризувати різні види мистецтва, зосереджуючи увагу на деталях; орієнтуватися в мистецьких професіях;

- розпізнавати елементи художньої мови музичного мистецтва: мелодію, темп, динаміку, ритм, регістр, тембр, склад виконавців (соліст, хор, оркестр), лад, прості музичні форми (двочастинна, тричастинна, рондо, варіації); образотворчого мистецтва: кольорову гаму (тепла, холодна), тональність (світлі й темні кольори), елементи композиції (центр, головне і другорядне, симетрія та асиметрія), художні матеріали (олівці, фломастери, акварель, гуаш, пластилін тощо); синтетичних видів мистецтва (акторську гру, костюми, декорації, музичне оформлення театрального/екранного твору);
- розрізняти види музичного (вокальний, інструментальний), образотворчого (живопис, графіка, скульптура), театрального (драматичний, лялковий) мистецтв, хореографії (народна, класична, сучасна) та кіно (кінофільм, мультфільм) за їхніми характерними виражальними засобами;
- визначати жанри музичного (пісня, танець, опера, балет тощо) та образотворчого мистецтв (портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний тощо); види орнаментів за змістом (рослинний, геометричний тощо) та застосуванням (стрічковий, розетка), види анімації (мальована, лялькова, пластилінова, комп'ютерна), танці (народні і сучасні);
- виділяти улюблені твори мистецтва, уміти пояснити, що саме подобається та характеризувати власні емоції.

Змістова лінія «Комунікація через мистецтво» в четвертому класі передбачає, що учень/учениця:

- бере участь у колективних творчих проєктах (концертах, конкурсах, інсценізаціях, народних обрядах, артмобах, оформленні класної кімнати, створенні художніх виставок тощо) із використанням різних видів мистецтв;
- презентує результати власної творчості, уміє їх характеризувати, аналізувати та оцінювати, пояснювати свій задум та захищати свою позицію;
- знаходить мистецьку інформацію в підручниках, енциклопедіях, на інтернет-ресурсах, ділиться враженнями та пояснює свої вподобання.

Для оцінювання рівня досягнень учнів із предметів освітньої галузі «Мистецтво» у 4-му класі не передбачено проведення будь-яких діагностичних робіт. Індикаторами оцінювання є конкретні результати навчання та спостереження вчителя за формуванням загальної естетичної компетентності учнів протягом навчального процесу, що фіксуються та заносяться до «Свідоцтва досягнень учня» двічі на рік (наприкінці І та ІІ семестрів).

Критерії оцінювання результатів навчання учнів із предметів (інтегрованого курсу) мистецької освітньої галузі окреслено в додатку 1 до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 вересня 2020 року № 1146 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 3-х і 4-х класів НУШ»: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1146729-20#Text	

Основна та старша школа

У 5–7 класах базової середньої школи зміст мистецької освітньої галузі може реалізовуватися як через інтегрований курс «Мистецтво», 2 години на тиждень, так і через окремі предмети: «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво», на які відводиться по 1 годині на тиждень; у 8–9 класах та в старшій школі (10–11 класи) – через інтегрований курс «Мистецтво», 1 година на тиждень.

Особливості впровадження змісту предметів мистецької освітньої галузі в основній школі роз'яснено в додатку до листа Міністерства освіти і науки України від 11 серпня 2020 року № 1/9-430 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 н.р.»: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f4/cae/d10/5f4caed10f675968632995.pdf	

Головними тезами цього документа є такі:

1. Для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компонента змісту програми, предмети освітньої галузі «Мистецтво» мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою.

2. Для більш ефективного впливу мистецтва та розкриття теми (уроку, семестру) рекомендовано мистецькі предмети в розкладі ставити парно: музичне мистецтво, образотворче мистецтво.

3. Учитель має певну свободу щодо вибору творів мистецтва, методів та технологій навчання задля кращої реалізації завдань програми, успішного набуття учнями ключових і предметних компетентностей.

4. Використання підручника в поєднанні з інтерактивними формами діяльності сприяє поступовій зміні типу викладання навчального предмета (із монологічного на діалогічний), а традиційні уроки-лекції перетворюються в цікаві уроки-дослідження, уроки-квести, уроки-мандрівки тощо.

Чинні підручники з мистецтва, рекомендовані Міністерством освіти і науки України, розміщені на офіційному вебсайті: https://mon.gov.ua/ua/tag/pidruchniki	

5. В основній та старшій школі впроваджуються компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, особистісно орієнтований підходи до навчання мистецтву.

6. На уроках мистецьких дисциплін пріоритетними є всі форми практичної діяльності: сприймання та інтерпретація творів мистецтва, співи, інструментальне музикування, театралізація, малювання, ліплення, конструювання, а також створення власних творчих робіт (із застосуванням цифрових та медіаресурсів), організація артмобів, різноманітних мистецьких (зокрема дослідницько-пошукових) заходів тощо.

7. Під час вивчення мистецтв не рекомендовано будь-які письмові форми робіт, окрім презентацій результатів дослідно-пошукової (проєктної) діяльності, що може бути задіяна не більше 1–2 рази на семестр.

8. Пропонується впровадження формувального оцінювання, що допомагає відстежувати динаміку розвитку учня, визначати його особисті досягнення в пізнавальній, художньо-творчій та інших діяльностях, розкривати та розвивати його індивідуальні мистецькі здібності.

9. Для об’єктивності оцінювання під час тематичної атестації (1–2 рази на семестр) ураховуються показники формувального і підсумкового оцінювання. Семестрова оцінка визначається на підставі тематичних оцінок і може підлягати коригуванню.

10. Домашні завдання мають бути творчого спрямування: слухання та інтерпретація музики, спостереження та замальовки ескізного характеру; у старших класах – дослідницько-пошукові проєкти з використанням матеріалів підручника та мережі «Інтернет» тощо.

11. Організація дистанційного навчання предметів мистецької освітньої галузі є внутрішнім питанням закладів загальної середньої освіти, але необхідно враховувати виконання всіх програмових вимог (за рахунок «ущільнення», самостійного опрацювання навчального матеріалу здобувачами освіти, перепланування теоретичної та практичної складової тощо).

Наказ про затвердження Положення про дистанційне навчання зі змінами від 08 вересня 2020 року № 1115: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text	

У 2021–2022 навчальному році вивчення предметів освітньої галузі «Мистецтво» в середніх та старших класах закладів загальної середньої освіти має плануватися вчителями відповідно до навчальних програм:

«Мистецтво. 5–9 класи» (оновлена): https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/9-mistecztvo-5-9.docx	
«Мистецтво. Рівень стандарту. 10–11 класи»: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/mistecztvo-snandart.docx	
«Мистецтво. Профільний рівень. 10–11 класи»: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/mistecztvo-profil.docx	

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу мистецької освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Для реалізації реформ Нової української школи в 5–9 класах закладів загальної середньої освіти Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 затверджено новий Державний стандарт базової середньої освіти, що стане чинним із 01 вересня 2022 року: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898	

Упроваджуючи надбання початкової школи, відповідно принципу наступності, учителі мистецьких предметів під час уроків у 5 класі мають звертати увагу не на кількість наданих знань, а на формування у здобувачів освіти предметних та ключових компетентностей, що реалізуються в процесі:

- висловлювань та дискусій (із використанням мистецької термінології) щодо вражень від мистецтва, оцінювання художньо-творчої діяльності; читання мистецької літератури (вільне володіння державною мовою/ здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами);
- використання інформаційних джерел та інтерактивних технологій для проєктної діяльності (інформаційно-комунікаційна компетентність);
- застосування математичних категорій для аналізу мистецьких творів, здійснення елементарних розрахунків (установлення пропорцій, запису ритму тощо) (математична компетентність);
- спостереження і відтворення довкілля, явищ природи засобами мистецтва з використанням технічних засобів (компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна компетентність);
- участі в культурному житті школи та міста; творення естетичного навколишнього середовища, прояву відповідальності за особистий і колективний результат (громадянські та соціальні компетентності);
- заходів щодо вшанування народних традицій та культур інших народів, розвитку власної емоційно-почуттєвої сфери, відповідального ставлення до інтелектуальної та культурної власності (культурна компетентність);
- планування та реалізації творчих ідей з урахуванням основ культурного менеджменту задля піднесення цінності мистецтва (підприємливість та фінансова грамотність);
- формування стійкого інтересу до мистецтва, бажання займатися творчістю, створення та впровадження нових, неординарних мистецьких проєктів (навчання впродовж життя/інноваційність).

Основні види оцінювання на уроках мистецтва в середній та старшій школі – поточне, тематичне і підсумкове (семестрове і річне). Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є самооцінка та взаємооцінювання результатів спільної художньо-творчої діяльності.

Головним результатом мистецької освіти стає динаміка особистісного розвитку учня, що складається з набутих компетентностей, досягнень у різних видах мистецької діяльності та активності, саморозвитку за визначеними змістовними лініями:

1. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва.
2. Художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва.

3. Пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об’єктами, розвиток емоційного інтелекту.
4. Використання інформаційного середовища у власній творчій та художній комунікації.

На підставі базового навчального плану наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235 затверджена «Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти»: https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/fd3/0bc/602fd30bccb01131290234.pdf	

Відповідно до «Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти», потреб і можливостей освітній заклад має обрати, як упроваджуватиметься в навчальний процес мистецька освітня галузь: через окремі предмети «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» чи інтегрований курс «Мистецтво», визначити кількість годин на їх викладання:

		5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас
Рекомендована	на тиждень	2	2	2	1	1
	на рік	70	70	70	35	35
Мінімальна	на тиждень	1	1	1	1	1
	на рік	35	35	35	35	35
Максимальна	на тиждень	3	3	3	2	2
	на рік	105	105	105	70	70

З огляду на обмежений (мінімальний) обсяг годин мистецьких дисциплін у художньо-естетичному вихованні учнів середньої та старшої школи значно посилюється роль позаурочної діяльності: організація свят, розваг та концертів, родинних вечорів, відвідування музеїв, театрів, мистецьких студій тощо.

Учителі мистецьких дисциплін, які в 2021–2022 навчальному році розпочнуть викладання у 5 класах пілотних закладів освіти, мають право працювати або за модельною програмою, або на її основі створити власну, що має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.

Авторським колективом Л. М. Масол, О. В. Просіна розроблена модельна навчальна програма «Мистецтво» для адаптаційного циклу (5–6 кл.) закладів загальної середньої освіти: http://undip.org.ua/upload/files/%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE_5-6_%D0%BA%D0%BB.pdf	

Програма побудована за принципами компетентнісного, інтегративного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного та культурологічного підходів та містить 3 складники: результативний, змістовий та процесуальний.

У розділі «Очікувані результати навчання» конкретизовані вимоги до здобувачів освіти згідно з результатами, визначеними в Державному стандарті базової середньої освіти, та враховуючи грамотність і досвід в окремих видах мистецтва, міжпредметну естетичну компетентність.

Розділ «Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу» репрезентує авторську концепцію поліцентричної інтеграції (Л. М. Масол), що передбачає наскрізну побудову мистецької освіти впродовж усієї загальноосвітньої вертикалі від початкової до старшої школи через поєднання домінантних компонентів в єдині тематичні цикли. У 5 класі основою інтеграції є «мова мистецтв»: на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кінематографа, дизайну, медіамистецтва та через їх взаємодію.

У розділі «Види навчальної діяльності» переважають художньо-практичні й художньо-творчі, що можуть варіюватися і доповнюватися різноманітним художньо-дидактичним матеріалом, мистецькими завданнями та проєктами тощо.

Кількість навчальних годин програми відповідає рекомендованому навчальному часу (2 години на тиждень), проте заклад освіти може змінювати навчальне навантаження в межах заданого діапазону (від 1 до 3-х годин), забезпечуючи водночас досягнення результатів навчання обсягом не менше ніж визначено модельною програмою.

Якщо освітній заклад обирає мінімальну кількість годин на галузь (1 година на тиждень), то викладається виключно інтегрований курс «Мистецтво».

Якщо освітній заклад обирає рекомендовану кількість годин на галузь (2 години на тиждень), то може викладатися як інтегрований курс «Мистецтво» (2 години на тиждень), так й автономні предмети «Музичне мистецтво» (1 година) та «Образотворче мистецтво» (1 година). Проте теми із синтетичних мистецтв і медіа (хореографія, театр, кінематограф), зазначені в програмі, мають обов’язково інтегруватися до змісту цих двох предметів, адже вимоги до результатів їх опанування учнями вказані в Державному стандарті загальної середньої освіти і не підлягають скороченню (наприклад, до предмета з музичного мистецтва інтегрувати теми щодо сценічних мистецтв (хореографія, театр), а до образотворчого мистецтва – теми з екранних мистецтв (кінематограф, телебачення).

За умови максимальної кількості годин на галузь (3 години на тиждень), окремі види мистецтва (театр чи хореографія), за наявності фахівця, можуть

викладатися за рахунок додаткової третьої години поряд з інтегрованим курсом «Мистецтво» або з двома автономними предметами.

Окремі теми розробленої програми можна використовувати як навчальні модулі для конструювання міжгалузевих інтегрованих курсів, зокрема, із наскрізною тематикою, наприклад «Комп'ютерна графіка та анімація» або «Література і мистецтво» тощо.

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	**Покликання**	**QR-код**
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	
Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Рекомендації щодо вивчення мистецтва у 5 класах пілотних закладів освіти

Ураховуючи нові виклики, що чекають учителів мистецтва, які працюватимуть із 01 вересня 2022 року за новим Державним стандартом загальної середньої освіти, рекомендуємо протягом навчального року приділити увагу підвищенню професійної та фахової майстерності з питань упровадження компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого та особистісно орієнтованого підходів до навчання учнів середніх та старших класів закладів загальної середньої освіти в Новій українській школі.

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Формування української національної системи фізичного виховання вимагає його перебудови, переходу до розвивальної, демократичної та гуманістичної системи освіти. Це потребує нових підходів та методів до проведення занять із фізичного виховання.

Більшість дітей змінили ігри на повітрі на спілкування в месенджерах, а м'яч – на смартфон. За таких умов уроки фізкультури мають додаткову місію – не просто двічі-тричі на тиждень змушувати школярів рухатися, а й заохотити їх до фізичної активності, здорового способу життя та піклування про своє тіло.

Фізична культура як складова загальної культури закладає основи збереження здоров'я та розвитку всіх його складових, використовує комплексний підхід до формування розумових та фізичних якостей і навичок, удосконалює фізичну й психологічну підготовку до активної життєдіяльності, формує пріоритети оздоровлювальної спрямованості фізичних вправ та забезпечує загальний культурний розвиток особистості.

Метою цієї галузі для загальної середньої освіти є формування в учня/учениці стійкої мотивації до занять фізичною культурою і спортом та життєво необхідних рухових умінь і навичок для збереження власного здоров'я, розширення функціональних можливостей організму.

Відповідно до окресленої мети головними завданнями фізкультурної освітньої галузі у школі є:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових умінь і навичок, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- розвиток комунікативних умінь під час занять фізичною культурою;
- усвідомлення ролі занять спортом і Олімпійського руху для формування самоповаги, упевненості в собі, прагнення досягати успіху, дотримуючись принципів чесної гри.

Здобувач освіти:

- регулярно займається руховою активністю, фізичною культурою та спортом; демонструє рухові вміння і навички та використовує їх у різних життєвих ситуаціях;
- добирає фізичні вправи для підвищення рівня фізичної підготовленості;
- керується правилами безпечної та чесної гри, уміє боротися, вигравати і програвати; усвідомлює значення фізичних вправ для здоров'я, емоційного задоволення, гартування характеру, самовираження та соціальної взаємодії.

Викладання фізичної культури в 2021–2022 навчальному році

Викладання предмета «Фізична культура» у 2021–2022 навчальному році відбуватиметься за такими навчальними програмами:

1–2 класи Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна	
3–4 класи Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко	
3–4 класи Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна	

Інваріантна складова Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні та є однаковою для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування та форми власності.

Освітні програми фізкультурної освітньої галузі для 1-4 класів, розроблені під керівництвом Р. Б. Шияна, О. Я. Савченко, мають такі змістові лінії: «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність учнів (рухливі ігри та естафети)», «Турбота про стан здоров'я та безпеку», «Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність».

Навчальна програма «Фізична культура. 5–9 класи» розроблена на підставі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 рік).

Навчальні програми «Фізична культура. 10–11 класи» та «Спортивний профіль» розроблені відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти (2011 рік).

Навчальна програма 5–9 класи	Навчальна програма 10–11 класи та «Спортивний профіль»

Цими програмами для закладів загальної середньої освіти у 2021-/2022 навчальному році на вивчення предмета «Фізична культура» в інваріантній складовій передбачено:

- 5-9 класи - 3 год;
- 10 клас - 3 год;
- 11 клас - 3 год.

Профільний (спортивний) рівень:

- 10 клас - 6 год;
- 11 клас - 6 год.

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу здоров'язберігаючої освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

Сучасні стандарти освіти вимагають застосування компетентнісного підходу в навчанні, що передбачає використання навчальних засобів, які б виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну та розвивальну функції. З метою забезпечення мотивації уроки повинні бути різноманітними, насиченими, цікавими, нестандартними за формами організації навчання. Саме через компетентнісний підхід на уроках та в позаурочний час відбувається засвоєння основних умінь і навичок, що дає змогу забезпечити зростання показників фізичного розвитку, рухової підготовленості учнів. Успішне запровадження компетентнісного підходу в процесі планування уроків фізичної культури здійснюється через різноманітні форми організації роботи з учнями.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20 липня 2009 року

за № 518/674, учні розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються навчальні нормативи, що розроблено для кожного року вивчення. Контрольні навчальні нормативи є орієнтовними. Порядок їх проведення визначає вчитель відповідно до календарно-тематичного планування.

У ході складання навчального нормативу за його показником визначають рівень досягнень (початковий, середній, достатній, високий), а потім за технічними показниками виконання рухової дії та теоретичними знаннями виставляють оцінку в балах. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із фізичної культури.

Під час проведення занять із фізичної культури слід дотримуватися «Правил безпеки життєдіяльності під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах».

У період із 01 вересня до 01 жовтня кожного навчального року з метою адаптації учнів до навантажень на уроках фізичної культури прийом навчальних нормативів не здійснюється, а заняття мають рекреаційно-оздоровчий характер із помірними навантаженнями.

Невиконання нормативів із причин, незалежних від учня/учениці, непропорційний фізичний розвиток, пропуски занять із поважних причин не є підставою для зниження підсумкової оцінки успішності.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції розвитку інклюзивної освіти до закладів загальної середньої освіти зараховуватимуться діти з особливими освітніми потребами. Навчання таких дітей передбачає персональний шлях реалізації особистісного потенціалу, з урахуванням їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду. Індивідуальна освітня траєкторія дітей з особливими освітніми потребами в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план та індивідуальну програму розвитку, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг.

30 вересня 2020 року прийнято Державний стандарт базової середньої освіти. Метою освітньої галузі фізичної культури є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом.

Компетентнісний потенціал, що позначає здатність освітньої галузі фізичної культури формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень, базових знань.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з освітньої галузі фізичної культури передбачають, що учень:

- формує власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання;
- систематично займається фізичною культурою, володіє технікою фізичних вправ;
- усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення в процесі фізичного виховання.

У 2021–2022 навчальному році чотири заклади загальної середньої освіти Миколаївської області розпочинають апробацію навчальної програми з предмета «Фізична культура» за новим Державним стандартом базової середньої освіти. Цей Державний стандарт є основою для розроблення типових освітніх програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту». Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти передбачено як за напрямами, так і по циклам 5–6 класи, 7–9 класи, де 5 клас буде перехідним, адаптаційним, що дає змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Масове впровадження Державного стандарту базової середньої освіти почнеться з 2022–2023 навчального року. Відповідно зберігається наступність із Державним стандартом початкової загальної освіти. Отже, навчальні програми з предмета «Фізична культура» оновлюватимуться з 2022–2023 навчального року (розпочинає навчання 5 клас).

Міністерством освіти і науки України схвалено модельні навчальні програми для 5–6 класів Нової української школи (адаптаційний цикл базової середньої освіти). Ознайомитися з програмами можна за покликанням: https://bit.ly/3yP6pU9

Огляд програм за різними освітніми галузями доступний за покликаннями:

Освітні галузі	Покликання	QR-код
Математична; інформатична; технологічна	https://youtu.be/onw8nZ3dioY	
Мовно-літературна	https://youtu.be/HZ-scKa27TE	

Природнича; соціальна і здоров'язбережувальна; міжгалузеві інтегровані курси	https://youtu.be/q_H0A5Rhcg0	
Громадянська та історична; мистецька	https://youtu.be/xSjF44Dflbo	

Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу в першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» доступні за покликанням: https://bit.ly/3xEd55Q

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Вивчення предмета «Захист України» спрямоване на досягнення мети загальної середньої освіти. Мета загальної середньої освіти – це усебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї роботи на користь іншим людям і суспільству.

У Конституції України визначено захист України обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я в Україні – найвища соціальна цінність.

Метою навчального предмета «Захист України» є формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок захисту України та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання як складову частину національно-патріотичного виховання.

Мета реалізується комплексом таких навчальних і виховних завдань:

- ознайомлення учнівської молоді з основами нормативно-правового забезпечення захисту України, цивільного захисту населення та особистої безпеки людини;
- усвідомлення учнівською молоддю свого обов'язку щодо захисту України в разі виникнення загрози незалежності та територіальній цілісності держави;
- набуття знань про функції Збройних Сил України та інших військових формувань, їхні характерні особливості;
- засвоєння основ захисту України, цивільного захисту населення, домедичної допомоги, здійснення психологічної підготовки учнівської молоді до захисту України;
- підготовка учнів до захисту України, професійної орієнтації молоді до служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, визначених чинним законодавством, до захисту життя і здоров'я, забезпечення власної безпеки і безпеки інших людей у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного часу.

Викладання предмета «Захист України» в 2021-2022 навчальному році

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 2020 року № 2143 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» та на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 31 березня 2020 року № 464 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня» назву навчального предмета «Захист Вітчизни» змінено на «Захист України», а також унесено зміни в навчальні програми з цього предмета.

Навчально-методичне забезпечення (підручники, навчальні посібники, засоби навчального призначення) використовуватиметься те саме, що й під час вивчення предмета «Захист Вітчизни».

Навчальний предмет «Захист України» вивчається в закладах освіти України відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 року), є базовим навчальним предметом згідно з Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 408 (зі змінами).

Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти передбачено на вивчення предмета «Захист України»:

10–11 класи (рівень стандарту)	- 1,5 години (інваріантна складова); - 2 години за умови виділення 0,5 години із варіативної складової освітньої програми навчального закладу
10–11 класи (профільний рівень)	- 5 годин на тиждень (інваріантна складова)

Навчальні програми «Захист України. Профільний рівень» та «Захист України. Рівень стандарту» затверджені наказом Міністерства освіти науки України від 04 жовтня 2020 року № 1377. Вони складаються з двох тематичних планів, за якими вивчається предмет у закладах системи загальної середньої освіти впродовж 10 і 11 класів та під час:

навчально-польових зборів/занять (тематичний план № 1)	навчально-тренувальних занять (тематичний план № 2)
У кожному періоді предмет вивчається за тематичними планами № 1, № 2 окремо. Навчальний предмет водночас в обох випадках називається:	
«Захист України»	з уточненням «Основи медичних знань» для тематичного плану № 2
тематичний план № 1 – вивчення предмета «Захист України» юнаками	тематичний план № 2 – вивчення предмета «Захист України» («Основи медичних знань») дівчатами
тематичний план № 1 можуть опановувати й дівчата, які виявили вмотивоване бажання, за згодою їхніх батьків (опікунів)	тематичний план № 2 можуть вивчати юнаки, які за станом здоров'я чи релігійними переконаннями не можуть опановувати тематичний план № 1, за умови подання відповідних медичних довідок, довідок релігійних громад
У навчальній програмі передбачено вивчення предмета обсягом не менше 1,5 години на тиждень (або 2 години за умови виділення 0,5 години з додаткових годин на окремі базові предмети)	

Юнаків та дівчат об'єднують у групи незалежно від кількості учнів у класі. Якщо у групі менше 5 осіб, то учні цієї групи навчаються за індивідуальними навчальними планами. Навчально-польові збори/заняття і навчально-тренувальні заняття проводяться з метою практичного закріплення рівня знань, умінь та навичок учнів у 11 (10) класі наприкінці навчального року. Триденні (18 годин) навчально-польові збори/заняття та навчально-тренувальні заняття проводяться на базах військових частин, військових комісаріатів, лікувально-оздоровчих установ, базових навчальних закладів та навчальних закладів. До їхньої організації та проведення залучаються обласні, міські/районні військові комісаріати та органи місцевого самоврядування. Програма для проведення навчально-польових (тренувальних) зборів/занять не залежить від потижневого навантаження і розрахована на 18 навчальних годин. Оцінка за навчально-польові збори/заняття (НПЗ) і навчально-тренувальні заняття (НТЗ) виставляється окремо від семестрових та визначає підсумкову (річну) на рівні з семестровими. Інформація про проведення навчально-польових зборів/занять, навчально-тренувальних занять записується на окремій сторінці журналу, підсумкова оцінка за НПЗ виставляється перед річною оцінкою з предмета «Захист України» за другий рік навчання.

Основною організаційною формою вивчення предмета «Захист України» в загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів є урок, що проводиться вчителем згідно з календарно-тематичним плануванням та навчальним планом, складеними відповідно до навчальної програми. Урок за обома тематичними

планами починається з шикування, виконання гімну України, перевірки готовності класу до уроку. За тематичним планом № 1 стройова підготовка проходить під час уроку, а також у вигляді стройових тренажів на початку уроку тривалістю 3–5 хвилин. Уроки предмета «Захист України» повинні мати практичну спрямованість. Психологічна підготовка учнівської молоді до захисту України здійснюється протягом усього викладання предмета.

Оцінюють учнів із предмета «Захист України» відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів за такими видами діяльності:

- засвоєння техніки виконання вправи (може здійснюватися окремо від прийому навчального нормативу);
- виконання навчального нормативу (з урахуванням динаміки особистого результату);
- виконання навчальних завдань під час проведення уроку;
- засвоєння теоретико-методичних знань,

а також рівнем засвоєння ними складових знаннєвого (теоретичні та теоретико-методичні знання) та діяльнісного (виконання вправ, навчальних завдань) компонентів навчальної програми. Оцінка за виконання нормативу може враховуватися в сукупну оцінку за виконання контрольної вправи (елемента). Водночас оцінки за виконання практичних вправ, дій, алгоритмів, нормативів є пріоритетними під час здійснення тематичного, семестрового чи річного оцінювання.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами.

Перед початком практичних занять керівник закладу загальної середньої освіти зобов’язаний особисто впевнитись, що для цього створені безпечні умови, учні засвоїли вимоги безпеки та мають достатні практичні навички щодо їх виконання.

Відповідальність за дотримання учнями вимог безпеки на заняттях несуть учителі предмета «Захист України».

МОІППО на фейсбуці створено групу «MilitaryСпорт» для поширення нормативно-правової бази щодо викладання предмета «Захист України», розміщено відео, мультимедійні та інші матеріали щодо дистанційного вивчення питань розділів предмета.

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Сьогодні, в умовах реформування системи освіти, особлива увага приділяється розвитку особистості в сучасному освітньому середовищі. Роль освіти змінюється – це більше не виховання слухняних, потрібних державі кадрів, а формування самостійних та ініціативних громадян.

Пріоритетного значення в розбудові Нової української школи набуває завдання формування в здобувачів освіти системи загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має бути виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни.

Складність сучасних виховних проблем потребує комплексного підходу в їх розв'язанні та розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання. Основою виховання є особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності, отже, генерація стратегії суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Виховна робота – це цілеспрямована діяльність, що здійснюється в системі освіти, орієнтована на створення умов для розвитку духовності зростаючої особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей, надання допомоги в життєвому самовизначенні, громадянській і професійній компетентності та цілісній самореалізації.

Метою виховання є розвиток духовно-моральної особистості, здатної бути повноцінним суб'єктом суспільно значущих соціальних взаємин.

Одне з важливих завдань виховання – створювати умови для всебічного розвитку особистості, її соціальної компетентності. У світі, що швидко змінюється, учень перестає бути тільки реципієнтом інформації, певних знань та навичок. Саме тому важливо урізноманітнити форми і методи роботи, щоб зробити виховний процес більш актуальним та ефективним, акцентувати увагу на практичних навичках і компетенціях, які дитина повинна набути ще в закладі освіти.

ПРО ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Звернемось до нормативно-правової бази.

У **статті 3** Закону України «Про повну загальну середню освіту» **(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст. 226)** зазначено: «Система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення:

- усебічного розвитку, навчання, **виховання**, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству.

Стаття 15 Закону України «Про загальну середню освіту» (від 16 січня 2020 року № 463-IX) так і називається «**Виховний процес**».

1. Виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах, визначених Законом України «Про освіту», та спрямовуватися на формування:

- *відповідальних та чесних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству;*
- *поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якою ознакою;*
- *патріотизму, поваги до державної мови та державних символів України, поваги та дбайливого ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, нематеріальної культурної спадщини українського народу, усвідомленого обов'язку захищати у разі потреби суверенітет і територіальну цілісність України;*

- *усвідомлення потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення, проявів корупції та хабарництва, потреби захищати суверенітет і територіальну цілісність України;*
- *поваги до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливого ставлення до історико-культурного надбання України та навколишнього природного середовища;*
- *нетерпимості до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;*
- *громадянської культури та культури демократії;*
- *культури та навичок здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;*
- *прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;*
- *почуттів доброти, милосердя, толерантності, терпимості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії.*

2. Педагогічні працівники закладів освіти забезпечують єдність навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти в рамках освітнього процесу».

У Концепції Нової української школи (НУШ) указано, що виховний процес орієнтуватиметься на цінності: «*морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність)*». Заклади загальної середньої освіти не лише навчають, але й «формують ціннісне ставлення і судження, що слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством».

Але ми всі постали перед проблемою, що виховання по-старому не може вписатися в оновлений освітній простір в умовах реалізації нового Державного стандарту.

Концепція Нової української школи пропонує виховний компонент змісту компетентностей, визначених у Законі України «Про освіту». Закладені основні орієнтири компетентнісного виховання особистості учня можуть творчо наповнюватись конкретним змістом, з урахуванням особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів, інших актуальних соціальних викликів.

ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

21 жовтня 2020 року прийнято Указ Президента України «Про відзначення 30-ї річниці незалежності України» № 459/2020. Із метою гідного відзначення визначної події пропонуємо в вересні 2021 року провести в закладах загальної середньої освіти виховні заходи державотворчого спрямування (екскурсії, квести, вебквести, дискусійні майданчики, години спілкування, круглі столи (вебінари), презентації з обговоренням, конкурсно-ігрові уроки, віртуальні подорожі тощо з питань історії проголошення Незалежності України. Рекомендуємо під час планування державотворчих заходів керуватися методичними матеріалами Українського інституту національної пам'яті.

УПРОВАДЖЕННЯ ВИХОВНИХ ПРОГРАМ І ПРОЄКТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ШКОЛИ

У роботі з дітьми першочерговими визначено такі питання: формування ідентичності, основ духовності особистості, культури мислення і культури поведінки; профілактика шкідливих звичок, ризикованої, девіантної і кримінальної поведінки; недопущення жорстокості і насилля в учнівському середовищі, різних видів залежностей.

Допоможе осмислити сучасні виклики виховання та його головні засади, базові моральні цінності Програма виховної роботи «Нова українська школа» (далі – НУШ) у поступі до цінностей», що проходить ІІІ етап апробації на базі п'яти пілотних закладів освіти Миколаївської області.

На думку авторів Програми «НУШ у поступі до цінностей», потужними засобами впливу на українську молодь, яка перебуває у пошуку абсолютних цінностей, є такі фактори:

- *релігійні* – утрата єдності у православ'ї та прагнення України створити свою визнану помісну Церкву породжують відмінності в геополітичних інтересах церковників, свідчать про їхню не стільки церковну, скільки політичну боротьбу за українську молодь;
- *історичної упередженості* в зарубіжних і українських мас-медіа – завдає удару по духовній безпеці української молоді, оскільки переконує їх у меншовартісності і вторинності української нації, її несамостійності, залежності від інших сильніших держав, що вирішують її долю;
- *маніпулювання свідомістю* – активно здійснюється через засоби масової інформації, різного роду інформаційні ресурси, що є

потужним засобом впливу на молодь та використовуються різними країнами з метою впливу на неї, роздмухування сепаратистських настроїв, презирливого ставлення до свої Батьківщини, її культурних здобутків;

- *стан навколишнього середовища (екологічний)* – життя в епоху викликаної антропогенною діяльністю глобальної екологічної кризи, що виявляється в постійному погіршенні стану природи і змінах клімату, забрудненні повітря, води, ґрунтів, накопиченні величезної кількості відходів, знищенні історичних лісових масив, деградації земель, опустелюванні, утраті біорізноманіття, є суттєвим чинником формування свідомості зростаючого покоління;
- *естетико-ціннісна спрямованість* – складова духовної безпеки, оскільки різного роду естетичні викривлення та орієнтація щодо споживання масової культури є причиною втрати національної своєрідності, цінності життя загалом;
- *цінності здоров'язбереження молоді* – аспект духовної безпеки, оскільки компонента духовного здоров'я особистості є визначальною у формуванні здорового способу і стилю життя особистості, убезпечення від ризиків втрати здоров'я через шкідливі звички, інфекційні хвороби, пандемію, ведення нездорового способу життя.

Цікавий досвід роботи представлено Миколаївськими закладами загальної середньої освіти в рамках міського проєкту «Десять цінностей сьогодення». Проєкт спрямований на створення умов для розвитку зростаючої особистості на основі загальнолюдських, духовно-моральних цінностей, формування соціально-просвітницької активності, правосвідомої поведінки здобувачів освіти. Базовими духовно-моральними цінностями визначені: любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність (за програмою «Нова українська школа у поступі до цінностей»). Результатами роботи шкіл стали освітні продукти, створені в форматі відеопрезентацій, соціальних реклам, відеофільмів тощо.

Із метою виховання соціально компетентних, критично мислячих і толерантних осіб, свідомих громадян і патріотів своєї Батьківщини, набуття практичних навичок й компетентностей для життя розроблений наскрізний інтегрований курс «Культура добросусідства». Програми курсу успішно апробовані й схвалені до використання Міністерством освіти і науки України (листи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства

освіти і науки України від 15 червня 2018 року № 22.1/12-Г-366; Міністерства освіти і науки України від 28 січня 2019 року № 1/9-45). Зміст курсу є інтегрованим, і дозволяє здобувачеві освіти побачити явища в їх взаємозв'язку і взаємовпливі. Пріоритетність виховних та розвиваючих завдань через активну практичну діяльність сприятиме формуванню певних навичок і моделей поведінки, насамперед спрямованих підвищення культурної компетентності особистості, її громадянської свідомості й поваги до різноманіття. Програма виховних годин «Я. Ми. Країна» (ст. 209) є універсальною та рекомендована для впровадження в середній і старшій школі. Викладання програми може здійснюватися класними керівниками – учителями початкових класів і вчителями-предметниками, шкільними психологами, соціальними працівниками, за умови проходження ними відповідної методичної підготовки на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз успішного досвіду організації та проведення класних годин, а також інших виховних заходів засвідчує наявність активної взаємодії дітей і педагогів, проведення інтерактивних годин.

Успіх інтерактивної класної години багато в чому залежить від того, як організовано простір класу. Робота в парах та малих групах вимагає того, щоб учні легко пересувались по класу. Крім того, деякі вправи виконуються в колі: це можна зробити в холі, якщо в класі для цього мало місця.

Нижче наведений покроковий алгоритм підготовки до проведення інтерактивної класної години, рекомендований розробниками виховної програми «Я. Ми. Країна» інтегрованого курсу «Культура добросусідства»:

1. Визначте виховні завдання.
2. Ознайомтеся з очікуваними результатами класної години та визначте, чи збігаються вони з тими завданнями, що ви ставите перед собою та учнями.
3. Ознайомтеся із планом класної години, зверніть увагу на його основні етапи.
4. Зверніть увагу на те, як сформульовано питання та завдання, чи допоможуть вони досягнути очікуваних результатів.
5. Зверніть увагу на особливості методів і прийомів, що запропоновано в посібнику.
6. Підготуйте необхідні матеріали (слайди, медіатексти, роздатковий матеріал тощо).
7. Подумайте про те, як ви використовуватимете навчальний простір.

Важливу роль у наскрізному вихованні відіграють батьки. Для плідної співпраці з батьками рекомендуємо ознайомитись із програмою «Батьківські збори по-новому» інтегрованого курсу «Культура добросусідства». Сім'я має

виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей наступним поколінням. Для того, щоб не протиставлятися школі, підтримувати школу, між школою і батьками має збільшитися рівень довіри. Це досягається прозорістю і комунікацією, постійним поясненням того, що відбувається.

Миколаївським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти розроблено та успішно апробовано обласну програму розвитку цілісної особистості, зорієнтовану на ціннісне виховання «Покоління успішних» на базі пілотних шкіл Миколаївської області. В апробації брали участь: Миколаївська загальноосвітня школа I–III ступенів № 34 Миколаївської міської ради, Южноукраїнська загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 імені Захисників Вітчизни Южноукраїнської міської ради, Березнегуватська загальноосвітня школа I–III ступенів Березнегуватської районної ради, Лепетиська загальноосвітня школа I–III ступенів Березнегуватської районної ради, Новоочаківська загальноосвітня школа I–III ступенів Березнегуватської районної ради, Миколаївська гімназія № 3 Миколаївської міської ради Миколаївської області. Обласна програма розвитку цілісної особистості «Покоління успішних», зорієнтована на сучасний зміст виховання в контексті формування системи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості, що характеризують її морально-етичні якості, соціальну активність, національну ідентичність, навички співжиття в сім'ї, прагнення до самореалізації. Значна увага у програмі приділяється акмеологічному принципу – спрямування людини як вищої цінності на саморозвиток і самореалізацію. Актуальність створення обласної програми з виховної роботи для закладів освіти Миколаївської області пов'язана з тим, що однією з головних умов успішного виховання сучасного громадянина України є цілеспрямований, системний характер виховного процесу. Зазначені пілотні заклади, з урахуванням необхідних кадрових, науково-методичних і матеріально-технічних ресурсів, розробили власну систему роботи за програмою. Програму рекомендовано до впровадження в усіх закладах загальної середньої освіти Миколаївської області як базову основу з можливістю корегувати відповідно до особливостей класу і школи.

Формування активної громадянської позиції має здійснюватися через систему учнівського самоврядування. Із цією метою рекомендуємо впроваджувати курс «Життєві навички активного громадянства»

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Глобальним є питання недопущення насильства над дітьми. На виконання Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року № 2229 пропонуємо в своїй роботі ознайомитись із банком рекомендованих програм із питань запобігання та протидії насильству. Принцип запобігання та реагування на насилля, жорстоке поводження та експлуатацію дітей має бути ключовим в організації освітнього процесу закладів освіти.

Останнім часом серед сучасної учнівської молоді надзвичайно загострилася проблема довготривалих негативних явищ у міжособистісних стосунках підлітків: кібертретирування, секстинг, булінг тощо, що не може не викликати стурбованості й посиленої уваги широких кіл громадськості, освітян, батьків у більшості країн світу (лист Міністерства освіти і науки від 20 березня 2020 року № 6/480-20). Сьогодні булінг перетворився на доволі поширене явище, за яким низка соціальних, психологічних та педагогічних проблем. Із метою допомоги педагогам щодо вирішення цих проблем розроблено «Міжнародні програми з попередження та протидії булінгу в закладах освіти». На сайті Міністерства освіти і науки України розміщений у вільному доступі банк педагогічних технологій (інструментарію) у рубриці «Корисні посилання щодо теми антибулінгу».

Залишається актуальним питання профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Пропонуємо в роботі користуватись матеріалами, представленими на порталі превентивної освіти.

Продовжується превентивна робота з питань попередження торгівлі людьми. Із цією метою педагогам області слід створювати умови для розвитку особистості учня через упровадження виховної програми для учнів 7–10 класів із питань протидії торгівлі людьми «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція» у формі проведення тематичних класних годин (16–19 годин навчального року для кожного класу), гуртків та факультативів.

Збереження та зміцнення фізичного та психологічного здоров'я учнівської молоді, мотивація до здорового способу життя є важливими завданнями сучасної школи. Із цією метою розроблені навчальні ресурси, спрямовані на формування когнітивних, емоційних і соціальних компетентностей у галузі безпеки, здоров'я, самореалізації, соціалізації і уміння вчитися. Освітні ресурси для учнів закладів загальної середньої освіти: «Вчимося жити разом», тренінговий курс із розвитку соціальних навичок для учнів 1–10 класів.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Перехід до дистанційного навчання та виховання продемонстрував закономірну суперечливість – інноваційність та інерційність мислення. Так, щодо інноваційності, ми є свідками інтенсивного освоєння, використання та пристосування наявних цифрових платформ до конкретних завдань освітнього процесу. Зокрема, значно підвищився рівень використання педагогічною спільнотою таких платформ та мобільних сервісів: ZOOM, Skype, Google Classroom, Facebook тощо. Водночас педагоги, здобувачі освіти та їх батьки зіткнулися з такими проблемами: інерційністю мислення, індивідуальної самоосвіти; неготовністю батьків до здійснення виховання своїх дітей; нерозуміння дитячих проблем та інтересів.

А чи можливо організувати виховний процес дистанційно? У процесі виховання відбувається суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діалог особистості вихователя і зростаючої особистості, спільна присутність у певний час у межах конкретної виховної ситуації. Логіка розгортання виховного процесу унеможливлює його повноцінну діджиталізацію і тотальне переведення у цифрову площину, оскільки спрямоване виховання – це складний процес, направлений на індивідуальну роботу з вихованцем, побудову його індивідуальної траєкторії розвитку. Отже, виховний процес неможливо повністю діджиталізувати.

Значно вплинув лакдаун на організацію роботи закладів позашкільної освіти. Навчальні програми з позашкільної освіти, відповідно до ст. 10 Закону України «Про освіту», можуть забезпечувати здобуття часткових кваліфікацій, є важливими для освіти, професійних знань і умінь громадян. Не всі заняття/тренування/репетиції тощо в позашкільній освіті можна проводити онлайн із такою ж ефективністю. Вихованці втрачають мотивацію до позашкільної освіти в дистанційному режимі, оскільки в умовах карантину вони половину дня виконують шкільну програму на онлайн-уроках, а потім роблять домашні завдання, іноді теж за комп'ютером.

Не всі напрями позашкільної освіти можуть повноцінно реалізовуватися в дистанційному режимі, оскільки багато гуртків, секцій та інших дитячих творчих об'єднань потребують проведення занять саме в закладі позашкільної освіти, який має необхідне навчально-методичне забезпечення та обладнання.

У дистанційному режимі заклади позашкільної освіти не можуть повноцінно забезпечити заняття дітям дошкільного віку. Вихованці різного віку потребують неоднакового підходу до онлайн-навчання, тому організація

освітнього процесу для молодших школярів вимагає адаптації методики викладання та зменшення обсягу начальних матеріалів відповідно до вікових можливостей дітей (легше відволікаються, швидко втомлюються, потребують допомоги дорослого).

Висвітлені нами проблеми якісно змінюють і роль педагога. Він має бути наставником цілісного життя вихованців, стояти на сторожі їхніх переживань, прагнень, цінностей у нинішньому буремному світі. Це поглиблює розуміння ролі педагогічного супроводу, спілкування, впливу педагога на особистість учня.

Учні навчаються взаємодії в закладі освіти не через викладання правил поведінки на уроках, а через культуру, що панує в установі, через спостереження взаємодії вчителів між собою, учителів і директора, школи і батьків, через ставлення вчителя до здобувачів освіти.

ЗАСАДАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ Є:

1. **Виховання на загальнолюдських цінностях та патріотизмі**.

Учнів мають привчати до відповідальності, поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини, екологічної культури, доброти, милосердя, толерантності, терпимості, шанобливого ставлення до сім'ї. Це якраз орієнтація на результат, а не на процес. Атмосфера, сповнена свободи, довіри та безпеки, добре пасуватиме сучасним активним, незалежним дітям, дозволить їм без сором'язливості проявити свої творчі здібності.

2. Партнерська взаємодія з батьками й учнівським колективом.

Виховну програму варто ухвалювати спільно з батьками, а різні тематичні акції краще базувати на дитячій ініціативі, ідеях.

3. Повага до особистості. НІ нотаціям і публічній критиці із залученням однокласників – такі «виховні моменти», непритаманні НУШ. Залиште це для індивідуальної роботи з учнем та його батьками, а не в класі чи на батьківських зборах.

4. Активна діяльність, орієнтація на адресну допомогу. Прищеплювати цінності гуманізму найкраще через конкретні дії. Загалом це притаманно НУШ: менше слів – більше дії. Допомога конкретній людині важитиме для дитини значно більше, ніж слова.

5. Створення психологічно комфортної атмосфери. Замість заборон мають бути рекомендації, наприклад: «так було б ефективно». Завдання школи – аналізувати орієнтири, підказувати, як учинки та цінності людини впливають на інших та на її життя, а також створювати психологічно

комфортну атмосферу. І тоді новим освітнім простором називатимемо не лише дизайн класів та сучасне обладнання, а й середовище, що виховує успішну й щасливу людину.

ВИСНОВОК

Виховний процес є невід'ємною складовою всього освітнього процесу й орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності. Виховання не буде винесено в окремі «заняття з моралі». Формування характеру можливе лише через наскрізний досвід. Усе життя Нової школи організовуватиметься за моделлю поваги прав людини та демократії.

Оновлення змісту освіти передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей та інтересів школярів у виховній діяльності, забезпечення індивідуальної та особистісної реалізації потенціалу кожного учня, що є одним із основних принципів діяльності закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Сходження до духовності : наукове видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006.
2. Гриневич Л. Від школи, де накачують знаннями, ми переходимо до школи компетентностей / Л. Гриневич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/EDUCATION/liliya-grinevich-perehodimovid-shkoli-v-yakiy-tilki-napihayut-znannyami-ta-vidtvoryuyut-yih-doshkoli-kompetentnostey-252819_.html
3. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості / І. А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 12–34.
4. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Сучасні вимоги до розвитку системи освіти формують загальне спрямування діяльності психологічної служби та визначають стратегію її розвитку та діяльності. Соціально-психологічний супровід освітнього процесу в умовах осучаснення змісту освіти – це система професійної діяльності практичного психолога, що спрямована на створення сприятливих умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, збереження їх психічного здоров'я та надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу.

Основною метою діяльності працівників психологічної служби є сприяння створенню психолого-педагогічних умов, необхідних для досягнення результатів навчання здобувачами освіти, ефективної роботи педагогічних працівників закладу освіти, всебічному особистісному розвитку здобувачів освіти, реалізація їхніх можливостей та захист психічного здоров'я під час навчання.

Діяльність практичних психологів і соціальних педагогів щодо розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти має здійснюватися комплексно та системно з дотриманням принципів науковості, цілісності й дитиноцентризму.

Дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти – стартовою платформою особистісного розвитку дитини. Практичним психологам закладів дошкільної освіти необхідно скоординувати свою діяльність спільно з педагогами в напрямі реалізації Базового компонента дошкільної освіти: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini

Виконання вимог Стандарту забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей у найбільш оптимальній для кожної дитини формі.

Актуальними напрямами формування ключових компетентностей здобувачів освіти є впровадження в діяльність працівників психологічної служби заходів, спрямованих на формування та розвиток емоційного інтелекту, пізнавального інтересу, творчого мислення, комунікативних навичок, навичок командної взаємодії та побудови професійного шляху. З метою підготовки до реалізації Державного стандарту базової середньої освіти практичним психологам і соціальним педагогам потрібно ознайомитися з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти, Постанова КМУ від 30 вересня 2020 року № 898.

Ключовими напрямами для працівників психологічної служби закладів освіти щодо реалізації Державного стандарту базової середньої освіти є:

- підготовка до розвитку наскрізних умінь здобувачів освіти (програми, методи, прийоми);
- вивчення рівня готовності учнів 4-х класів до переходу до нових умов навчання;
- формування мотиваційної готовності учнів 4-х класів щодо особливостей навчання в середній школі;
- відвідування уроків та занять, спостереження за дітьми під час уроків та позаурочний час;
- анкетування батьків, педагогів;
- просвітницько-профілактична робота з педагогами, батьками щодо особливостей адаптації учнів НУШ до нових умов життєдіяльності;
- співпраця з майбутніми класними керівниками щодо створення в класних колективах атмосфери прийняття, довіри, взаємозацікавленості, бажання слухати один одного, висловлюватися.

Здійснення організаційно-методичної діяльності під час виконання трудових функцій та дотримання нормативно-правових вимог документування діяльності, використання в діагностичні роботі достовірних, надійних та валідних методик потребує посиленої уваги з боку працівників психологічної служби.

Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі»	
	Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про психологічну службу в системі освіти України» від 22 травня 2018 року № 509, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 31 липня 2018 року за № 885/32337

Наказ Мінекономіки від 24 листопада 2020 року № 2425 про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти»	
	Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) у закладах освіти» від 26 лютого 2020 року № 293
Лист МОНУ від 24 липня 2019 року № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби системи освіти України»	
	Лист ІМЗО від 04 грудня 2020 року № 22.1/10-2496 «Про методичні рекомендації щодо проведення профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти»
Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби	
	Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної служби

Інформаційно-освітня протиалкогольна програма «Сімейна розмова»	
	«Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти»
Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»	
	«Кодекс безпечного освітнього середовища»
«Творимо разом світ, безпечний для дитини»	

	«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»
Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір»	
	«Дорослішай на здоров'я»
«Я – моє здоров'я – моє життя»	

Корекційно-розвивальна діяльність працівників психологічної служби - це система впливів, спрямованих на подолання визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо в здобувачів освіти; здійснення психолого-педагогічних заходів із метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці; сприяння розвитку освітніх, інтелектуальних, загальних, спеціальних та соціальних здібностей, формування мотивації до освітньої діяльності в здобувачів освіти; надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності.

Корекційно-розвиткова програма «Чаклунка, LEGO та чарівна квітка», Онуфрієнко Марина Вадимівна, практичний психолог Первомайського ДНЗ № 16	
	Розвивальна програма «Програма розвитку психологічної структури навчального цілепокладання у старшокласників», Опанасенко Людмила Анатоліївна, начальник навчально-наукового центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню Чорноморського національного університету імені Петра Могили
Розвивальна програма «Розвиток емоційного інтелекту підлітків», Халявка Лілія Леонідівна, практичний психолог Баштанської гімназії Баштанської міської ради	
	Корекційно-розвиткова програма «Почуй мене, зрозумій мене, допоможи мені», Халявка Лілія Леонідівна, практичний психолог Баштанської гімназії Баштанської міської ради
Корекційно-розвиткова програма «Підвищення рівня психологічної підготовленості учнів підлітково-юнацького віку, які займаються різними видами спорту», Тарасова Наталя Володимирівна, практичний психолог Миколаївського вищого училища фізичної культури	

	Корекційно-розвиткова програма «Ігрові сходинки», Кречмер Ірина Павлівна, практичний психолог Миколаївського ЗДО № 15
Розвивальна програма «Розумні рухи», Урус Наталя Миколаївна, практичний психолог Миколаївського ЗДО № 12	
	Корекційно-розвиткова програма «Краплинки», Оцик Любов Антонівна, практичний психолог Первомайського ЗДО № 12 «Струмочок»
Розвивальна програма «За крок до школи», Оцик Любов Антонівна, практичний психолог Первомайського ЗДО № 12 «Струмочок»	

Просвітницько-профілактична діяльність

Пріоритетними напрямами діяльності практичного психолога та соціального педагога є створення та підтримка психологічно безпечного освітнього середовища, просвітницько-профілактична робота щодо попередження, запобігання та протидії булінгу (цькуванню) у закладах освіти,

навчання та дотримання принципів ненасильницького, партнерського спілкування, формування здорового способу життя. В умовах дистанційного навчання обов'язковою є діяльність, спрямована на впровадження в освітній процес заходів із медіаграмотності та медіагігієни, правил безпеки в інтернеті, тайм-менеджменту, розвитку стресостійкості та зняття психоемоційної напруги, тривожності.

Інформаційно-освітня протиалкогольна програма «Сімейна розмова»	
	«Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти»
Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»	
	«Кодекс безпечного освітнього середовища»

«Творимо разом світ, безпечний для дитини»	
	«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»
Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір»	
	«Дорослішай на здоров'я»
«Я – моє здоров'я – моє життя»	

	Офіційна сторінка ГО «Ла Страда – Україна» у фейсбуці
	Офіційний сайт ВБО «Український фонд «Благополуччя дітей»
Офіційна сторінка Національної Психологічної Асоціації (НПА) у фейсбуці	
	Методичний посібник для педагогічних працівників «Психосоціальна підтримка в кризовій ситуації»
Посібник «Перша психологічна допомога»	

	Безпечна і дружня до дитини школа
Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення/методичні рекомендації	
	Ліфлети протидія насильству над дітьми
Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник	
	Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник

Корисні посилання з теми антибулінгу	
	Інтимне селфі в інтернеті - жарт чи небезпечний ризик?
Перелік навчальних і виховних програм із питань запобігання та протидії домашньому насильству	
	Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом

Освітні джерела та онлайн-платформи на допомогу практичним психологам і соціальним педагогам закладів освіти

Психологічні ігри онлайн для учнів	

	Ютуб телеканал ПЛЮСПЛЮС (пізнавальні, просвітницькі, розвивальні відео для дітей найменшого віку)

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ПРЕДМЕТІВ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Сьогодення – це час науково-технічного прогресу, стрімких соціальних та кліматичних зрушень, що спричинили суттєві зміни на ринку праці, зокрема, появу нових професій та галузей економіки. Науковці всього світу та провідні світові компанії запропонували перелік навичок, завдяки яким люди будуть успішними у професійній діяльності та особистому житті. У Концепції Нової української школи визначено, що «освіта є ключовим елементом національної безпеки, а людина – це найцінніший актив держави. Маємо перетворити освіту на чинник економічного зростання, джерело національної єдності, засіб соціального просування кожного громадянина». Саме тому під час освітнього процесу у школах рекомендовано формувати в учнів/учениць три групи навичок:

- ✓ навчальні та інноваційні: творчість та ініціативність, критичне мислення та вміння розв'язувати проблеми, комунікативні навички та навички співробітництва;
- ✓ уміння працювати з інформацією, комп'ютерні та медіанавички: інформаційна грамотність, медіаграмотність;
- ✓ життєві та кар'єрні навички: гнучкість, пристосовуваність, ініціатива та самоспрямування, соціальні навички, уміння враховувати кількісні показники, лідерство та відповідальність.

У Концепції Нової української школи вказано загальні компетенції та наскрізні ключові лінії як дороговказ для формування успішних громадян. Наскрізні змістові лінії зумовили оновлення програм з історії, що передбачають реалізацію міжпредметних змістових ліній та націлені на результат. Варто зауважити, що реалізація завдань Концепції Нової української школи практично повністю залежить від учителя. Отже, сучасна шкільна освіта має не тільки давати знання, але й навчати способів роботи з інформацією, що забезпечує ці знання.

Концепція Нової української школи орієнтує шкільну суспільствознавчу освіту на розвиток та соціалізацію особистості учнів, формування в них національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, здатності до саморозвитку та самонавчання в умовах сучасних глобальних викликів.

Історична освіта повинна сприяти становленню особистості, яка:

1) має чітку громадянську позицію;
2) спроможна вільно орієнтуватись у суспільному житті;
3) здатна усвідомлювати свою роль і відповідальність перед суспільством і державою;
4) є носієм української культури і поважає культуру інших народів;
5) шанує національні та загальнолюдські цінності;
6) готова реалізувати себе в полікультурному та поліетнічному середовищі;

7) здатна до підприємливості й ініціативності;
8) усвідомлює право та вибір моделі власної поведінки;
9) уміє формувати власну оцінку явищ, подій і фактів суспільного життя.

Реалізація цієї мети здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості:

1) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їх інтерпретація;
2) оволодіння способами розумових дій, необхідних для осягнення сучасного і прогнозування майбутнього (логічне, аналітичне творче мислення);
3) співпереживання людям, які опинилися у вирі несприятливих історичних подій (емпатійне мислення).

Концепція Нової української школи вносить корективи і в модель учителя, який перестає бути єдиним джерелом і носієм інформації. Сучасний учитель – мотиватор, консультант, новатор, комунікатор, організатор, тьютор, фасилітатор, коуч, модератор. Це дозволяє реалізувати його головне покликання.

Викладання суспільствознавчих предметів в 2021–2022 навчальному році

ІСТОРІЯ

У 2021–2022 навчальному році чинними є такі навчальні програми:

№ з/п	Назва програми	Ким\коли затверджена	Активне покликання	QR-код
1.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Історія України. 5–9 та 10–11 класи»	Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2019 № 236	Навчальні програми для 5–9 класів розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України за покликаннями: https://goo.gl/GDh9gC для 10–11 класів:	
2.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Всесвітня історія. Історія України	Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2019 № 236		

	(інтегрований курс). 6 клас»		https://goo.gl/fwh2BR	
3.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Всесвітня історія. 7–9 класи»	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804		
4.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Всесвітня історія. 10–11 класи» (рівень стандарту, профільний рівень)	Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.11.2017 № 1407		

Варто наголосити, що учні 10–11 класів можуть вивчати як єдиний інтегрований курс «Історія: Україна і світ», так і два окремі курси «Історія України» і «Всесвітня історія».

У 2021–2022 навчальному році актуальним залишається усвідомлення педагогічними працівниками сутності компетентнісного підходу до навчання загалом та, зокрема, процесів, пов'язаних із розвитком в учнів/учениць ключових умінь. Основою для формування ключових та предметних компетентностей є розвиток в учнів/учениць ключових умінь XXI століття: громадянськості; критичного мислення та вміння розв'язувати проблеми; спілкування та співпраці; лідерства та розвитку особистості; креативності та уяви; цифрової грамотності.

У закладах загальної середньої освіти історична освіта реалізується за допомогою предметів і курсів інваріантної та варіативної частин навчального плану освітньої програми закладу. Варіативну частину навчального плану можна використовувати як на збільшення годин, передбачених на вивчення навчальних предметів інваріантної частини («Вступ до історії», 5 клас; «Всесвітня історія. Історія України (інтегрований курс)», 6 клас; «Всесвітня історія», «Історія України», 7–11 класи; інтегрований курс «Історія: Україна і світ», 10–11 класи), так і на впровадження курсів за вибором, рекомендованих МОН України (лист МОН від 09.08.2021 № 1/9-404 «Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021–2022 навчальному році, режим доступу: http://surl.li/acezo

Під час календарно-тематичного планування рекомендуємо на початку 2021–2022 навчального року у 6–11 класах спланувати уроки повторення з

метою визначення рівня засвоєння навчального матеріалу за минулий навчальний рік. Кількість таких уроків учитель планує самостійно з урахуванням досвіду організації дистанційного навчання у березні–травні 2021 року.

У методичних рекомендаціях МОН України щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти в 2020–2021 навчальному році зазначено, що календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, зокрема з використанням друкованих чи електронних джерел, а також формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи водночас послідовність розгортання змісту в підручнику. Також учитель може переносити теми уроків відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Звертаємо увагу! Для належної організації навчання історії та відзначення подій скористайтеся офіційними інтернет-сторінками державних установ, громадських організацій та інституцій:

- Український інститут національної пам'яті: https://uinp.gov.ua;
- Інститут історії України НАН України: http://history.org.ua;
- Громадський проєкт «LIKБЕЗ. Історичний фронт»: http://likbez.org.ua;
- Історична правда: https://istpravda.com.ua;
- Україна Incognita: http://incognita.day.kyiv.ua;
- Електронний архів українського визвольного руху: http://avr.org.ua

ПРАВОЗНАВСТВО

У 2021–2022 навчальному році чинними є навчальні програми:

№ з/п	Назва програми	Ким\коли затверджена	Активне покликання	QR-код
1.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Основи правознавства. 9 клас»	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804	Навчальні програми для 5–9 класів розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України за покликаннями: https://goo.gl/GDh9gC	
2.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Правознавство (профільний	Накази Міністерства освіти і науки України від 14.07.2016 № 826, від 23.10.2017 № 1407	https://goo.gl/fwh2BR	

	рівень). 10–11 класи»			

Під час вивчення правознавства особливу увагу варто приділити:

- формуванню правової предметної компетентності учнів/учениць, складниками якої є інформаційна компетентність, логічна компетентність, діяльнісно-процесуальна компетентність, аксіологічна компетентність;
- правам дитини та правам людини як наскрізним компонентам усіх навчальних дисциплін;
- моніторингу стану сучасного законодавства, відслідковуванню його поточних змін і трансформацій;
- формувальному оцінюванню (оцінюванню для навчання), метою якого є відстеження особистісного розвитку учнів.

До варіативної частини навчального плану курсів правового спрямування належать такі курси за вибором:

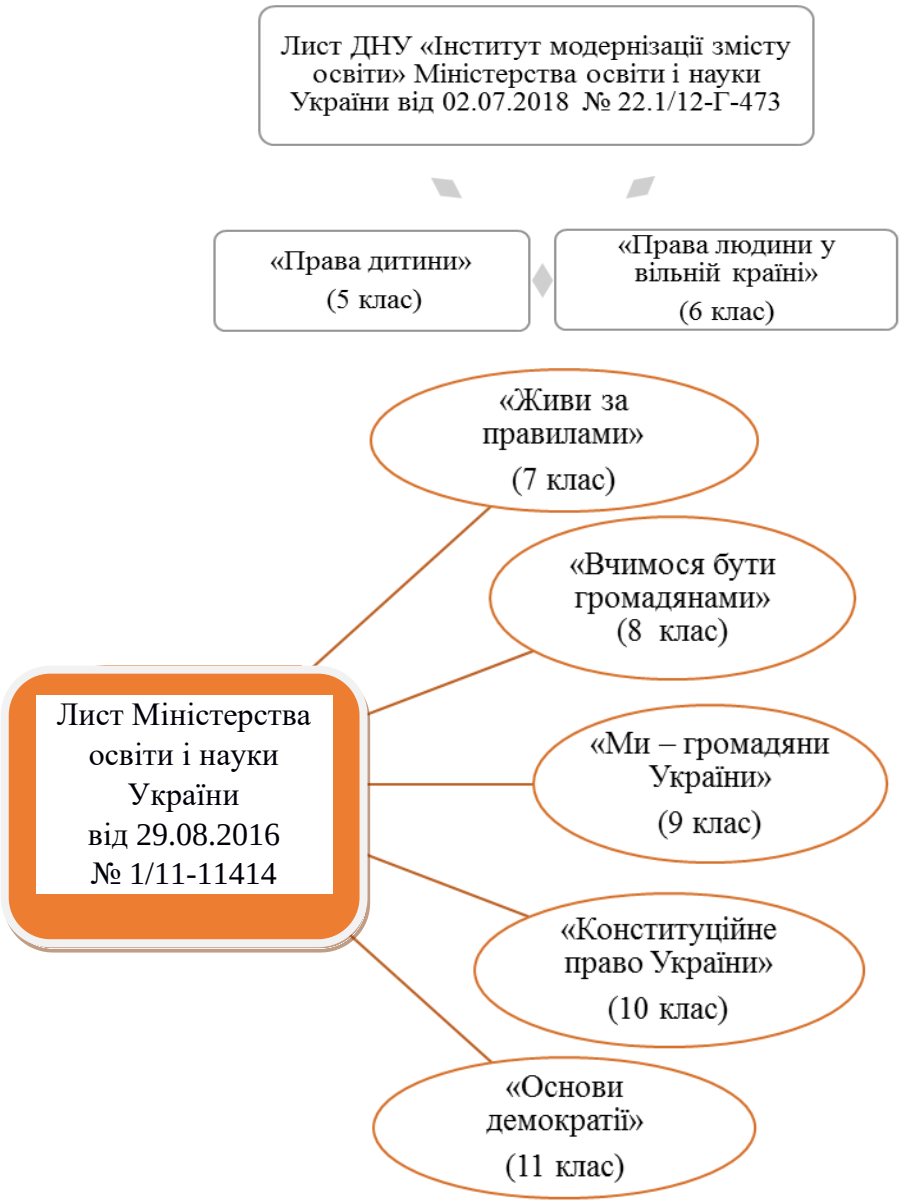

Для учнів 10 (11) класів закладів загальної середньої освіти рекомендуємо курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право», що є вкрай актуальним в умовах війни. Вивчення курсу сприятиме виробленню в учнів стійкої зацікавленості проблемами міжнародного гуманітарного права; формуванню вміння використовувати гуманістичні цінності як базові в повсякденному житті, так і в подальшій професійній діяльності, вести діалог, спілкуватися з носіями різних культур і цінностей; культури ненасильницьких відносин, здатності аналізувати свої погляди.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

У 2021–2022 навчальному році в закладах загальної середньої освіти у 10 класах продовжується вивчення інтегрованого курсу «Громадянська освіта».

№ з/п	Назва програми	Ким\коли затверджена	Активне покликання	QR-код
1.	Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Громадянська освіта. 10 клас»	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804	Навчальні програми для 10–11 класів розміщено на сайті Міністерства освіти і науки України за покликаннями: https://goo.gl/fwh2BR)	

В основу курсу покладено Глобальні цілі ООН, Декларацію ООН з освіти та виховання в області прав людини, Хартію Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, Практичні пропозиції щодо розвитку компетентностей для демократичного громадянства в новій українській школі, Керівні принципи ОБСЄ щодо освіти в галузі прав людини для системи середньої школи, що передбачає консенсус між національним і загальноєвропейським змістом громадянської освіти.

Мета громадянської освіти – формування громадянської компетентності учнів/учениць, усвідомлення ними цінності і важливості в житті людини таких дефініцій: людина, особа, громадянин, права людини, верховенство права, інклюзія, громадянське суспільство, громада, громадянська участь, демократія, держава, відповідальність.

Основною особливістю курсу громадянської освіти є те, що це інтегрований курс, який охоплює філософські, аксіологічні, політичні, правові, економічні, культурологічні, соціально-психологічні знання.

Завдання курсу:

- надання школярам певної суми знань і сприяння розвитку їхніх особистісних якостей та ціннісних орієнтацій;
- формування вмінь громадянської участі та громадянської відповідальності;
- застосування формувального оцінювання, що дозволяє відслідковувати розвиток компетентностей учня/учениці у процесі навчання, а це сприяє покращенню якості освітнього процесу і дозволяє спланувати траєкторію досягнення навчальних цілей відповідно до потреб та поступу кожного учня/учениці.

Важливою умовою викладання курсу є високий рівень професійної етики вчителя громадянської освіти.

Із метою якісного викладання громадянської освіти рекомендуємо скористатись онлайн-ресурсами, що надають широкі можливості для вчителів громадянської освіти та учнів:

- Сайт Всеукраїнської асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба»: www.citizen.in.ua
- Портал «Медіаосвіта та медіаграмотність»: http://www.medialiteracy.org.ua
- Тулбокс для вчителів (збірники інтерактивних вправ для розвитку громадянських компетентностей на різних предметах у рамках програми «Демократична школа»): https://www.schools-for-democracy.org/pro-prohramu); https://www.schools-for-democracy.org/onlainresursy/toolbox

Підготовка до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти: реалізація компетентнісного потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі під час адаптаційного циклу базової середньої освіти (5–6 класи)

30 вересня 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив Державний стандарт базової середньої освіти (постанова № 898), що впроваджуватиметься з 01 вересня 2022 року для учнів, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти.

У 2021–2022 навчальному році чотири пілотні заклади освіти Миколаївської області розпочнуть апробацію нового стандарту:

- Вознесенська загальноосвітня школа I–III ступенів № 8 Вознесенської міської ради;

- Новобузький заклад загальної середньої освіти № 1 Новобузької міської ради;
- Миколаївська спеціалізована I–III ступенів школа № 22 з поглибленим вивченням англійської мови з 1 класу Миколаївської міської ради;
- Первомайська гімназія Первомайської міської ради.

19 лютого 2021 року затверджено Типову освітню програму для учнів 5–9 класів Нової української школи. Документ містить, зокрема, перелік модельних навчальних програм.

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання, зміст предмета або інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів та учениць. Така програма розробляється на основі Державного стандарту базової середньої освіти. Гриф ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» отримали 9 модельних програм із громадянської та історичної галузі.

Із зазначеними програмами можна ознайомитися за покликанням:

Активне покликання	**QR-код**
https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/	

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2021–2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Інструктивно-методичні рекомендації

Технічна верстка: Н. М. Дерманська
Літературна редакція: С. Г. Білошапка, А. Ю. Антонова

Папір офсетний. Друк на різографі
Формат 84х108 1/16
Умовно-друкованих арк. – 21,5
Обліково-видавничих арк. – 20
Гарнітура шкільна
Тираж – 100
Замовлення № 32

Адреса редакції:
вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
Тел./факс 37 85 89
http://www.moippo.mk.ua,
e-mail: moippo@moippo.mk.ua